

The background of the cover is a vibrant illustration. On the left, a large, dark green tree trunk and branch extends across the frame. The branches are adorned with blue-green leaves and various colorful flowers in shades of pink, purple, and orange. Several stylized butterflies in various colors (purple, orange, pink) are scattered throughout the scene. The overall style is whimsical and child-friendly.

ХРЕСТОМАТІЯ

сучасної української дитячої літератури

для читання в **3,4** класах

серії «Шкільна бібліотека»

ВИДАВНИЦТВО
СТАРОГО ЛЕВА

ХРЕСТОМАТІЯ

сучасної української дитячої літератури

для читання в **3,4** класах

серії «Шкільна бібліотека»

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Видавництво Старого Лева
Львів — 2016

УДК 821.161.2-93
ББК 84(4УКР)
Х91

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 01.11.2016 №1304)

Редакційна колегія:

Іванна Коберник, радник міністра освіти і науки України, заступник голови громадської організації «Батьківський контроль», заслужена журналістка України

Анжеліка Цимбалару, доктор педагогічних наук, завідувач відділу початкової освіти НАПН України

Галина Усатенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії української літератури і шевченкознавства Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заступник директора з навчальної і науково-методичної роботи

Роман Шиян, кандидат біологічних наук, директор Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Оксен Лісовий, кандидат філософських наук, лауреат Державної премії України в галузі освіти, директор НЦ «Мала Академія наук України»

Тетяна Качак, кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, член Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва

Оксана Луцєвська, письменниця, поетеса, перекладачка, літературознавець, доктор філософії (США)

Володимир Рутківський, поет, письменник, новинар, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Тетяна Пилипець, бібліотекар, промоутер читання

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено.

Х91 Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах серії «Шкільна бібліотека»/ укладач, автор передмови Стус Т. В. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. — 192 с.

ISBN 978-617-679-342-7

УДК 821.161.2-93
ББК 84(4УКР)

ISBN 978-617-679-342-7

Тетяна Стус © укладання, передмова, 2016
Юлія Пилипчатіна © ілюстрація
на обкладинці, 2016
Видавництво Старого Лева © 2016
Усі права застережено

Привіт, любі книгодрузі!

Ви розгорнули цю книжку, а отже, йдете назустріч історіям та персонажам нової української дитячої літератури. Деяких письменників, твори яких уміщено в цій хрестоматії, ви вже, напевно, знаєте. Ви могли познайомитися з ними в першій книжці хрестоматії. А може, ви навіть читали їхні книжки чи публікації в дитячих журналах? Або бачили цих письменників у телепрограмах чи чули у радіопередачах?

Ці українські дитячі автори — ваші сучасники.

Вони так само зранку проводжають своїх дітей до школи, ходять на роботу (дехто з них — саме до школи!), люблять дивитися мультфільми, доглядають котів та собак, дуже схожих на ваших... А можливо, навіть те, що ви тут прочитаете, написано про когось із вас? Про це легко дізнатися. Просто знайдіть адресу автора в інтернеті, напишіть листа або повідомлення в чаті й запитайте. Адже листуватися із сучасним письменником — круто!

Дорогі вчителі, мами, тати й усі-усі-усі дорослі читачі!

У другій книзі хрестоматії вміщено тексти, за змістом та формою складніші, ніж у попередній частині. Тут є твори, із персонажами яких можна разом пореготати, замислитися, поспівчувати... Тут заторкнуто багато тем, які слід обережно й ґрунтовно обговорити з дітьми. Прочитайте цю книжку також — і ви обов'язково знайдете ті «вікна» та «двері», які вам слід відчиняти разом із дітьми.

Тут подано доволі незвичні для школи тексти поезій, форма яких може здивувати учнів або ж спонукати до власної творчості: верлібри Василя Голобородька, Михайла Григоріва, Оксани Луццевської. Нагадає про важливе твір Лариси Денисенко з просвітницькими правозахисними мотивами. А оповідання письменників (практикуючих педагогів, до речі) про сучасну школу очима дітей ніби закликають і нас, дорослих, поглянути на себе збоку.

Відомий вислів: література — це дзеркало часу. Тож зазирнімо у нього разом із нашими юними читачами й роздивімося, який світ відображається у творах для дітей саме тут і тепер. І якщо ви забажаєте заглибитися в той світ, вивчити його досконаліше, то завжди можете знайти книжки письменників, твори з яких уміщено в цій хрестоматії. Тут ви ознайомитеся і з рекомендаціями щодо творчості цих авторів. А також знайдете посилання на інформаційні ресурси, з яких дізнаєтеся багато цікавого про сучасних поетів та письменників.

*З повагою та любов'ю,
Тетяна Стус,
укладач*

Олександр Положинський

Я з дитинства був артистом, хоч мама категорично наполягала, що артист — не професія. Я з нею цілком погоджуюся. Артист — це покликання, тому в різні часи я мав бути геологом, пожежником, військовим, архітектором, ще там кимось, а вивчився на економіста. Я дуже люблю книжки! Якось забрів до однієї з книгарень та просидів там майже півтори години й купив одразу понад десять книжок! Серед них кілька історичних, кілька художніх — українських та зарубіжних авторів.

Руслана

У школі я завжди писала твори довгими складними реченнями. Вони розтягувалися на півсторінки! Я ніколи не вміла вчасно зупинитися перед наступним зворотом. Тож отримувала багато зауважень від учителів. Наприкінці речення вже неможливо було зрозуміти, з чого воно починалося 😊. Мені хотілося нескінченного розвитку подій.

Пісня «У ритмі серця»¹

Слова: **Олександр Положинський**

Музика: **Руслана**

Я хочу, щоб моє дерево було зеленим,
Щоб зла сокира його ніколи не торкалася!
Щоб колискова бабусина знов прийшла до мене,
І щоб зі мною назавжди зосталася!
Я хочу, щоб мій будинок був високим і гарним,
Щоб поруч зі мною жили привітні люди!
Щоб кожне добре діло не лишалось марним,
І щоб було так завжди та усюди!
А я хочу, щоб моя річка була чистою,
Бо я влітку дуже люблю в ній купатися!
А ще хочу, щоб сонце посмішкою променистою
Не забувало кожного ранку зі мною вітатися!
А я просто люблю збирати квіти,
Дихати їхніми п'янкими ароматами!
Я кожному новому другу по-справжньому радітиму,
«Дай-да-на-да» з ним весело співатиму!

Приспів:

Є у кожного з нас

В серці мрія своя!

Знаю я, знаєш ти —

.....
¹ Пісенний текст — це вірш, призначений для співу. Найчастіше він невіддільний від музики і цим відрізняється від поезії. Буває, що слова пісні важко продекламувати, тобто виразно прочитати.

Це не сон!
То прийшов новий час —
Знаєш ти, знаю я —
Досягнути мети
Можна тільки разом!

А я хочу, щоб мої друзі ніколи не плакали,
І щоб кожен пишався великою родиною!
Ми всі вчимося жити, і мені не однаково,
Ким я стану, коли виросту.
Та головне — щоб був людиною!
А до мене прилетіла ластівка
І гніздо лаштує під моєю стріхою!
Моє серце розривається від щастя,
І я готовий(-ва) поділитися своєю втіхою!
Над своєю землею пропливу разом з хмарами...
Пролечу над нею разом з лелеками...
Чи можуть бути гори чужі такими гарними?
Чи можуть бути степи такими далекими?
Всі ми діти землі казково-чарівної!
Кожен з нас став її малою частиною!
Всі ми діти країни єдиної!
Всі ми є сім'єю єдиною!

Приспів

У РИТМІ СЕРЦЯ

Музика — Руслани
Слова — Олександра Положинського

Рухливо, енергійно

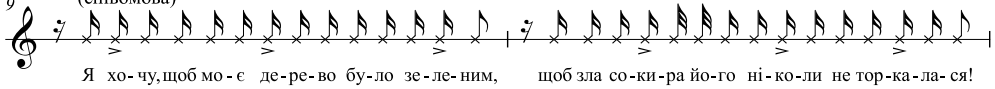
ВСТУП

5 Най-на-на-на, най-на-на-на, на-на, най-на-на-на, на-на, най-на-на-на, най-на-на-на, на-на-на, на-на,
най-на-на-на, най-на-на-на, на-на-на-на-на, на-на, най-на-на-на, най-на-на-на, на-на-на.

ЗАСПІВ 1

(співомова)

9 Я хо-чу, щоб мо-є де-ре-во бу-ло зе-ле-ним, щоб зла со-ки-ра йо-го ні-ко-ли не тор-ка-ла-ся!

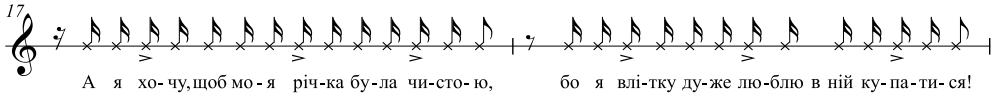
11 Щоб ко-лис-ко-ва ба-бу-си-на знов при-йшла до ме-не, і щоб зі мно-ю на-за-вжди зо-ста-ла-ся! Я

13 хо-чу, щоб мій бу-ди-нок був ви-со-ким і гар-ним, щоб по-руч зі мно-ю жи-ли при-віт-ні лю-ди!

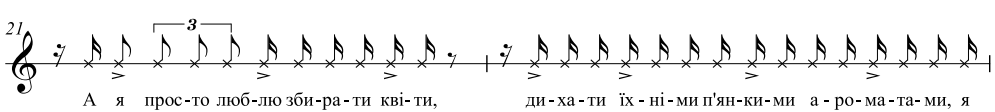
15 Щоб ко-жне до-бре ді-ло не ли-ша-ло-ся мар-ним, і щоб бу-ло так за-вжди та у-сю-ди!

17 А я хо-чу, щоб мо-я річ-ка бу-ла чи-сто-ю, бо я влі-тку ду-же лю-блю в ній ку-па-ти-ся!

19 А ще хо-чу, щоб сон-це по-смі-шко-ю про-ме-нис-то-ю не за-бу-ва-ло кож-но-го ран-ку зі мно-ю ві-та-ти-ся!

21 А я про-сто люб-лю зби-ра-ти кві-ти, ди-ха-ти їх-ні-ми п'ян-ки-ми а-ро-ма-та-ми, я

23 кож-но-му дру-гу по-справж-ньо-му ра-ді-ти-му, дай-да-на-да, з ним ве-се-ло спі-ва-ти-му!

(спів)

ПРИСПІВ 1

(спів)

25 кож-но-го з нас, дай-да-на-да, в сер-ці мрі-я сво-я! Зна-ю я, зна-єш ти, дай-да-на-да, це не

28 сон! То при-йшов но-вий час, дай-да-на-да, зна-єш ти, зна-ю я. До-сяг-

31 (співомова)

(спів)

ну - ти ме - ти, дай - да - на - да, мо - жна ті - льки ра - зом!

ЗАСПІВ 2

33 (співомова)

хо - чу, щоб мо - ї дру - зі ні - ко - ли не пла - ка - ли, і ко - жен пи - ша - вся ве - ли - ко - ю ро - ди - но - ю! Ми

35

всі вчи - мо - ся жи - ти, і ме - ні не од - на - ко - во, ким я

36

ста - ну, ко - ли ви - рос - ту. Го - лов - не, щоб був лю - ди - но - ю! А до ме - непри - ле - ті - ла лас - ті - вка,

38

і гні - здо ла - шту - є під мо - є - ю стрі - хо - ю! Мо - є се - рце ро - зри - ва - є - ться від ща - стя і

40

я го - то - ва (вий) по - ді - ли - ти - ся сво - є - ю вті - хо - ю!

41 (спів)

Над сво - є - ю зе - мле - ю про - ле - чу ра - зом з хма - ра - ми, про - ле - чу над не - ю ра - зом. з ле - ле - ка -

43

ми. Чи мо - жуть бу - ти го - ри чу - жі та - ки - ми гар - ни - ми? Чи мо - жуть бу - ти сте - пи та - ки - ми да - ле - ки - ми?

45

Всі ми ді - ти зем - лі каз - ко - во ча - рів - но - ї! Ко - жен з нас став і - ї ма - ло - ю час - ти - но - ю!

47

Всі ми ді - ти кра - ї - ни є - ди - но - ї! Всі ми є - сь сі - м'є - ю є - ди - но - ю!

49 (спів)

ко - жно - го з нас, дай - да - на - да, в се - рці мрі - я сво - я! Зна - ю я, зна - єш ти, дай - да - на - да, це не

52

сон! То при - йшов но - вий час, дай - да - на - да, зна - єш ти, зна - ю я. До - сяг -

55

ПРОГРАШ

(співомова)

(співомова)

(спів)

ПРИСПІВ 3

(спів)

Іван Андрусяк

*Мені у твоєму віці дуже бракувало книжок.
У шкільній бібліотеці перечитав усі. І навіть
улюблена вчителька мені свої книжки приносила.
А все було мало. Мешкав я в селі неподалік містечка,
де було тоді аж дві книгарні. То я щодня намагався
зекономити трохи грошей, які батьки давали
на обід і «на булочку». Ото я раз на місяць вибирав
день, коли в мене найменше уроків, ішов пішки п'ять
кілометрів у райцентр. Так, що й батьки про це
не знали. Швиденько навідувався в обидві книгарні
й купував собі книжок на всі гроші. Лише трохи
залишав на молочний коктейль.*

Пісня

жу́кав собі жук-моріжук
сте́жкав де хотів і коли
звúкав переважно на звук
а на світло завше світлів

не́било жука цілий день
а земліло більше вночі
міг він налітати пісень
та ніхто співають не навчив

так із ним літали пісні
ті що їм не знайдено слів
і звичайно тільки у сні
вимовляти їх він умів

а чи ти мій жуку малий
що літав цілісінький день
уві сні співаєш коли
власних невимовних пісень?

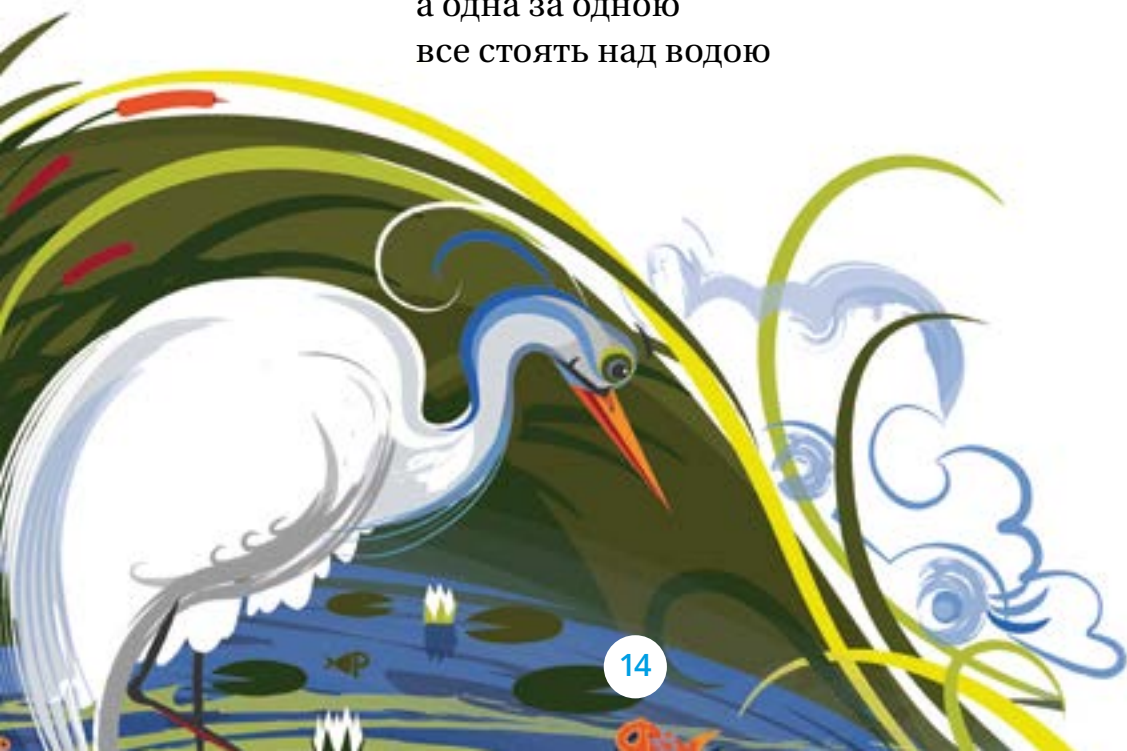

Рибалки

чапля біла
чапля сіра
прилетіла
і не сіла
а одна за одною
все стоять над водою
ген у комиші
на одній нозі
туман не біжить
і ви не біжитьь

а дивіться

хмарка біла
хмарка сіра
прилетіла
і не сіла
а одна за одною
все стоять над водою

понад чаплями
як причеплені
та на чапельок
витріщаються

і чекають

риба біла
риба сіра
не летіла
і не сіла
а одна за однію
все пливуть за водою

аж тут

чапля біла
плюсь
чапля сіра
плюсь
хмарка біла
ой
хмарка сіра
ой
і хто куди
від води
одна за однію
лише туман над водою

і промінь у дзьобі тріпоче

У морі жаби не живуть

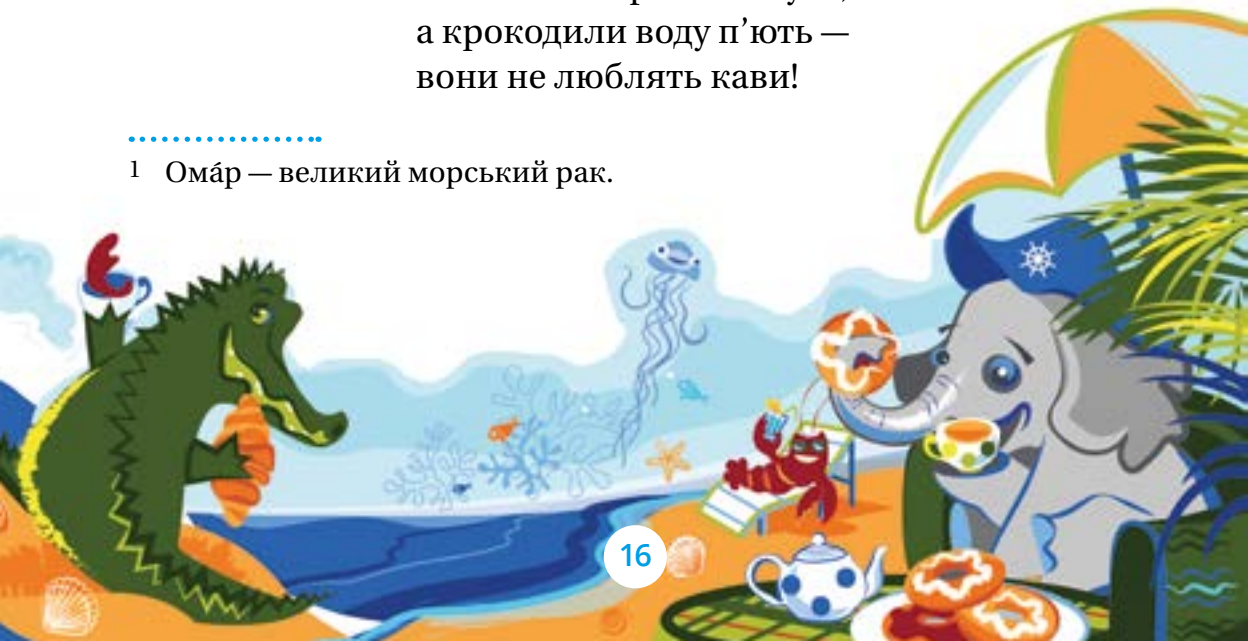
У морі жаби не живуть.
Запам'ятайте, друзі:
хоч як не дивно це, мабуть,
та в морі жаби не живуть.
Там замість них — медузи.

А жив би в морі крокодил —
ото було б цікаво,
чи вибирався б він з води
бодай хоч іноді кудись
на булочку і каву?

Ось уявіть собі, що на
приморському бульварі
в кафе зустрінете слона,
що сирник з медом намина,
а поруч з ним — омара¹...

Ото життя було б, мабуть,
корисне і цікаве.
Та жаби в морі не живуть,
а крокодили воду п'ють —
вони не люблять кави!

.....
¹ Омár — великий морський рак.

Лякація

коли цвіте лякація
усі птахи тремтять
і звірі всі лякаються
і люди гомонять
ховайтесь ховайтесь
вже бризнуло на цвіт
така страшна лякація
боятись її слід

тут паніка зчинилася
велика і страшна
і врешті докотилася
до дядечка слона
спинився слон принюхався
і мовив їм на те
як солодко і смачно як
акація цвіте

Про вміння читати

Умів читати носоріг —
та в книжці сторінки
перегортати рогом міг
він тільки навпаки.

Отак читав, читав, читав,
почавши із кінця:
ох, нецікава книжка та
і нецікава ця...

Бо коли знаєш, як в кінці
героям пощастило, —
то з чого все це почалось,
не так уже й важливо.

Себе картає носоріг:
я, певно, помилився,
тому що балуватись міг,
а я читати вчився!

Із нами теж таке бува,
хлоп'ятка і дівчатка,
що з букв складаємо слова
з кінця а чи з початку,

і так у книжці сторінок
ковтаємо багато, —
а виявляється, що ми...
не вміємо читати!

Тринадцятий трамвай

У тринадцятім трамваї
завиває бегемот.
А чого він завиває?
Весь трамвай про це вже знає:
бегемоту ненароком
тицьнув хоботом ув око
необачний слон — і от
завиває бегемот!

Величезний, наче шафа,
так реве він, що жирафа
утягнула шию вмить
і як гаркне: — Тихо! Цить!
— Не кричіть! — кричить папуга.
— Гей! Замовкніть! — рявка друга.
— А чого ви кричите? —
носоріг гука на те.

Тут і лев здійняв тривогу,
бідолаха теж завив —
хтось в гармидері на ногу
ненароком наступив!
У тринадцятім трамваї
верещить і завиває,
гарка, лається, реве
все живе...

Був і я в трамваї тім,
але їхав зовсім трішки:
щойно зміг — одразу втік
і пішов додому пішки...

Як подружитися з Чакалкою

(мізансцена з п'єси для дитячого театру)

ДІЙОВІ ОСОБИ

Хрущ — травневий жук. Страшненький, але добрий. Вилетів із вірша. Можливо, колись був Антоничем¹, а тепер знову живе на вишнях.

Стефа — татова мазунка, мамине золотко, капосна вереда. Одне слово, наймолодша дитина в сім'ї. Весела, кмітлива, але балувана. Ходить у старшу групу дитсадка.

Чакалка — казкове страшидло, родичка Бабая. Кандидат педагогічних наук.

Ірця — трохи плаксива дівчинка з неповної сім'ї. Ходить зі Стефою в садочок.

Сіяр — хлопчик з родини афганських емігрантів. Добрий розбишака. Теж ходить зі Стефою в садочок.

Орина — дівчинка-розбишака, школярка.

Сестричка — старша сестричка Стефи, школярка.

Голос тата.

Голос мами.

Короткий зміст першої та початку другої дії

Вечір удома. Батьки зайняті своїми справами, Сестричка вчить напам'ять вірш Богдана-Ігоря Антонича, який їй задали в школі:

*Антонич був хрущем і жив колись на вишнях,
На вишнях тих, які оспівував Шевченко.*

.....
¹ Богдан-Ігор Антонич — український поет (1909–1937). Один із його віршів починається рядком: «Антонич був хрущем і жив колись на вишнях...».

А Стефа нудиться і тому заважає Сестричці вчитися — вимагає, щоб та з нею погралася. Урешті сестрички голосно сваряться, навіть до бійки між ними доходить, і ображена Стефа відтак засинає, зневаживши попередження батьків про те, що вночі таку неслухняну дитину може забрати страшна Чакалка.

А Чакалка й справді приходиться уночі й забирає у величезний звуконепроникний мішок не лише Стефу, а й її друзів із садочка Ірцю й Сіяра та школярку-розбишаку Орину. Несе вона їх далеко за місто, у темний ліс, посеред якого в давно покинутому людьми селі збереглася стара школа. У тій школі й мешкає Чакалка — кандидат педагогічних наук.

Прокинувшись зранку в мішку, діти користаються тим, що втомлена Чакалка спить, і вирішують утікати. Однак вони не знають дороги і не вміють орієнтуватися в лісі, тому блукають та зазнають низки веселих пригод, — і врешті Чакалка їх знаходить і повертає назад до школи.

Тим часом Сестричка, виявивши, що Стефу викрали, дуже хвилюється і вимагає в батьків негайно викликати поліцію, наздогнати Чакалку і повернути малу вереду додому. Проте батьки пояснюють їй, що поліція тут не допоможе, бо Чакалка — казкова героїня, а отже, й перемогти її можливо лише по-казковому. І тоді Сестричка посилає Стефі на допомогу Хруща з Антоничевого вірша.

ДІЯ ДРУГА

СЦЕНА 4

Клас Чакалчиної школи. Парти, дошка, вчительський стіл.

На партах купами навалено різноманітні штучні наїдки й напої: сухарики, чіпси, шоколадні батончики, газувана вода у пластикових пляшках.

Орина, Сіяр, Ірця і Стефа все це з великим апетитом поїдають.

ОРИНА (з повним ротом, періодично запиваючи газованою водою просто з пляшки): Дива та й годі! Оце так обід! Сухарики, чіпси, кола, батончики «Віспа»... Саме те, що я найдужче люблю! І те, що батьки дозволяють хіба зрідка і з великою неохотою. Чакалка, виявляється, молодець!

ІРЦЯ: Ти обе-е-лезно! Віспа — се така дитяся хволо-о-ба...

ОРИНА: Ага! Є ще кашлюк, кір і скарлатина. Краса! І всі — шоколадні батончики. Ням-ням! Наїмося і похворіємо Чакалці на зло. Ми будемо лежати і балуватись, а Чакалку вхопить інфаркт!

СІЯР: А що таке цей... ін-факт?

ОРИНА: Хвороба така.

СІЯР: Ні, це недобре. Тоді і ми захворіємо, і Чакалка захворіє. І ніякої від цього не буде користі. Не школа, а лазарет.

СТЕФА: Якщо ми захворіємо, то балуватися не будемо. Тоді не хочеться балуватися. Але їсти все одно хочеться...

Заходить Чакалка.

ЧАКАЛКА: Наїлися? Тепер усі за парти! Починаємо перший урок!

Діти принишкли й неохоче сідають за парти.

*Лише Сіяр сідає не **за** парту, а **на** парту, демонстративно повертається до Чакалки спиною і звішує ноги на стілець.*

ЧАКАЛКА (дещо розгублено): Ні, Сіяре, ти не на парту, а за парту сідай!

Сіяр із неохотою сідає на стілець, але ноги, схрестивши, виставляє на парту — як американець.

Чакалка ще дужче розгублена, але тоді все ж опановує себе й вирішує не звертати уваги. Вона стає перед класною дошкою, складає руки на грудях, глибоко вдихає і — урочисто починає:

ЧАКАЛКА: Ану, розкажіть мені, як ви втікали!

Діти дивляться на неї з подивом. У класі зависає гнітюча тиша. Навіть Сіяр забирає ноги з парти...

ОРИНА: Тікали, то й тікали! Вам що до того?

ЧАКАЛКА (*хитренько примружившись*): А ви все ж розкажіть.

СІЯР (*люто блиснувши оченятами*): Прямо тікали! Усе прямо і прямо! А вийшло криво...

ЧАКАЛКА: Звісно, що так. Але на що ви орієнтувалися, щоб було прямо?

СІЯР: На око!

ЧАКАЛКА: Зрозуміло.

СІЯР (*сердито*): Що вам зрозуміло?! Знущаетесь, що перший раз не вийшло? Не хвилюйтеся: вийде другий, а ні — то третій, четвертий... Ми все одно втечемо! Все одно!

ЧАКАЛКА: А не втечете! Не втечете, бо не захочете!

ІРЦЯ (*хлипаючи*): Захо-о-осемо-о-о...

ЧАКАЛКА: Ні, не захочете, любі мої! Навіть тоді, коли знатимете, як орієнтуватися в лісі. Адже для того, щоб утекти, треба знати, куди тікати. Ви знали?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Ні-і-і.

ЧАКАЛКА: А куди ж ви тікали?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Пря-а-амо...

ЧАКАЛКА: А треба тікати не просто прямо, а в якомусь певному напрямку, в якусь сторону світу. Сторін світу є чотири: північ, південь, захід і схід. Ви про це чули?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Чу-ули...

ЧАКАЛКА: Щоб визначити, куди йти, найкраще орієнтуватися за компасом. Ви маєте компас?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Ні-і-і...

ЧАКАЛКА: Ото ж бо! Але це не страшно. Бо коли немає компаса, можна орієнтуватися за зірками. Ви бачили зірки, коли йшли?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Ні-і-і...

ЧАКАЛКА: Звісно. Бо був день, а зірки видно лише вночі. Але і вдень теж можна орієнтуватися. Скажімо, за сонцем. Звідки вставало сонце?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором, показуючи*): Зві-і-ідти.

ЧАКАЛКА: Правильно. Щоб орієнтуватися за сонцем, треба стати так, аби вранішнє сонце було вам по праву руку. Тоді обличчям ви стоятимете на північ, праворуч буде схід, ліворуч — захід, а за спиною — південь. А ще можна орієнтуватися за деревами. На стовбурах старих дерев часто росте мох — бачили?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Ба-а-ачили...

ЧАКАЛКА: Отож найгустіше він росте саме з північного боку. А ще...

ОРИНА: Тю! Маєш тобі! Я гадала, що потраплю в справжню пригоду, а потрапила в банальну школу!

Орина сердито блимає окулярами й ображено випинає груди, де красується на футболці напис: «Школа не вовк, у ліс не втече».

Діти сміються.

СТЕФА: Пані Чакалко, а навіщо ви нам усе це розкажете? Хочете, щоб ми таки втекли? Тоді просто виведіть нас звідси — та й по всьому.

ЧАКАЛКА: Ні, я не хочу, щоб ви втекли. І оповідаю це тому, що певна: дізнавшись, навіщо ви тут, ніхто з вас нікуди тікати не захоче!

ОРИНА: А... чому?

ЧАКАЛКА: Ви ж неслухняні, правда?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Пра-а-ава!

ЧАКАЛКА: Ось! А чому Чакалка забирає саме неслухняних дітей — ви ніколи над цим не задумувалися?

ІРЦЯ: Сцьоб злобити слухняними...

ЧАКАЛКА (*обурено фиркнувши*): Ото ще! Ні, слухняні діти мені й близько не потрібні. Слухняні діти потрібні їхнім батькам. А мені потрібні саме вередуни, розбишаки, пустуни... Знаєте навіщо?

СІЯР, ІРЦЯ і ОРИНА (*хором*): Наві-і-іщо?

ЧАКАЛКА: Бо лише з таких дітей можуть вирости справжні Чакалки і Бабаї! Треба лише їм трішечки допомогти. Тому ми їх і забираємо вночі від батьків. Батькам такі діти все одно не потрібні — з ними лише клопіт, морока. І ми, Чакалки і Бабаї, робимо дуже добру справу — позбавляємо батьків від таких дітей! Ми забираємо їх у спеціальні школи і виховуємо так, щоб вони виявляли й розвивали усі свої шкодницькі здібності. І діти ніколи не тікають із чакалячих і бабаячих шкіл, бо тут їм дозволено все те, що заборонено вдома. Хлопчики можуть майструвати рогатки й плювачки, стріляти з них у що заманеться, дерти пташині гнізда, смикати дівчаток за коси, мучити тварин, навіть справжню зброю їм дозволяється мати! А дівчатка можуть скільки завгодно користуватися косметикою, фарбувати волосся, вдягати, що заманеться, кусати й дряпати одна одну, битися з хлопчиками. Тут можна хоч цілу ніч дивитися

телевізор, навіть усі дорослі програми. І в інтернеті длуба-
тися, й у комп'ютерні ігри грати скільки влізе. Тут можна все!
І їсти можна те, що вам забороняють удома. І пити. І спати,
де вам захочеться, — або не спати взагалі. І зуби не чистити.
І ноги хоч місяць не мити. І що завгодно... Тому неслухняні
діти звідси не тікають ніколи! Я ось іще кілька разів сходжу
до міста і принесу новачків до вашої компанії, — а тоді
й почнемо навчатися по-справжньому...

І Чакалка заводить свою пісеньку.

ЧАКАЛКА:

А де тут неслухняні дітлахи?

Хи-хи!

Я нагадаю їм усі страхи!

Хи-хи!

Всіх заберу — хоч ноша і тяжка —
до звуконепроникного мішка.

А хто це тут не слухає батьків?

Хі-хі!

Хто манну кашу їсти не хотів?

Хі-хі!

Всіх заберу — хоч ноша і тяжка —
до звуконепроникного мішка.

А хто облаяв брата чи сестру?

Беру!

Кому комп'ютер заміняє гру?

Беру!

Всіх беру — хоч ноша і тяжка —
до звуконепроникного мішка.

Хто мамі помагати не хотів?
Хе-хе!
Хто з друзями не гра без копняків?
Ого!
Всіх заберу — хоч ноша і тяжка —
до звуконепроникного мішка.

Хто мультики дивився б хоч до сну —
ну-ну! —
а книжечки боїться як вогню?
Ой, ну!
Всіх заберу — хоч ноша і тяжка —
до звуконепроникного мішка.

Я добре знаю капості свої!
Еге ж!
З вас чакалки ростуть і бабаї!
Гурра!
Я кожному — хоч ноша це й тяжка —
дам звуконепроникного мішка!

Співаючи, Чакалка виходить у зал і витанцьовує між рядами, намагаючись залучити до свого танцю охочих глядачів.

Виходить у кінці залу.

СЦЕНА 5

Діти в класі.

Сіяр зосереджено майструє ножиком рогатку. Ірця спить, згорнувшись у куточку калачиком. Орина сидить по-турецьки і смачно хрупає чіпсами. Стефа думає.

Збоку, мовби у вікно, час від часу заглядає Хрущ. Діти його не помічають.

ОРИНА: Ха-ха! Ти, Сіяре, був як Івасик-Телесик. Сідай, Івасику-Телесику, на лопатку. Ні, ти не ручку клади, ти весь сідай. А як це весь сідай? Та м'яким місцем, як же іще! Ха-ха-ха! Так ото і з тобою! Сідай, Сіярику-Телесику, за парту. Ні, ти не *на* парту, а *за* парту сідай. Сміхота!

СТЕФА (*раптом схоплюється*): А й справді! Як же я раніше не здогадалася!

СІЯР (*здивовано відриваючись від роботи*): Про що?

СТЕФА: Про казку!

СІЯР: Яку ще казку?

СТЕФА: Ти бачив, як Чакалка хвилювалася, коли ти той... як Івасик-Телесик...

СІЯР: Ніякий я не Телесик! Я Сіяр-завойовник! Вона сказала, що я можу мати тут справжню зброю — і я її матиму. Але спершу змайструю цю рогатку і вцілю Чакалці в око!

ОРИНА: Ха-ха-ха! У неї, певно, теж рогатка є, і не одна. І вона тобі теж кудись уцілить.

Сіяр жбурляє в Орину цурпалком, із якого вирізав свою рогатку. Але Орина легко перехоплює деревинку і з реготом кидає назад у Сіяра, а тоді починає жбурляти всім, що під руку втрапляє, примовляючи:

ОРИНА: Сіярику-Телесику, приплинь-приплинь до бережка! Дам тобі чіпсів, дам тобі фанти!..

СТЕФА (*щодуху*): Та годі вам! Набалуєтеся ще! Ви не зрозуміли, про що я кажу. Про казку!

ОРИНА (*схидно*): Тобі казочки захотілося? Тобі мамця її на ніч оповідає, щоб доця спокійненько заснула?

СТЕФА: Оповідає! І мамця, і татко. Тому я це й зрозуміла!

СІЯР: Та кажи вже нарешті, що ти зрозуміла!

СТЕФА: Чакалка — вона звідки? З казки! Чому вона так спокійнісінько розповідає нам, як втікати від неї лісом? Бо це — правда, а казці правда нічим не загрожує. Із казкою можна боротися тільки так, як борються в казках!

СІЯР: Себто, мені треба витесати не рогатку, а чарівний меч?

ОРИНА: Ха-ха! Чарівного кізяка тобі треба витесати, нагодувати ним Чакалку, і вона розсиплеться на дрібні шматочки. А ті шматочки вітер рознесе по світу, і з них на полях будяки повиростають... Не меліть дурниць, малявки! Втекти від Чакалки нам не вдасться. Та й не хочеться, правду кажучи. Як ви не розумієте: це ж пригода! Справжня пригода! У мене такої ніколи в житті не було. І, може, ніколи й не буде більше. То хіба я випущу з рук таку нагоду? Та нізащо в світі! Ні, я залишаюся тут, повчуся в Чакалячій школі, стану справжньою Чакалкою, а тоді повернуся додому — і в мамі буде шок!

СТЕФА (*здивовано*): А ти теж хочеш залишитися, Сіяре?

СІЯР (*винувато*): Я ненадовго. Лише доки не роздобуду справжню зброю. А тоді я їй покажу, де раки...

СТЕФА: То й залишайтеся!

Гримнувши дверима, Стефа виходить у ніч.

За мотивами повісті з книжки: Іван Андрусяк. Стефа і Чакалка. — Київ : Фонтан казок, 2016.
Ілюстрації Ольги Кузнецової.

Тетяна Стус (Щербаченко)

*Я люблю, щоб життя було різнобарвним:
ненудним, наповненим. Але все ж часом визирнеш
у вікно — і бачиш сірість. Або й так: зазирнеш
у своє внутрішнє «вікно», а там теж бракує
кольорів. Тоді я уявляю, що маю багато відер
з різними фарбами. Там — барви несподіваних
відкриттів, карколомних подорожей,
дивовижних знайомств... Уявляю, що беру
пензлики й розмальовую ними все навколо.
Потім — ще цікавіше. «Малюю» словами, будую
ними точнісінько те, що нафантазувала.
І ще й запрошую туди друзів.
Ходімо читати? ☺*

Як пасує краватка, або Чому не всі поросята брудні

Літо вже добігало кінця.

На деревах та кущах дозрівало дедалі більше всілякої барвистої соковитої смакоти.

Діти дедалі частіше замислювалися про закінчення канікул.

Від землі пахло вже не росяною прохолодою, а солодкою сухістю.

Даринка стала майже дорослою порівняно з минулим літом. Вона вже роззнайомилася з усіма сусідськими дітьми й знала багато чудових закутків навколо обійстя бабусі та дідуся.

На луках за селом уже вдруге скошували траву.

На вихідні в селі буяли весілля.

На городах копали картоплю.

— А ти знаєш, Дар, як називається відросла після скошування трава? — запитав Микита.

Вони ховалися від Ясі й Таї за згірком¹ старого яру й знічев'я грали у незнайомі слова. Вигравав той, чиє слово не відгадували. Дара часто вигравала, але Микита був гідним конкурентом. Мало того, що він знав багато комп'ютерних слівцець, так тут ще й цей його сільський колорит... Та звідки міська дівчинка може знати, що скошена трава має якусь окрему назву?!

— Гаразд, Мик, цього разу виграв ти. То як же зветься та трава?

.....
¹ Згірок — пагорб, невисока гірка.

— Оттава, — переможно вимовив Микита, смакуючи кожен звук.

— Цікаво. У Канаді є місто Оттава. Звідти часто приходять подарунки від моєї двоюрідної бабусі. Вона вже багато років там мешкає. Заміж вийшла...

— Та нічого дивного. Я чув, що в Канаді мешкає дуже багато українців. І місто це вони назвали своїм рідним словом, — Микита був старший за Дарцю на цілий рік, тому й знав більше.

— Ага! Ось і ви! Ми вас знайшли! — раптом почулося ззаду. Спершу Тая, а потім і Яся попадали поряд.

— А ви знаєте, де живе наша бабуся Галя? У...

Даринка не встигла договорити, як сестрички хором крикнули:

— ... у скошеній траві! — і зареготали.

— Ви нас підслуховували! — вигукнула ображена Дарця.

— Та ні, просто нам у школі розповідали про Оттаву, — сказала Тая.

— Щоправда, — додала Ясочка, — мене трохи непокоять ті дві літери «т» в назві...

Того дня аж до самого заходу сонця Даринка ходила, про щось зосереджено міркуючи. Їй не хотілося цього визнавати, але... Вона була впевнена, що знає й уміє більше й краще за інших. А тут вони всі їй утерли носа. То ж як їх перемогти?!

Ховаючись від дідуся, Дарця затягла з собою в ліжко велетенську енциклопедію. Завбачливо прихопила ліхтарик. А потім терпляче чекала, доки бабуся засне, а дідусь, поринаючи в сон, замовить пульту телека вимкнутися за п'ятнадцять хвилин.

Гортати під ковдрою велетенські сторінки було незручно. Та й очі злипалися. Як ніколи хотілося спати. Але жага перемоги підтримувала дівчинку.

І вона таки знайшла!..

Однак другого дня перемогти не вдалося. Микиту забрали допомагати копати картоплю. Сестрички поїхали з батьками до крамниць купували всякі шкільні речі.

Тимчасом від сусідів із самого ранку лунала музика. Там гуляли весілля. Бабуся й дідусь також мали піти привітати молодих.

Дарця ж вирішила не гаяти часу й виправити свою вчорашню помилку. Вирішила стати трохи «ближчою до народу». Тобто до всього того, що її оточувало в селі. Вона справді так мало брала участі в сільському житті!

У дівчинки миттєво народився чудовий план... догляду за сільськими свійськими тваринами. Тим паче, що в господарстві дідуся й бабусі саме з'явилася тваринка, невеличка і нешкідлива. Маленька. Рожева. З прозорими вушками. З тоненькими ніжками. Лагідна... Паця.

Йї (чи йому?) навіть імені не встигли дати, тож Дарця вирішила назвати поросятко нейтральним іменем Жека. Адже Жека — це Женя. А Женею може бути й хлопчик, і дівчинка, і взагалі.

Отже, на сьогодні плани були скромні. Не можна ж одразу навантажувати тваринку великою кількістю уваги! Дарця вирішила лагідно привчити Жеку до себе: скупати й трішки вигуляти. А вже завтра виховувати її по-справжньому.

Поросятко трішки було схоже на песика, тільки що голе, без хутра. Тож вирішила Дарця все правильно — і з купанням, і з прогулянкою. Слід було лише знайти, з чого зробити повідець, щоб воно не забігло кудись і не заблукало. І щоб усе виглядало поважно й інтелігентно.

От якраз пошук повідця і затягнувся. Зрештою Дарця нишком витягла із шафи барвисту дідусеву краватку. Дідусь давно вже не вдягався офіційно, тож не зверне уваги.

Потім Дарця наготувала купіль. Налила в старі нбчви¹ літньої води й набовтала там своєї запашної піни з пахощами полуниць. (Між нами кажучи, її непокоїв запах у хліві, де тримали Жеку. Тож пінка мала тому дразливому аромату завадити).

О, добре, що Дарця не влаштувала купелі в хаті! Адже купати Жеку було важче, ніж вона собі думала. У мильній піні поросятко постійно вислизало з рук, ковзало, переверталася. Навколо літали бризки й бульбашки. А ще гірше, що воно почало верещати, чим поставило під сумнів Даринчині плани хоч наприкінці літа гармонійно влитися в сільське життя.

Поросятко сопіло й рохкало, а здалеку вже чувся голос дідуся:

— Ти ж моє маленьке! Їсти просиш? Зачекай ще трішки!

Зрештою купання завершилося. Дара так-сяк витерла Жеку ряднінкою² й стала припасовувати йому на шию краватку. Тобто повідець. Поросятко було вже знесилене боротьбою в пахучій піні. Воно покірно стояло, ледь похитуючись на тоненьких ніжках.

І ось Дарця вже веде Жеку за двір, на зелену травичку.

.....
1 Нбчви — старовинний різновид ванни. Крім купання, цю велику посудину використовували для замішування тіста, прання білизни (вручну).

2 Рядніна — старе покривало, простирадло.

Для надійності другий, вузький кінець краватки вона міцно зав'язала на своїй долоні. Цей імпровізований повідець дуже личив Жеці. Дарця навіть замилювалася наслідками своєї роботи. Аж раптом поросятко ніби прокинулося, брикнуло ратичками, переможно хрюкнуло й чимдуж побігло вулицею.

Повідок натягнувся, і Дарця ледве встигала за Жекою: дівчинка непокоїлася, аби Жеці не надавило.

Зрештою дивна парочка добігла до жаданої мети. Цією метою, як виявилось, була невеличка калюжа, що лишилася після нещодавнього дощу. І то була не просто калюжа, а маленьке болітце з багнукою! Даринка власноруч, чи то пак — власноніж, перевіряла це минулого тижня, за що дідусь назвав її «брудною пацею».

— А що там того бруду? — спитала тоді його Дарця, дивлячись на шкарубкі сіро-бурі «панчішки», що вгризлися в шкіру ніг.

І ось тепер такі «панчішки» мали з'явитися у Жеки. Чи й цілий комбінезон, адже поросятче пузце діставало багна...

Дарця занепокоїлася. Поросятко затято стало посередині калюжі, як укопане. Дівчинка могла лише ходити навколо й умовляти:

— Жеко, ну, Жеко, вилазь із калюжі! Чуєш, я до тебе звертаюся! Я тобі цукерок винесу. Шоколадних. Тільки вилазь мерщій!

— Із ким ти там розмовляєш, Даринко? — почувся з-за дерев Микитин голос. — До тебе хтось приїхав і сів у калюжі?

І ось уже перед очима Микити, що саме проїздив на велосипеді, постала драматична картина.

— Я хотіла свинку пасти, а воно... — мало не плакала Дарця.

Микита ж ледве стримував регіт, взявшись руками за живіт.

— Так свиней же не пасуть!.. Зараз щось придумаємо, чекай... — нарешті побачив він Дарчин розпач, відклав велик і став заковувати штани. — Зараз я його звідти витягну.

Щойно Микита став у багно й наблизився до Жеки, як звір із підстрибом чкурнув в інший бік. І так хутко, що Дарця не встигла зауважити: вже Микита замість Жеки розгублено стоїть посеред калюжі, весь у дрібних цятках багна та в «панчішках».

А Жека біг... прямісінько у відчинені ворота сусідів, прикрашені барвистими стрічками, повітряними кульками й квітами. Назустріч йому виходила тітка Света й дядько Вітя з весільним короваєм на вишитому рушничку, а позаду чулося безладне бібикання машин весільного кортежу, який віз молодих із церкви додому. Навколо, даючи дорогу прибулим, стояли святково вбрані односельці.

Дарця почувала себе в пастці. Це був шах і мат у її боротьбі за рівноправність міста й села. Поросся, здається, також відчуло відповідальність миті. Воно різко загальмувало задніми ратичками, піднявши хмарку пилу посеред святкового натовпу.

Далі все відбувалося блискавично.

Шовкова краватка нарешті розплуталася на Дарчиній долоні. Поросятко ще не встигло як слід відчутти себе вільним, аж звук автомобільного клаксона неабияк сха-рапудив його. Жека злякано підстрибнув і якимось дивом ускочив прямо до рук тітки Світлани. У пару зі святковим короваєм у руках дядька Віті...

Батьки з короваєм та брудною свинкою в краватці...

Ошелешені гості, які потроху оговтувалися й починали реготати... Розгублені наречені, які не знали, що їм спершу слід приймати — хліб-сіль чи свинку...

Ось що побачили дідусь Вася, бабуся Ніна та Микита, які нарешті наздогнали Дарцю з Жекою.

Наречена суворо зиркнула на нареченого й загрозово прошипіла:

— То мені свекруха одразу свиню підклала?!

Дідусь суворо подивився на Дарцю і з докором пробубонів:

— Так ось куди поділася моя улюблена краватка, яку я хотів сьогодні вдягти на весілля?..

Бабуся весело глянула на Жеку, на всіх присутніх і урочисто мовила:

— Це, дорогі молодята, наш подарунок вам на весілля прийшов своїми ногами.

Так бабуся врятувала небезпечну ситуацію.

Подарунок, почувавши себе в безпеці на руках у дядька Віті, переможно роззирався навкруги.

Увечері дідусь ще трохи бурчав на Дарцю:

— Паця ти, паця, онучко... Оце ти таке сьогодні начудила...

На це Даринка, що вже трохи оговталася від пригоди, відповідала:

— Дідусю! Еге ж, я паця. Гаразд. Але ж принаймні чиста! Я не лізла сьогодні в bagno...

Наступного дня Дарця сама пішла до Микити, аби вибачитися за вчорашнє. А також загадати йому слівце зі сподіванням перемогти:

— ...місто й аеропорт у Франції, назване на честь видатного українця¹...

Микита сказав, що не знає. Та за мить мовив, усміхнувшись:

— А, знаєш, свинтуса твого молодята назвали Орликом. За те, що так гарно літав...

Дарця чомусь почервоніла.

.....
¹ Орлі́ — міжнародний аеропорт Парижа. Існує думка, що назва ця пов'язана з іменем Григора Орлика (1702–1759). Він — український політичний діяч, французький дипломат, генерал-поручик, польний маршал і граф Франції. Був власником колишнього передмістя столиці Франції, де через десятки років побудували летовище.

Із книжки: Тетяна Щербаченко. Пуп Землі, або Як Даринка світ рятувала. — Київ : Грані-Т, 2007.

Ілюстрації Анни Сарвіри.

Анатолій Качан

У ранньому дитинстві всі ми були ясновидцями.

І дуже важливо якомога довше зберігати й розвивати в собі неповторне, ясне бачення світу, не розгубити цей дар на стежках і дорогах життя. На моє переконання, чистота й свіжість сприйняття світу крізь призму дитячого яснобачення є обов'язковими для кожного письменника, який прагне знайти спільну мову з юним читачем. Буду радий, якщо мої твори стануть вам у пригоді, адже поезія теж сприяє розвитку неповторного світосприймання.

Гойдалка біля Дунаю

Я на гойдалці гойдалася,
Наді мною угорі
Білі хмари хилиталися
І шуміли яворій.

А внизу до моря синього
Тихо воду ніс Дунай
З гір далеких, що вершинами
Підпирають небокрай.

Як на маятнику тихому,
Я на гойдалці пливла,
Білі руки небом дихали,
Ніби два мої крила.

Ось я — ластівка: без страху
Набираю висоту
І злітаю вище даху,
Вище яблуньки в саду.

Ось я чайкою чубатою
Понад хвилями лечу,
На льоту пісні вигадую
І співаю досхочу:

— Я на гойдалці гойдалася,
Наді мною угорі
Білі хмари хилиталися
І шуміли явори.

Рідні береги

Коли акацій ма́йський¹ цвіт
Запа́х на березі крутому,
З далеких мандрів теплохі́д²
Вертався по́ночі додому.

За бо́ртом — хвилі вороні
І море в темряві гуркоче.
Та ось, як вогник у вікні,
Маяк заблимав серед ночі.

.....
¹ Ма́йський — травневий. Слід мати на увазі також однокореневе значення слова «ма́яти» — розвіватися. Усе разом це створює образ весняної пори.

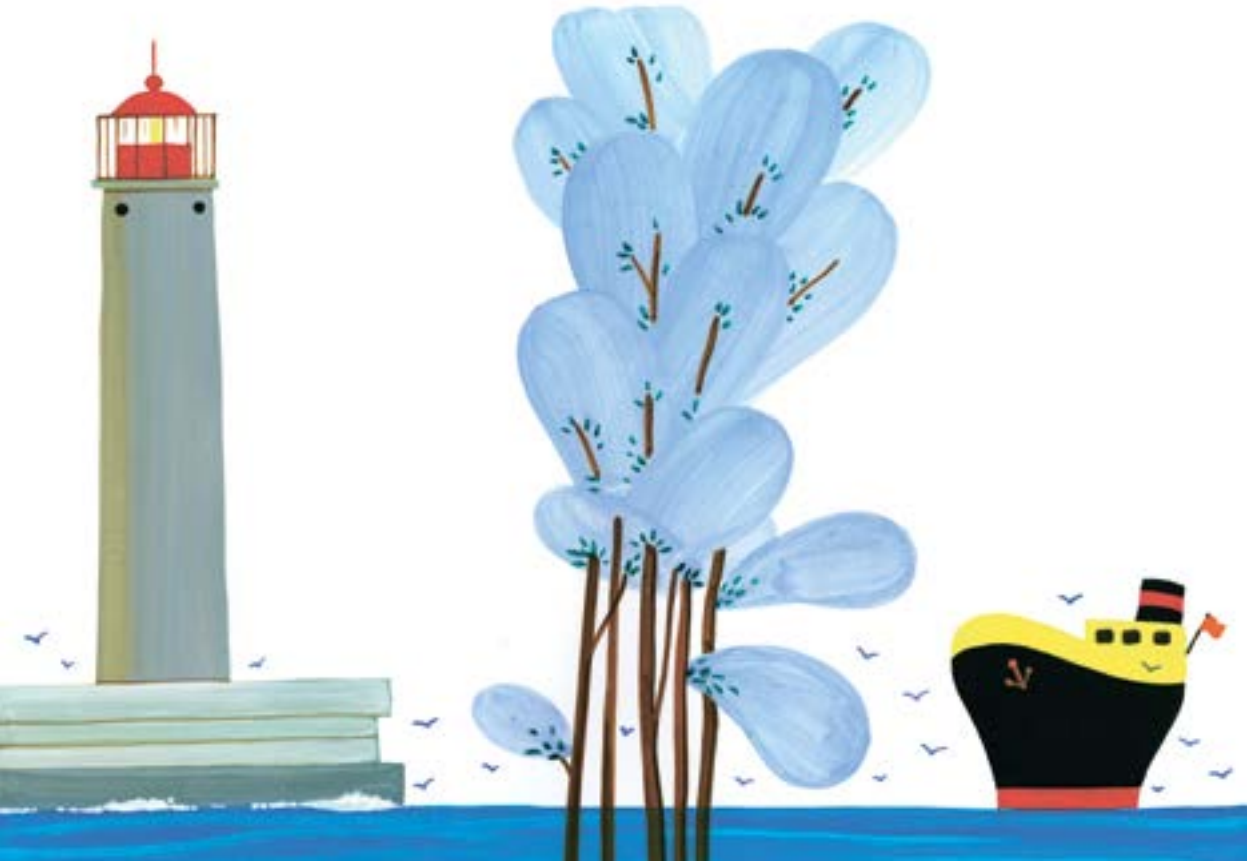
² Теплохі́д — морський або річковий транспорт із двигуном. Таким чином, він рухається не завдяки парусу чи веслам.

Він випромінював тепло,
До себе кликав крізь негоду.
І дужче битись почало
Залізне серце теплохода.

Світив цей вогник-рятівник
І моряку біля штурвала¹,
Але дивитися в той бік
Сльоза солона заважала.

Бо то мигав для моряка,
Манив на берег батьківщини
Не просто вогник маяка,
А перший вогник України.

.....
¹ Штурвал — кермо корабля чи літального апарата.

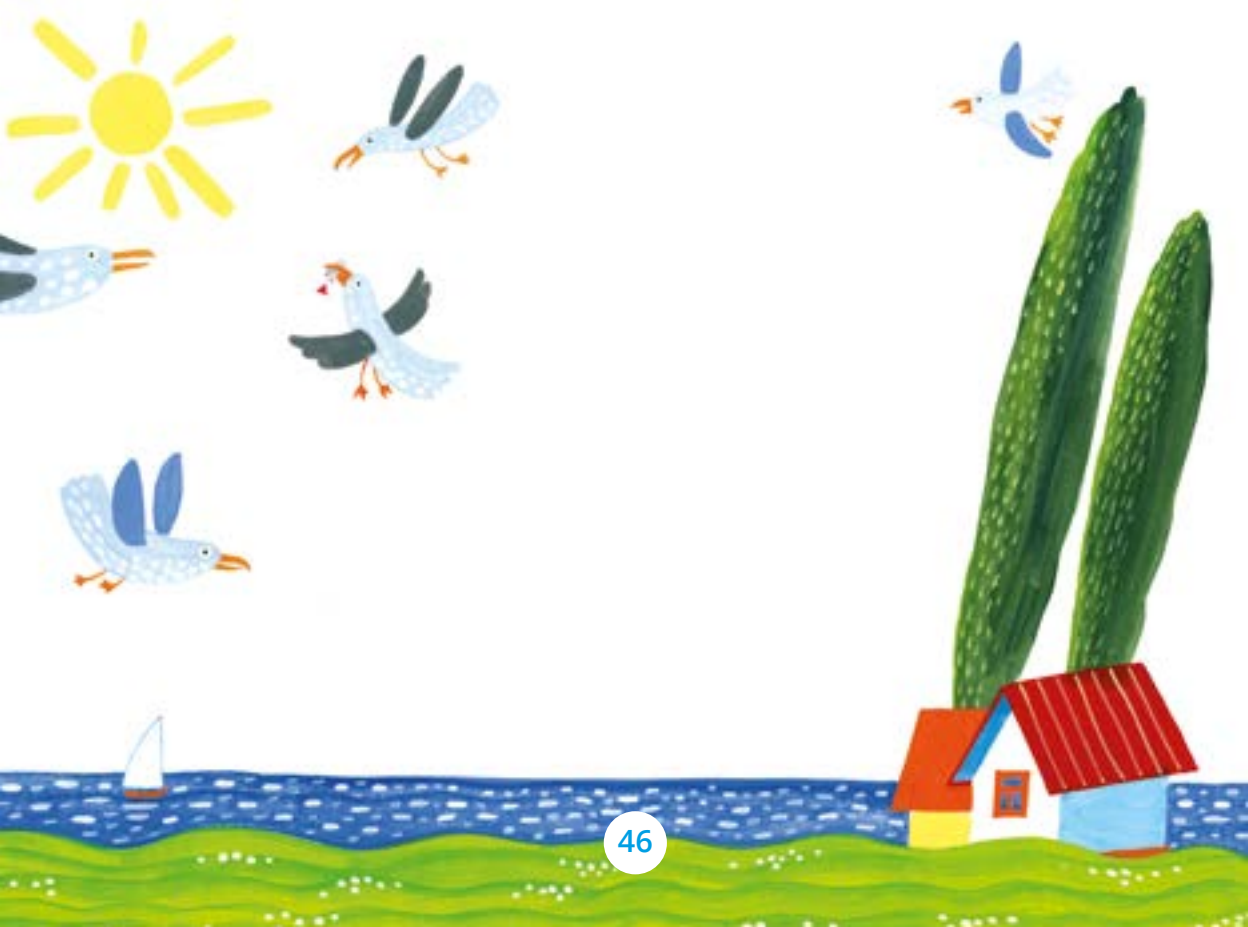

Після бурі

Після бурі Чорне море
Тихе, лагідне, прозоре.

На морському дні з баркаса¹
Видно краба-водолаза
І медузу-мандрівницю,
Всі підводні таємниці.

.....
¹ Баркас — невеликий самохідний човен для прогулянок, спорту або перевезення вантажів чи людей.

На приморській кучугурі,
На піску у візерунках
Чистять крила після бурі
Сірі чайки-реготунки.
Біля чайок після *бурі*
Сохнуть водорості *бурі*.

А рибалки на причалі
Ловлять вудками удачу.
Ген вони позавмирили,
З воску вилиті неначе.

Море п'ятки нам лоскоче,
Сліпить зайчиками очі,
Камінцями-стрибунцями
Грає в крем'ях¹ із нами.
Роздає на знак пошани
Черепашки і рап'ани².

Аж не віриться, що вчора
Тут гуляли хвилі-гори.

.....
¹ Крем'ях — гладенький камінець, який використовують для гри. Підкинуті вгору крем'яхи слід не впустити на землю. Є різні види цієї гри.

² Рап'ана — морський хижий равлик з великою мушлею, яка має гострий кінчик. З раковини часто роблять сувеніри.

Білі ночі в Одесі

По вулицях Одеси
В святковому вбранні
Акації-принцеси
Гуляють навесні.

Над морем увесь вечір
Акації стоять,
Накинувши на плечі
Південний аромат.

З Приморського бульвару,
Мов сивий капітан,
В зелених окулярах
Вітає їх платан¹.

А з порту, вічно юний,
Як дівчині моряк,
Акаціям-красуням
Підморгує маяк.

Коли у білій тиші
Акації цвітуть,
Стає вночі світліше
У місті і в порту.

Шепоче хвиля хвилі:
«На берег подивись, —
*Це знову ночі білі
В Одесі почались».*

.....
¹ Платан — струнке дерево з гладеньким стовбуром, широкою кроною та лапатим листям. Окраса міських парків.

Райські дні

Знову на білім світі
Райські настали дні:
Як молоком облитий,
Тьохкає сад пісні.

Знову над нашим хутором
З хмари, що йде на Крим,
Склавши долоні рупором,
Пробує голос грім.

Ніби школярка з бантами,
Що в перший клас пішла,
Вперше в житті під хатою
Яблунька зацвіла.

Яблунька та заквітчана
Тихо мені бринить:
«А відгадай-но, дівчинко,
В квітці якій дзвенить?»

Вірші з книжки: **Анатолій Качан. За нашим садом грає море.** —
Київ : Веселка, 2016.
Ілюстрації **Костя Лавра.**

Валентина Вздутьська

Щоб я погодилася з'їсти суп, коли була малою, мама мусила розповідати казку. Найулюбленішою була «Принцеса на горошині». Щоразу рідним доводилося вигадувати нове й нове продовження цієї казки й навіть малювати ілюстрації. Гадаю, я натренувала у своїй родині добрих казкарів. Не мені цікаво було ночувати в бабці. Перед сном вона на моє прохання неодмінно розповідала казку. Але швидко починала дрімати й крізь сон мурмотіла якісь нісенітниці. Врешті спала тільки бабця, а я тишком-нишком сміялася з «півнів у підштанках і ящиків, які встали й кудись побігли».

Потяги

Щодня по обіді ми з Матвієм стаємо потягами. Уже майже місяць, відколи тато від нас поїхав.

Починається все після уроків. Я забігаю до малого в клас. Вітаюся з Мариною Вадимівною й допомагаю братові зібрати речі.

Сьогодні виходить якось криво — усе сиплеться з рук. Кольорові олівці викочуються з пеналу й падають на підлогу. Ще й мимохіть стаю на точилку. Прозора оболонка, схожа на товстого жука, тріскає. На підлозі — розчавлений пластик і дерев'яна стружка. Але Марина Вадимівна нам не дорікає.

— Ти молодець, Дмитрику! — промовляє вона. — До понеділка, хлопці! Обережно дорогою!

Добре хоч по голові не гладить.

Нарешті ми виходимо зі школи. Повертаємо праворуч, чекаємо на зелене й переходимо вулицю. Йдемо каштановою алеєю. Малий збирає каштани й суне собі до кишень. Рюкзак у нього на спині — як хатка равлика.

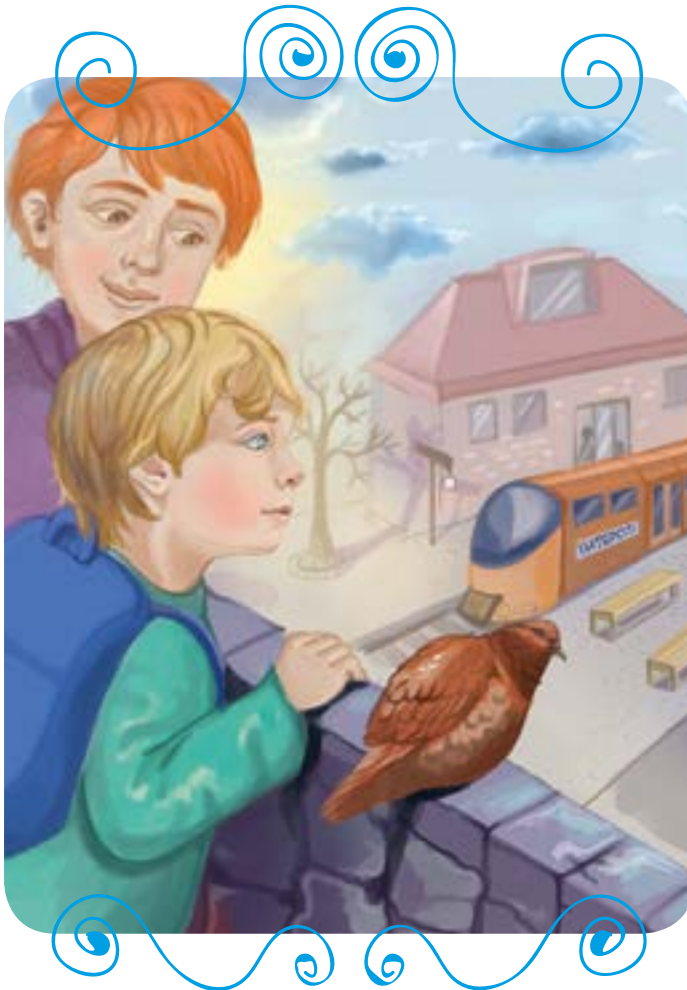
— Допомогти?

— Не треба! — бубонить він.

— Ну то давай швидше!

Ми повертаємо до вокзалу й простуємо до залізничного мосту. Перед коліями починається звична біганина. Люди метушаться між касами й кіосками, носять валізи, возять тачки з картатими сумками. Бабці торгують пиріжками й кавою з термоса. Диктор оголошує, які потяги прибувають, а які відходять. Смердить залізом і туалетом. Бігають собаки. Голуби й горобці дзьобають лушпайки від насіння.

Колії розтинають наше містечко навпіл. Наш дім — на тому боці. Раніше тато забирав нас на авто. Ми діставалися

додому швидко, хіба часом застрягли на переїзді — пропускали поїзди. Тепер ми з малим ходимо самі, через міст.

Матвій виривається вперед. Він біжить сходами й рахує собі під носа.

— Один-два-три-чотири-п'ять-шість-сім-вісім-дев'ять-десять. Один-два...

Далі десяти він ще не вміє.

— Стій! — біжу за ним.

Але на середині мосту Матвій зупиняється.

Це наше звичне місце.

Матвій мовчить.

Я спльовую. Слина летить далеко вниз і губиться десь між кістяком із рейок, бурим щепенем і сміттям.

— Мама каже, плюватися не можна, — каже Матвій.

— Бе-бе-бе! — перебиваю. — Рахуватимеш?

— Ти перший, — мимрить брат.

Я заплющую очі й рахую до ста. Минає кілька хвилин, бо я спеціально розтягую слова.

— Обережно! На першій колії — швидкий потяг! — оголошує диктор.

Я всміхаюся.

— Вау! — шепоче Матвій. Примружившись, він вдивляється в горизонт.

Гул наростає.

Міст вібрує, голоси птахів губляться в металевому шумі залізниці. Під мостом, прогудівши, пролітає срібляста блискавка — в'юх!

— Інтерсіті! Ти — Інтерсіті! — із захватом шепоче Матвій.

— Єс! Єс! Єс! — підстрибую я.

Я — Інтерсіті!

Це було не дуже чесно, бо я знав розклад, а Матвій — ні. Але він сам віддав мені перемогу. Я ж пропонував, щоб він рахував перший.

— Куди поїдеш? — питає захоплено брат.

Я замислююся. Сьогодні мені не хочеться до моря. І в гори не хочу теж.

До тата, думаю я. Я поїду до тата і заберу його назад додому. Чого ж він так довго не повертається?! Невже він покинув нас?

Матвій мовчить. На мить він заплющує очі. А потім, повторюючи за мною, спльовує з мосту.

— Твоя черга! — кажу.

Брат киває. Я рахую до ста замість нього. Звично розтягую слова, роблю паузи. Хочу зловити якийсь справді

крутий потяг для Матвія. Йому це сьогодні потрібно. Цілий місяць він якось тримався. А сьогодні от — зігнувся, мов равлик. Дійшло.

— Ну! Ну! — шепоче брат, вдивляючись в горизонт.

Нічого не їде. Навіть електричка на Козятин. Запізнюється.

— ...дев'яносто вісім... — тягну повільно, як можу. — Дев'яносто дев'ять. Дев'яносто дев'ять з половиною... Дев'яносто дев'ять з четвертиною... Дев'яносто дев'ять на волосині... Сто.

Нічогісінько.

Але Матвій стогне:

— Фу-у-у, ні!

Обертаюсь і бачу, як поповзом, із додаткової колії, виїжджає старенький маневровий тепловоз¹ ЧМЕЗ. Трохи схожий на коника-стрибунця, якому намалювали жовті й червоні смужки.

— Тепер я ЧМЕ! — ледь не плаче Матвій.

— Ну, це ж круто! Ти можеш... Ти можеш... маневрувати! Тягати електровози, збирати вагони до купи...

Я й сам відчуваю, як жалюгідно це звучить. ЧМЕЗ не їздять ні в Одесу, ні в Мукачево. Вони взагалі не їздять, а повзають.

— Але ці тепловози нікуди не їздять! — озвучує мої думки Матвій. — Взагалі! Тільки на станціях! І в деп²!

— Ну, — я розводжу руками. — Давай поміняємось? Будеш Інтерсіті, а я...

.....
¹ Маневрувати — рухатися, переміщуватися, оминаючи перешкоди. Маневровий тепловоз — вид транспорту, який перетягує вагони колями залізничної станції.

² Деп — підприємство, де обслуговують залізничний чи міський транспорт.

— Не хочу! — розвертається він і біжить убік дому. Хатка равлика тисне його до землі, але брат не чує під собою ніг.

— Стій! — біжу за ним. — Куди ти?

Матвій з усієї сили вривається в якогось чоловіка. Підводжу очі. Тато?

Наші погляди перетинаються. Тато пригортає Матвія, гладить по голові й дивиться на мене.

Поволі підходжу.

— Ти... повернувся? — копаю кросівком камінчик.

Тато плескає мене по плечу.

— Прийшов вас зустріти. Як ви? Дмитрику, Матвію? Скучили?

Обличчя в нього змарніле. Очі — більші.

— Та норм, — стенаю плечима, втупившись у бетон під ногами.

Матвій підводить голову і вдивляється в татове лице.

— То ви з мамою помирилися? — ляпає брат.

Тато на мить застигає.

— Та хтозна. Там буде видно, — махає рукою.

Брат зітхає.

— Але надія є, — підморгує нам тато. І ледь-ледь починає всміхатися. Самими кутиками.

Спина під равликовою хаткою випрямляється. Матвій засовує руки в кишені й торохкотить каштанами. Ми всі, як за команду, обертаємося й дивимося на колії. Під мостом, перетягуючи вагони з однієї колії на іншу, трюхикає тепловоз ЧМЕЗ.

— А знаєте, хлопці, я — як той маневровий, — каже тато.

Матвій із відкритим ротом дивиться на тата.

— Маневровий? — кривиться він.

— Ага, — киває тато. — Не можу далеко від своєї станції.

| Ілюстрація Мар'яни Качмар.

Василь Голобородько

*Вірші поглиблюють наші знання про світ.
Світ після читання віршів стає не таким
простим, як ми його звично сприймаємо.*

*Кожен може стати поетом, писати вірші,
це не те вміння, що надається якимсь винятковим
людям. Вірші виникають і пишуться, ніби самі по
собі. Але треба багато знати, читати, бо тільки
на цьому ґрунті вірші писатимуться потім самі
по собі. Різні люди сприймають поезію по-різному.*

Це залежить від культурного досвіду кожного.

*Людей без такого досвіду, мабуть, немає.
Але у всіх він різний. Діти теж мають цей досвід.*

Рукавичка

Загубив рукавичку.

Підняв.

Якби не підняв — почалася б казка.

Спека

Дві дороги

голови повстромлювали в річку —

п'ють воду.

Діти ставок за деревом знайшли.

Після дощу

— Де подівся дощ,
як він перестав іти?

— Дощ пірнув у річку.

Великий дощ

Такий великий дощ,

що в ложці збирається

по ополонику води.

Коник

Трав'яний коник
такий молодесенький —
іще тільки
трав'яне лошатко!

Дружимо з деревцем

Проходив повз деревце,
відхилив гілку рукою,
потім відпустив — гілка, як песик,
лизнула зеленим язиком
у щоку.

Вірші з книжки: Василь Голобородько.
Віршів повна рукавичка. — Київ :
Грані-Т, 2010.
Ілюстрація Інги Леві.

Леся Воронина

Якось на день народження мені подарували книжку. На обкладинці був намальований хлопчик, який сидів на спині у великого гусака, і написано: «Чудова подорож Нільса з дикими гусьми». Я все не могла дочекатися, коли розійдуться гості й мама прочитає мені дивовижну історію. Але того вечора вона лише почала читати книжку про Нільса, якого зачаклував розгніваний гном. А потім дорослі не мали часу. І тоді я вперше почала складати букви у слова. Не могла більше ні про що думати, крім того, чи пощастить Нільсові знову стати великим, чи повернеться він врешті додому з далеких країв?

Пригоди голубого папуги

(скорочено)

Папугу звали Антось, жив він на останньому поверсі найвищого в місті будинку у дивному помешканні старенької пані Магди. Антось їй подарував онук-моряк. Він завжди привозив зі своїх мандрів щось цікаве: були в квартирі величезні рожеві мушлі з Червоного моря, був японський пузатий божок, який хитав головою, коли до нього торкнутися, був справжній бумеранг¹ із Австралії. І всі ті речі пані Магда дуже любила і навіть час від часу розмовляла з ними. Таке трапляється зі старими самотніми людьми, коли їм буває сумно.

Коли ж у квартирі з'явився голубий папуга, пані Магда вирішила будь-що навчити Антосю людської мови. І одного ранку папуга таки озвався. Бабуся саме підмітала кімнату, коли несподівано почула:

— І нащо воно тобі здалося?

— Що? — розгублено спитала пані Магда, не вірячи своїм вухам.

— Та ото прибирати з ранку до ночі. Краще б дала мені зернят.

— Господи! Я ж казала! А мені ніхто не вірив. Та це не папуга, а просто фенóмен²! — Бабуся любила різні розумні слова.

.....
¹ Бумеранг — зброя у формі зігнутої палиці, яка сама повертається до того, хто її кинув.

² Фенóмен — рідкісне, особливе явище чи людина з незвичайними здібностями.

Тепер у затишному помешканні балачки не вщухали з ранку до ночі. Антось виявився дотепним оповідачем, та й бабуся бачила на своєму віку багато цікавого. Отак вони й жили б собі весело та безжурно, якби не трапилась одна, здавалося б, незначна подія. Якось до їхніх дверей приблукав безпритульний рудий котяра.

Того дня надворі шуміла злива — і вітер, здавалося, от-от відірве від землі їхній будинок і закрутить-понесе світ за очі. Кіт так жалібно занявчав під їхніми дверима, був такий мокрий і так тремтів од холоду, що пані Магда лишила його у себе жити. Назвала вона кота Чаком, бо дуже любила дивитись бойовики з Чаком Норрісом. Бабуся бавилася з котярою, як з новою іграшкою, а той терся їй об ноги і нявчав, мов мале кошеня. Та Антось раз у раз ловив на собі хижий погляд жовтих котячих очей. І від того погляду йому ставало моторошно.

Однієї ночі Антосеві приснився страшний сон. Чак з пані Магдою сидять на кухні за столом, п'ють чай із блюдечок, і кіт говорить людським голосом, тільки піднявкує трохи:

— М'яса не хочу, хочу м'якеньку пташечку. Я ще ніколи не куштував голубих папуг. Їв голубів і горобців, та папуга, мабуть, смачніший. Яка з нього користь? Мишей ловити не вміє, а розмовляю я краще за нього.

Після цього Антосеве життя стало зовсім нестерпне. Він і хотів би забути жахливий сон, та жовті котячі очі невідступно стежили за ним. І папуга замислив втечу: «Повернуся до Африки. Все-таки батьківщина. А вона хай лишається сама. Хай говорить із цим рудим котярою. Хай йому розповідає свої багатосерійні кольорові сни».

Той день пані Магда запам'ятала надовго. Був понеділок, тринадцяте число. Вона тяжко зітхнула — від її онукаморяка вже три місяці не було жодних звісток. Нашвидкуруч поснідала, відрізала котові чайної ковбаси, папузі сипонула

зернят, взяла сітку й пішла до крамниці. Бабуся була така за-
смучена, що, виходячи, забула причинити двері до кімнати,
де стояла Антосева клітка. Вони немовби запрошували Чака:
«Ну, скоріше! Хапай цього пихатого папугу! Теж мені фено-
мен! Подумаєш, розмовляти він уміє!» А папуга в цей час так
поринув у свої мрії про Африку, що нічого навколо не помі-
чав. І коли зовсім поруч побачив котячу морду, то мало не
зомлів із переляку.

«Ні, я так просто з'їсти себе не дам!» — подумав папуга
й щосили зарепетував:

— Рятуйте!!! — у нього самого заклало вуха, а котисько
від несподіванки підстрибнув аж до стелі й прожогом
вилетів із кімнати.

Тепер Антосеві треба було діяти швидко й рішуче —
він підлетів до квартирки й випурхнув на вулицю. Звідси,
згори, видно було безліч кубиків-будинків. Ген далеко ме-
рехтіла ріка, а люди здавалися маленькими, несправжніми,
як ляльки. Під самим будинком світилася велика зелена лі-
тера «М».

Антось опускався все нижче і нижче, аж поки опинився
біля блискучої літери, а тоді над головами людей пірнув у за-
гадкові двері. Те, що трапилося далі, було схоже на химерний
сон. Голубий папуга побачив, як до просторого залу, куди
він прилетів разом із людською юрмою, в'їхали довжелезні
блакитні вагони. Біля дверей вагонів утворилися суцільні
живі клубки. І ті величезні людські клубки, пульсуючи, сми-
каючись і зойкаючи, якимось дивом увіпхалися всередину.
Неначе велетенська риба ковтнула тих людей, а тоді голосно
клацнула пащекою-дверима, вдоволено зітхнула і рвонула
вперед, у морок тунелю.

Голубого папугу, немов пір'їнку, підхопило й понесло за
вагонами, і, хоч як він пручався, стріпуючи своїми малень-
кими крильцями, нічого вдіяти не міг. Його тягло із шаленою

швидкістю темними коридорами, що їх де-не-де освітлювали ліхтарі. Вони блимали з боків прудкими жовтими зірочками. Від тієї круговерті в голові в Антося замакітрилося, і він уже не міг зрозуміти: чи то ліхтарі, чи тисячі котячих очей видивляються-пильнують за ним із темряви.

Коли Антось отямився, його здивувала тиша. Так, після гуркоту вагонів і свисту вітру навколишня тиша видавалася дивною й підозрілою.

«Нічого собі подорож до Африки! — подумав Антось. — Не встиг відлетіти від дому, як потрапив у пастку. Якби хоч знати, що воно таке? Куди поділися потяги, чому не видно ліхтарів, і взагалі — як я сюди потрапив?»

Поступово Антосеві очі звикли до темряви, і він побачив, що лежить у маленькій нірці чи печері, встеленій м'якими папірцями. Вони зашаруділи, коли Антось спробував розправити крила. Тієї ж миті почулося швидке дріботіння, і до нірки забігла руда миша. Вона кумедно стрибала на задніх лапках, а в передніх тримала тьмянний ліхтарик.

— Як ви себе почуваєте? — пропищала руда миша й уважно подивилася на Антося.

— Нормально, — ледве прошепотів украй розгублений папуга.

— Ну, тоді летіть за мною. Але, глядіть, не відставайте. Коридори у нас довгі й покручені. Стежте за моїм ліхтариком, бо загубитесь.

Антось пропхався за мишею крізь отвір, нарешті зміг розправити крила й полетів за світлом ліхтарика, озираючись навкруг.

«Де ж це я опинився? — вже вкотре запитував себе Антось. — І чому ця миша розмовляє!?»

Раптом миша шаснула кудись убік, Антось кинувся за нею і відчув якусь перепону — то були старі рипучі дверцята. Наступної миті він завмер на порозі довгої зали, мружачись

від яскравого світла, що його випромінювала величезна кришталева люстра, підвішена до стелі.

Антось озирнувся. Під стінами зали сиділо кілька десятків різних тварин. Були тут коти й собаки різної масті й породи, кілька сімей морських свинок та хом'яків. Особливо великий був гурт білих мишей. Вони сиділи зовсім близько біля Антося, порозкладавши позад себе довгі рожеві хвости, й напружено дивилися на нього блискучими намистинками очей.

Посеред зали на ящику з-під помаранчів сиділа зморшкувата мавпа. Вона підперла голову лапою й уважно розглядала папугу. Врешті промовила тихим застудженим голосом:

— Ну от, у нашому товаристві з'явилася перша пташка. Так би мовити, перша ластівка. Даруйте, дорогий папуго, за гру слів, — мавпа вишкірила зуби у ввічливій посмішці. — А тепер розкажіть нам, як ви потрапили у метро? Що вас спонукало полишити наземний світ і спуститися у морок невідомості?

— А ви? Як тут опинилися ви і чому розмовляєте? — Антось зовсім розгубився під пильними поглядами десятків очей.

— Е, ні, дороженький, перепрошую, спершу новачок має розповісти свою, так би мовити, життєву повість, а тоді вже ми вирішуємо. Не соромтеся — можете ось на люстру злетіти.

Папуга злетів на велетенську люстру. В сяєві тисяч кришталевих шкелець кожна пір'їнка на ньому вигравала-мінилася блакиттю. Антось відчув, що звірі милуються ним, і це його трохи збадьорило. Але тепер, коли голубий папуга спробував описати всі свої злигодні, вони почали видаватися йому не такими вже й страшними. І вся його історія зайняла лише кілька хвилин.

— Оце й усе? — спитала маленька сіра кішечка із сумними очима. Решта звірів обурено зашуміла.

— Тихіше! — зморшкувата мавпа, яка весь цей час мовчки сиділа на ящику, підвела лапу, й усі замовкли. — Тепер нема чого повчати папугу. Радити всі вміють. А хто б із вас згодився жити поруч із хижакком, який будь-якої миті може тебе з'їсти?!

Мавпа обернулася до папуги:

— Ти на них не ображайся. Розумієш, нам усім не пощастило з господарями. Тому ми й опинилися тут. Мене ось також привезли з Африки. Деякі люди чомусь вважають, що коли не привезти з Африки папугу або мавпу, то нічого туди й їздити, — мавпа безнадійно махнула лапою. — Знаєш, у мого господаря була дочка. Мене й досі дрижаки хапають, як про неї згадаю. Не думай, вона мене не била, не смикала за хвоста й не припинала до ніжки стола. Ні! Зате вона ціліснінькі дні пхала мені до рота шоколадні цукерки, зав'язувала бантики і поливала парфумами. Тьфу! І досі гидко згадати, як від мене тхнуло. І все намагалася поцілувати мене просто в ніс! — від самої згадки про це мавпу пересмикнуло.

— Ну, і що я мала робити? — вела вона далі. — Спершу тікала від неї на шафу, та вона мене й там діставала. Потім я вилазила по фіранках на карниз. То вона пристосувала спеціальну драбинку, щоб мене звідти знімати. А одного разу я з розпачу стрибнула на люстру. Висіло там кришталеве одорбало¹, схоже на цю нашу підземну, тільки менше. Як я на неї з розгону скочила, люстра не витримала, зірвалася з гака й так торохнула об підлогу, що мало її не провалила. Сусіди думали — землетрус...

Мавпа тяжко зітхнула:

.....

¹ Одорбало — незграба.

— Я поламала лапу, але мене й не подумали лікувати. А от люстру жаліли всі. І в усьому була винна я. Думали вони, думали, куди мене подіти, і знаєш, до чого додумалися? — мавпа з гіркою посмішкою глянула на Антося. — Вирішили віддати мене для дослідів! А я в цей час сиділа під столом і уважно прислухалася. Гадаєш, лише ти такий розумний? Умієш розмовляти, дивишся телевізор... Ха! Та це вміють усі звірі! Просто ти такий дурний, що про це розповів! Хіба можна довіряти людям? Треба знати все, що вони роблять і збираються робити. Так і чекай якоїсь капості не сьогодні, то завтра!

Антось спробував щось сказати на захист людей, але мавпа випередила його й майже закричала:

— І не заперечуй! Ти, певно, хочеш сказати, що твоя бабуся не така! Можливо, хоч я в цьому сумніваюся. Мені такі люди не траплялися. А втім, виняток, як то кажуть, лише підтверджує правило. Де б я була зараз, коли б вірила людям?

Цього разу голубий папуга навіть не намагався заперечувати.

— Коли мене запхали в господарську сумку й повезли на метро до медінституту, я зрозуміла, що це мій єдиний шанс утекти. Я сиділа в сумці тихо, як мишка, а коли ми почали опускатися рухомими сходами, потроху відкрила її — вистрибнула і щодуху пострибала по плечах і спинах людей униз. Туди, звідки долинав шум потягів. Поламана лапа боліла страшенно, але я таки дошкутильгала до тунелю й утекла від усіх!

На цьому місці мавпа урвала свою розповідь і поглянула на Антося уважно й підозріливо. Папуга озирнувся. Усі звірі, які зібралися навколо мавпи, теж пильно дивилися на нього.

— Невже ви мені не довіряєте? — від образи в папуги затремтів голос.

— Лише ти розмовляв з ними, — озвалася сумна сіра кішечка. — Усі ми постраждали через людей. Кожного з нас

колись маленькими люди взяли до себе жити, кожен полюбив свого господаря. І навіть мавпа любила свою дівчинку, хоч та її й мучила.

Мавпа спробувала заперечити, але кішечка сумно поглянула на неї, і та змовчала.

— А потім, коли ми людям набридли, нас прогнали або просто «забули» перевезти на нову квартиру... — сіра кішечка сумно похилила голову — видно, згадувала щось своє.

У цей час велетенська люстра почала блимати, бліднути й за мить погасла. Навколо запанувала цілковита темрява.

— Слухайте, а ви не могли б мене вивести звідси? — папуга спитав про це захриплим від хвилювання голосом.

Звірі мовчали. Він лише чув хекання, сопіння й шарудіння. Серед суцільної темряви моторошно світилися лише жовті й зелені котячі очі. Та враз заговорила мавпа:

— Ні, дорогенький! Не такі ми дурні, щоб відпустити тебе до людей. Ти ж їм усе розбовкаєш. Знаємо ми таких вундеркіндів¹! Сидітимеш під землею разом із нами! — мавпа засміялася хрипким голосом, а тоді враз урвала сміх і суворо наказала: — Заберіть цього боягуза й замкніть у найтемнішій норі! — ляснула в долоні, й Антось відчув, як хтось міцно схопив його за лапки й потяг коридором.

— Заждіть! Ви не зрозуміли! Я нічого про вас не розкажу!

Та все було марно. Рипнули дверцята, й Антося грубо ввіпхнули до якоїсь вогкої й холодної нори.

Скільки він просидів там у темряві, Антось не знав. Страшенно хотілося їсти, а головне — пити. Та враз він стріпнувся й прислухався — хтось швидко дріботів коридором. Кроки спинилися біля дверей, і той хтось пошкрябав у двері. Антось наполохано мовчав.

— Це я, не бійтеся!

.....

¹ Вундеркінд — надзвичайно обдарована дитина.

Папуга упізнав писк рудої миші й полегшено зітхнув.

— Зараз я спробую витягти вас звідси, але стережіться. Нас можуть кожної хвилини схопити, і тоді мавпа запхає нас у таке підземелля, звідки ми ніколи не вийдемо. А тепер — у дорогу! Тримайтеся за мого хвоста.

Миша встромила йому до дзьоба свого хвоста, й щодуху побігла темним покрученим підземним коридором. Врешті зупинилася й пропищала:

— Зараз ви побачите, чим займається наша вельмишановна мавпа. Не лякайтеся, ми вийдемо на станцію метро. Тепер саме година пік, і нас ніхто не помітить.

Миша подріботіла вперед і поманила папугу лапкою. Вони стояли на рейках. Здалеку чувся шум поїзда, тож миша шаснула до невеличкого ледь помітного отвору. Антось пірнув за нею й, ступивши кілька кроків, опинився на холодній мармуровій підлозі. Навколо сновигали заклопотані люди, а під стіною на розкладеній газеті сиділа мавпа. Тільки тепер вона була зовсім не схожа на себе. На голові мала пожмаканий кашкет з поламаним козирком, одягнена була в засмальцьовані штани й куфайку, а в лапах тримала стару гармошку. Враз мавпа прокашлялася, розтягла міхи гармошки й заспівала хрипким, застудженим голосом дуже жалісну пісню:

*Ніхто мене не любить,
Ніхто не поважає,
Піду я у садочок,
Наїмся хробачків.
Великих та маленьких,
Червоних та біленьких,
Товстеньких та тоненьких,
Огидних хробачків.*

Мавпа схилила голову на гармошку, голос її затремтів, а плечі здригалися в удаваних риданнях. Біля мавпи почали збиратися люди. Якась жаліслива тітонька кинула на простелену газету дві гривні, хтось поклав булочку, а маленька дівчинка сумно глянула на банан, який щойно збиралася з'їсти, і простягнула його мавпі.

Антось помітив, як мавпа задоволено вишкірила зуби — усміхнулася, дивлячись на банан. Та миша вже тягла Антося назад у потайний хід.

Коли вони знов опинилися в темному тунелі, миша пропищала:

— Ось тут таємний вихід нагору. Далі ви зможете летіти без мене.

Антось не знав, що казати. Він лише вдячно схилив голову, а тоді висмикнув зі свого хвоста найкрасивішу блакитну пір'їну і простягнув рудій миші:

— Це вам від мене на згадку!

На цьому, власне, й закінчуються пригоди голубого папуги Антося. От тільки хочеться, щоб ви знали, якого листа написала пані Магда своєму онукові-моряку через кілька днів після цих подій.

Дорогий онучку!

У понеділок, 13-го числа, мала я велику радість і велику біду. Вранці, як повернулася з крамниці, знайшла у дверях телеграму, з якої довідалась, що ти живий-здоровий, пливеш на своєму кораблі і за якісь півроку будеш вдома. Так мені стало радісно, що я мало не заспівала. Вбігла до кімнати, щоб розповісти про це Антосеві, і побачила, що клітка порожня! Я прожогом кинулася на кухню, де живе у мене кіт Чак, але той сидів тихо-мирно, і жодної голубої пір'їни не знайшла я коло нього. Коли це раптом чую якесь шарудіння — бачу, сидить мій Антосик на своєму звичному місці.

Мокрий весь, бо дощ надворі, а крила в нього не голубі, а сірі якісь, наче землю присипані.

Аж тут він випурхнув з клітки, підлетів до kota й сів йому просто на голову. Я від подиву залякла на місці. Антось нахилив голівку і почав щось нашіптувати Чакові на вухо! Я розумію, що ти можеш мені не повірити — вирішиш, що я зовсім з глузду з'їхала, але це — щира правда!

І знаєш, відтоді kota немов підмінили. З кухні до кімнати він взагалі не заходить, до Антося й близько його не підведеш, і, головне, він став... вегетаріанцем! Вживає лише молоко та сметану. А оце нещодавно вподобав моркву й помідори. Тепер двері моєї квартири не замикаються. Усім кортить почути папугу-феномена й побачити kota-вегетаріанця. Так що сумувати мені тепер ніколи.

Приїжджай, онучку, скоріш. Побачиш і почувеш усе сам. Цілую тебе. Не забувай вдягати теплі шкарпетки!

Із книжки: **Леся Воронина. Хлюсь та інші.** — Київ : Грані-Т, 2008.
Ілюстрації Катерини Штанко.

Мар'яна Савка

Мені завжди здавалося, що на площі Ринок, під дахом однієї з львівських кам'яниць має бути квартира Старого Лева — казкаря, бібліомана, мандрівника. У таких старих помешканнях чимало усілякого гарного мотлоху, який називають антикваріатом, а ще там багато книжок на полицях. Старі дахи, буває, протікають — бо ж у Львові часто дощить. Отож мені легко було уявити, як одного разу на Лева зі стелі полилася вода... Так народилася казка про дощі, про надзвичайно красиве місто Львів, про Старого Лева і про його вірних друзів: Жирафу, Крокодила і Слона.

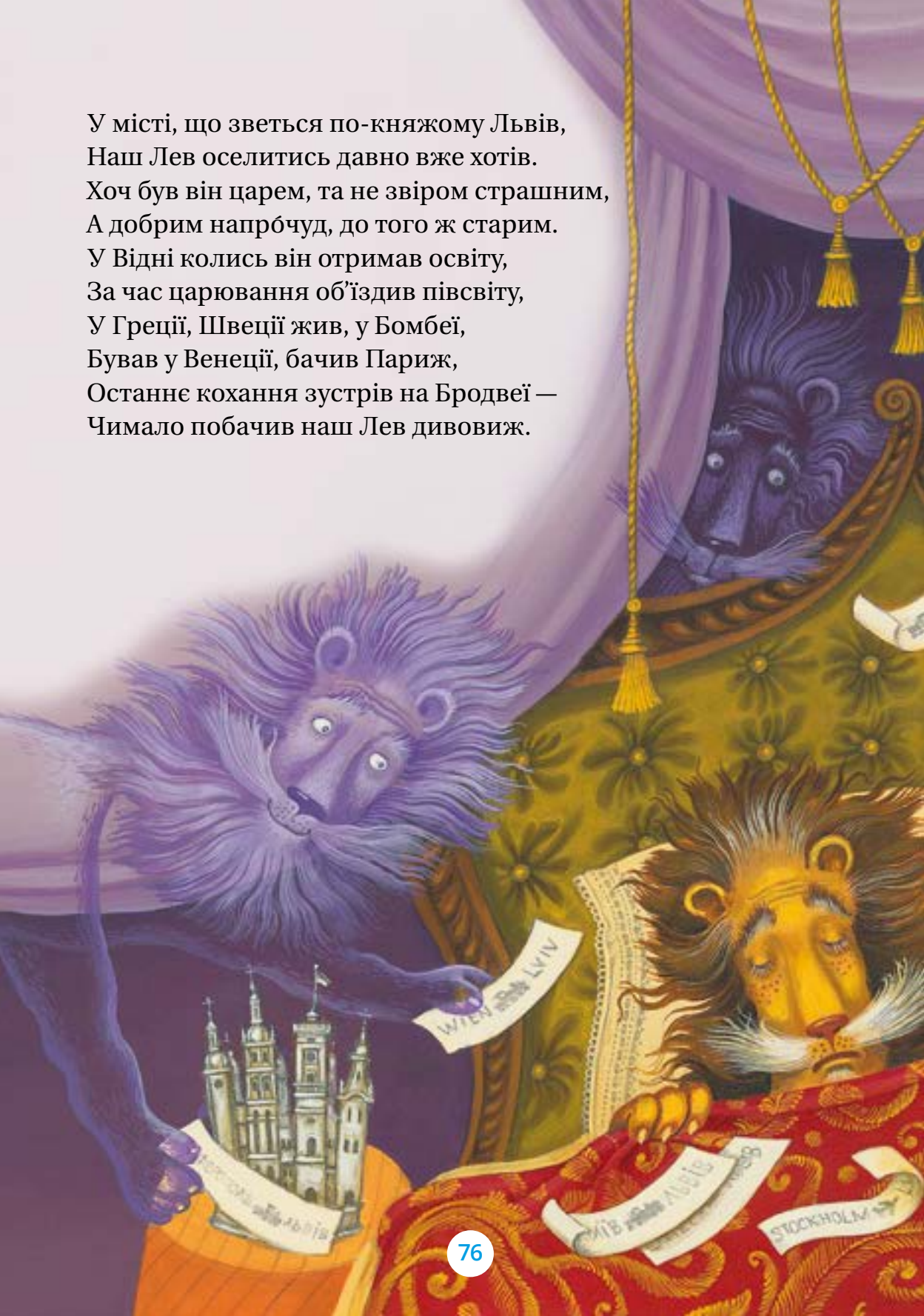
Казка про Старого Лева

(скорочено)

У місті, що зветься по-княжому Львів,
Не так вже й багато знайдеться левів.
Ну трохи знайдеться. Та як не крути —
То все кам'яні велетенські коти.
І тільки одного зустрінеш в трамваї,
В цукерні, де часто він чай попиває,
На Галицькім ринку купує він шинку,
Шпондэрок, морквинку, десяток яєць —
І з кошиком повним вертає до Ринку,
А далі зникає в одній з кам'яниць.

У місті, що зветься по-княжому Львів,
Наш Лев оселитись давно вже хотів.
Хоч був він царем, та не звіром страшним,
А добрим напрбчуд, до того ж старим.
У Відні колись він отримав освіту,
За час царювання об'їздив півсвіту,
У Греції, Швеції жив, у Бомбеї,
Бував у Венеції, бачив Париж,
Останнє кохання зустрів на Бродвеї —
Чимало побачив наш Лев дивовиж.

Та міста, що зветься по-княжому Львів,
На жодне у світі міняти не смів,
Бо Левові предки — тепер кам'яні —
Частенько з'являлись старому у сні
(Бо знали, що нудився дуже на троні,
Навіть не тішився царській короні),
Заходили тихо в просторі палати,
І прадід на вухо йому шепотів:
«Як втомишся, Лёвку, володарювати,
Вертайся, правнучку, у місто левів».

An illustration of a vibrant city street scene, likely Lviv, Ukraine. In the foreground, a hand wearing a purple quilted sleeve holds a small terracotta vase with red flowers. The street below is filled with people, a red trolleybus, and a fountain. In the background, there are colorful buildings, a large tree, and a tall clock tower with a Ukrainian flag on top. The sky is clear and blue.

У місті, що зветься по-княжому Львів,
Наш Лев незабаром назавжди осів.
Оскільки ж високе походження мав,
Найвищу мансарду собі відшукав.
Простора, весела, вікон — чотири,
Кращої годі шукати квартири —
А східці рипучі ведуть на горище,
Маленькі дверцята виводять на дах —
І звідти вже бачиш все місто. А вище —
Хіба синьо-жовтий на Ратуші стяг.

Із книжки: Мар'яна Савка. Казка про
Старого Лева. — Львів : Видавництво
Старого Лева, 2011.

Ілюстрації Володимира Штанка.

Оксана Луццевська

Письменник — це професія, заняття, хобі людини, яка творить літературні світи з життя та уяви, використовуючи мову. Часом ці світи можуть відображати життя, а часом вони прикрашають чи довигадують його. Для дитини письменники улюблених книжок часто стають іще й взірцевими постатями, а їхні книжки посідають важливе місце в дитячому щоденні. Тому письменники відповідальні перед читачем-дитиною, і ця відповідальність має бути основною в їхній творчості.

Півонія, Аль і я

Віолетті

Півонії вбігли в садок,
постояли, послухали спів шпаків —
і втекли. А одна затрималась,
дві пелюстки зронила —
та й кинулася наздоганяти
прудких.

Я підняв пелюстки,
у конвертик поклав обережно,
підписав: «У весну. Півонії.
Тій білявій, з рожевим чубчиком.
Від мене, винахідника.

P. S. Повертайся сюди, півоніє,
я чекаю на тебе в садку.

Наступної весни, півоніє,
прийди —
пригощу тебе тістечком,
лимонадом, какао з корицею
і шоколадом.
Посидимо за столом,
півоніє,
порахуємо світлячків.

Повертайся скоріше,
півоніє,
Моя мама так любить,
як пахнеш ти:
о-о-о-о, каже вона,
зануривши носа у квітку.

P. S. Чи пелюстки дійдуть, півоніє,
у конверті із жовтою маркою?

А ще я, півоніє, маю пса:
ердельгер'єра — нелегко промовити,
але звати його просто — Аль.
Як прийдеш — познайомлю, півоніє.
Тільки прошу, не бійся його.
Хоч і непосидючий Аль,
однак слухає дві команди:
фас і фу!

P. S. Аль сидітиме слухняно.

Ми купили сьогодні, півоніє,
малі темно-зелені паростки.
Мама з татом в саду їх висадили,
навесні вони зацвітуть.
Отже, ждатимуть тебе тут, півоніє.

P. S. І ми з Алем чекаємо,
і цьом-цьом у кожную пелюстку.

P. P. S. Повертайся сюди, півоніє,
ми стоїмо у садку».

Пташка

У мого брата є пташка,
мала бавовняна пташка,
це я сплела йому пташку,
коли він ішов на війну.

Мотаючи нитку на нитку,
я думала, як моя пташка
в глибокій кишені куртки
служитиме поруч із ним.

Як буде братові холодно —
зігріє його мала пташка.
А раптом яка небезпека —
то буде йому оберіг.

Як радісно братові стане —
затяхкає мала пташка.
А як засумує за домом —
вона нащобече йому:

що я ношу його в серці
глибоко-глибоко в серці,
і тато, і мама з любов'ю,
чекають на нього щодня,

що я сплету ще одну пташку,
малу бавовняну пташку,
і будуть у нього дві пташки,
коли він прийде з війни.

Літо

Літо прострибало жабкою,
пролетіло метеликом.

Літо пробігло мишкою,
проповзло мурашкою.

Літо проквітло квіткою,
пристигло ягодою.

Літо проплюскотіло річкою,
прокрапало дощиком.

Літо пропахло травою,
просюрчало цвіркуном.

І сховалося літо від мене
під жовтий кленовий листочок.

Я — мов зайчик

Я — мов зайчик: ніс рожевий, великі вуха,
довкола принюююся і прислухаюся,
а серце тельнякає-тельнякає:
я всього боюся.

Вітер дмухне: «Хоч би не ураган...»
Дощ накрапає: «Аби не злива...»
Звідкись грюкне: «Лише б не грім і блискавка...»
Чи то даремно лякаюсь?

Я — мов зайчик. Зашипить: «Хоч би не зміюка...»
Гаркне: «Аби не пес...», крикне: «Лише б не крук...»
Загарчить: «Тільки б не вовцюган...»
Полохлива — не віриться!

Кажуть: от виростеш — не будеш боятися.
Я росту-росту і дивлюсь на свій край,
день за ніччю, ранок за вечором.
Я — мов зайчик: ніс рожевий, великі вуха.

Тому любити мені узлісся і сонечко,
слухати річку і співочих жайворонків,
нюхати квіти і зілля,
бачити світлячків у темряві.

Стрибати в конюшині з метеликами,
чеберяти у житі й межи волошками,
придивлятися до петрушки, пастернаку,
моркви й капусти на грядках.

Вітер подує: «Який же це ураган?..»
Дощ накрапає: «Хіба ж це злива?..»
Звідкись грюкне: «А, то весняний грім...»
Смілива я — мов зайчик.

Дмитро Кузьменко (Кузько Кузякін)

Малим я найбільше не любив гречаної каші. Особливо з молоком. І ніколи не думав, що полюблю її в дорослому віці. І тим паче не уявляв, як одного разу вона порятує мене. Саме така найпам'ятніша каша була зварена в наметі, у Карпатах, на озері Апишинець. Ми з дружиною готували її під час скаженої бурі 24 серпня 2014 року. Наш намет з останніх сил стояв у холодній обуреній хмарі. Щойно я визирав із нього, як вуса вкривалися цупким інеєм! Навіть крок ступити було неможливо. Тож ми на сніданок, обід та вечерю грілися тою кашею.

Чим корова не собака

(уривок)

Одного разу я перестав бути відомим художником. Щоправда, спершу мені довелося ним стати. Не аж таким відомим, щоб на всю країну. І навіть не на все місто. А так, лише в школі. Правда, малювати я ніколи не любив. Мені тільки собаки добре вдавалися. А люди, дерева і все інше — не дуже. Я більше любив грати у футбол. І майструвати з татом на дачі шпаківні.

Та якось між школами оголосили конкурс малюнків на тему «Молочні породи корів¹ у побуті очима дітей». Тема химерна, ніхто не сперечається. Навіть наша Оленочка Петрівночка сказала:

— Тема якась химерна. Їм що там, геть нічого робити у міськвнб²!?

.....
¹ Молочні породи корів — корови, які дають молоко, а не вирощуються для м'яса.

² Міськвнб — скорочено від «міський відділ народної освіти» — державна установа, яка керує школами міста.

Але потім з'ясувалося, що головний спонсор¹ конкурсу — директор молочної фабрики. І тоді всі подумали, що тема, мабуть, усе ж таки дуже корисна для юного покоління, повчальна. А коли дізналися, що головний приз — холодильник для шкільної їдальні, та ще й із сенсорним екраном і виходом в інтернет, у школах закипіла робота.

Директори закотили рукави піджаків і дали завдання завучам. Завучі закотили рукави светрів і дали завдання вчителям. Учителі закотили рукави сорочок і дали завдання дітям. А дітям не залишалось нічого іншого, як узятися до малювання незалежно від рукавів.

Я теж узявся, хоч малювати не любив. Що вдієш, як треба?

Корови в побуті, корови в побуті... Але ж у нас не було жодної корови. Ще й молочної. На балконі її тримати, чи як?

Корови мені не вдавалися. Тому я намалював собаку й прилаштував їй роги. А щоб це якимось боком пришпанделити до побуту, дописав у куточку «ми-и-и-и-и!» Ніби вона мукає, але не «му», а «ми». Проблеми з вимовою. Так і віддав малюнок на конкурс.

А він узяв, та й переміг!

Приїхав до нас директор молочної фабрики. Всю школу на лінійку вивели. Скрізь квіти, бантики, музика гримить. І ось так перед усіма вручили мені, тобто школі, холодильник із сенсорним екраном. І ящик кефіру. На додачу.

— Бачите, панове діти, — каже молочний директор, — який молодець серед вас є! Таку корову гарну намалював. І як же ж тему тонко впіймав! Розумничок!

Усі заплескали. Я зрадів, бо що мав робити. І мої тато з мамою також. І вчителька.

.....
¹ Спонсор — благодійник: людина чи організація, яка надає грошову допомогу.

— Що ж це я в тобі художнього таланту раніше не розгледіла? Тепер виправлюсь, — пообіцяла Олена Петрівна після лінійки.

І я став відомим художником. Не аж таким відомим — тільки в нашій школі.

А вчителька свого слова дотримала. Тільки свято якесь на носі — вона одразу до мене. Малою-но, мовляв, стінгазету¹. А малювати ж я ну геть не любив... Майже рік мучився з тим малюванням.

Аж якось директорка викликала до себе нашу вчительку.

— Олено Петрівно, — звернулася вона, — а що це у вас на стінгазетах завжди самі собаки: і на День учителя, і на Новий рік, і до Тижня математики?

— Ну, це в нас... — почервоніла вчителька, — це в нас художній задум такий, концепція. Майже перфóрманс².

Директорка не знала, що таке перформанс, а тому нічого не відповіла.

Та Олена Петрівна зрозуміла, що краще надалі не доручати мені малювання газет. Перформанс перформансом, а зайвий раз до директорки ходити не хочеться. Хай далі хтось інший, не такий концептуальний, малює.

Так і минула моя слава. Спершу я трохи засмутився. Собаки ж мені класнючі вдавалися. Але то таке. Тепер же в мене й часу більше вільного з'явилося, щоб із татом на дачу їздити. От-от завесніє, шпаки прилетять — готуватися час! Сила-силенна справ!

.....
¹ Стінгазета — саморобна газета, яку розміщують на стіні.

² Перфóрманс — вид сучасного мистецтва, дуже коротка і яскрава вистава.

Із книжки: Кузько Кузякін. (Я × трамвай + зоопарк)². — Харків : Vivat, 2016.

Ілюстрації Інни Черняк.

Михайло Григорів

Український поет та перекладач народився 1947 року, а помер 2016-го, тому промовляє зараз до вас лише своєю поезією. Вірші, які писав митець, називаються «верлібрами». Вони дуже схожі на звичайні речення. Їх не можна прочитати ритмічно, як звичні поезії. Проте якщо відчутти кожен їхній рядок як картину, барву, настрій, то легко зрозуміти різницю. Деякі дорослі вважають, що діти не розуміють верлібрів. Проте виявилось, що це не так. Збірку «Зелена квітка тиші» Михайло Григорів присвятив дитинству своєї доні.

***

у привечірніх борознах
цвіте собі вечір

поспішає до хати
молоко у глечиках

***

веселі дзвоники криниць
у затинок відер
глибиняться

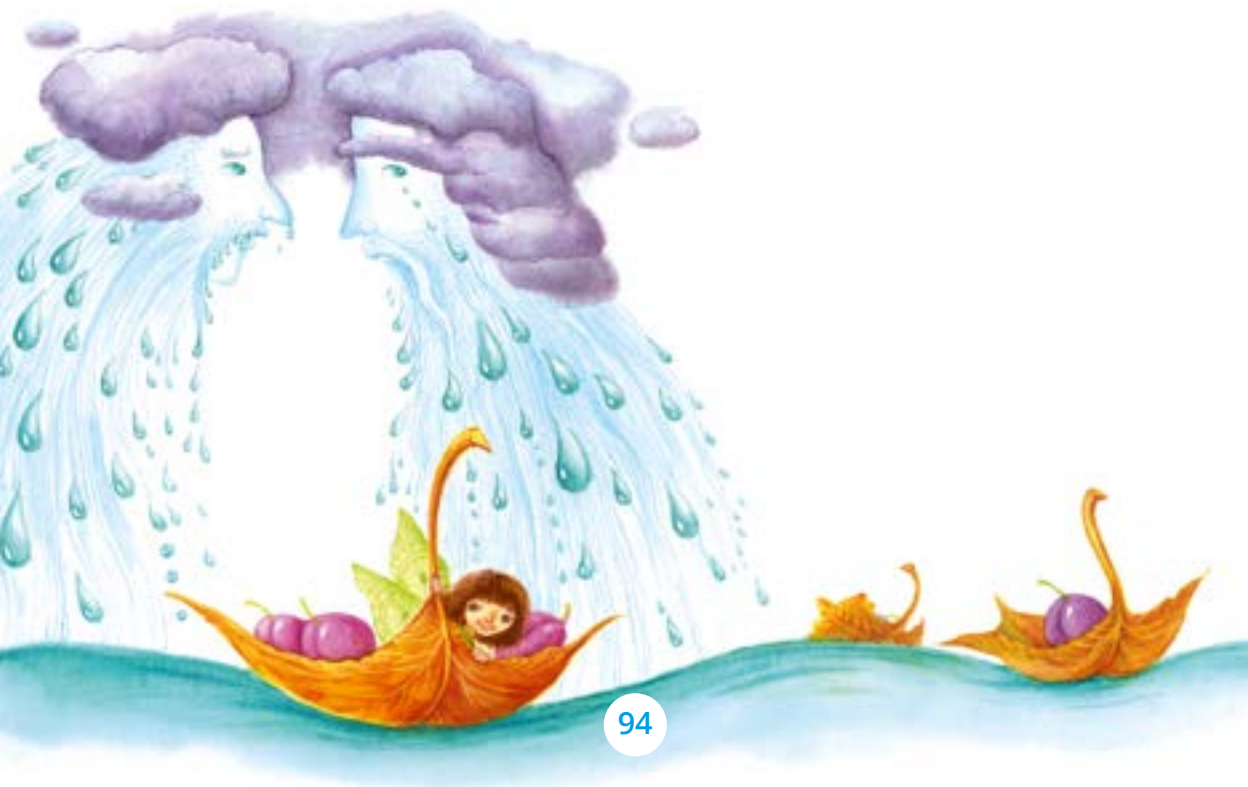
***

озирнулися дощі —
сині сливи загойдують вітер

озирнулися —
жовті парасольки листя
в порожній воді
порожніють

***

розливає тишу
зелена квітка тиші —
заховатися в ній
чи як?..

***

грається сніг
де виямки садів — присідає
де кучугури — минає
і летить собі у садок —
ворушке світло несе

***

в затишинах білого сяйва —
тріпотливі озерця троянд

край садка —
тріпотливі крапельки вишень

як обійняти оце?..

***

наввипередки з дощем
біжать сиві калюжі —
розсипаються
в стеблах
в'юнких доріг

Вірші з книжки: Михайло Григорів. Зелена квітка тиші. — Київ : Грані-Т, 2010.
Ілюстрації Володимира Штанка.

Сашко Дерманський

Улюбленими заняттями в дитинстві було воювати з осами або шершнями, сікти лозинами на городі листя кабачків, блукати в кукурудзяних лабіринтах з дерев'яним автоматом. Ще — ходити поміж бібліотечних полиць у передчутті неймовірної насолоди від нових пригод і подорожей. Любив борюкатися з братами в запахуючому сіні й робити в ньому нори. Любив залізи в бабусин малинник, наминати ягоди і задоволено слухати, як усі дивуються: «Де ж це Сашко?». Любив іти з мамою до школи ліською стежкою й помічати, який довкола прекрасний світ... Любив мріяти. Мріяв навчитися літати не лише уві сні...

Мрія Маляки

(уривок)

Маляку взагалі-то по-справжньому не так звати. Колись, у дитинстві, Маляку звали Марійкою. А ім'я Маляка до неї просто причепилося.

У дитинстві в Маляки були труднощі з дикцією, тобто з вимовою. І язик не завжди в потрібне місце ставав. Так от. У дитинстві дорослі часто питали Маляку, як її звати. У дорослих є така дурна звичка: питати в дітей їхні імена. Особливо часто вони запитують чомусь саме тих дітей, котрі мають проблеми з дикцією. От і в Маляки по кілька разів на день питали. А Маляка їм відповідала. Відповідала вона по-правильному, але виходило не по-правильному: замість «Марійка» в неї виходило «Маляка». Я вже пояснював чому — через труднощі з вимовою. І через язик. Сама Маляка тут узагалі ні при чому.

Ото ж вона так собі відповідала й відповідала. А дорослі — народ довірливий, подумали, що це все серйозно. Тоді й почали називати Маляку Малякою. Попервах мама з татом щось таке пригадували, буцімто називали доньку Марійкою, але скоро й вони звикли.

Тепер Марійкою Маляка тільки зошити підписує, а представляється всім Малякою. Тож знайомтеся — Маляка. А вас як звати? Дуже приємно.

Так ось. Маляка просто марила всім, що хоч якось стосувалося принцес. Навіть драконами. Тільки от принцесою вона мріяла стати, а драконом не дуже. Навіть дуже не хотіла. Але дуже хотіла бодай разок на драконі покататися.

Якось Маляка прочитала в грубій енциклопедії, що на далекому острові Комодо живуть майже справжні дракони — величезні ящірки — вар'ани.

Одного разу на Різдво Маляці подарували глиняну скарбничку-кота. Відтоді вона почала кидати туди копійки — збирати на подорож до драконячого острова. Мабуть, уже всі здогадалися, навіщо Маляка хотіла потрапити на Комодо? Правильно — на драконах покататись. Але поки гроші не назбиралися, Маляка драконів просто малювала по всіх усядах. На полях у зошитах, на шпалерах у своїй кімнаті, на

спинці татової курточки. А одного разу навіть на справжній гарматі — крейдою.

Зрозуміло, що на війні Маляка ні разу не була і у війську не служила. Зрозуміло, що не дуже віриться про гармату. Але я не брешу, чесно — малювала дракона на гарматі. Це було в бабусі на роботі. Роботи ж бо всякі на світі бувають, на деяких роботах і гармати трапляються.

На одній з таких робіт працювала Малячина бабуся. В музеї. Колись вона працювала у школі вчителькою. А потім постаріла, й у школі їй сказали, що треба йти на пенсію. Бабуся дуже не хотіла на пенсію, бо дуже любила дітей і навіть потрошечку віддавала їм своє серце. В неї й книжка така улюблена на столі завжди лежала — «Серце віддаю дітям». Бабуся так довго працювала в школі і поділилася своїм добрим серцем зі стількома дітьми, що зрештою їй самій мало що лишилося. Тим-то виснажене бабусине серце часто боліло.

Школярі теж дуже любили Малячину бабуся і не хотіли відпускати її на пенсію, тому пішли і сказали про це директоріві школи. Директор уже мало не лишив бабуся працювати далі, але на радощах вона так розхвилювалася, що довелося викликати швидку допомогу. Коли бабуся виписали з лікарні, до школи її вже не взяли — через стан здоров'я. Тоді бабуся сказала, що все життя була серед людей і тепер не збирається сидіти вдома. Пішла і влаштувалася в музей — квитки продавати. Хоч тут їй було краще, ніж удома, Маляка бачила, що бабуся сумує за школою і за школярами. Як же Маляці хотілося, щоб бабусине серце знову стало здоровим і щоб її знову взяли працювати вчителькою. Але ж як цьому зарадити? Маляка не знала. Вона могла лише мріяти.

Із книжки: Сашко Дерманський. Маляка — принцеса Драконії. — Вінниця : Теза, 2015.

Ілюстрація Інни Черняк.

Галина Вдовиченко

Наскільки цікавою є книжка? Це можна дізнатися за одну хвилину. Достатньо погортати сторінки й прочитати хоча б кілька речень — і одразу стане зрозуміло, твоя вона чи ні. Захопить вона так, щоб нічого довкола не чути, чи ні... У дитинстві читала будь-де, навіть на уроках. Розгортала книжку на колінах під партою, сиділа тихо, рівно, тільки дивилася униз. Якщо траплялася цікава, така, що не відірватися, то поринала в неї з головою. Могла не почути свого імені, коли хтось кликав. І через це часом траплялися кумедні історії.

Найдовші вуса

(уривок)

Конкурс! Конкурс на найдовші вуса — предмет особливої гордості кожного муркотуна. Без вусів вони втрачають половину своїх можливостей, а з ними і бачать краще, і чують, і відчувають. Котячі вуса — котяче багатство.

— Привіт! — вистрибнув на середину кімнати Коментатор-Чорний кіт. — Я Коментатор-Чорний кіт і зараз ми вам покажемо, як визначають власника найдовших вусів. Ви дивитесь конкурс «Вуса сезону»? Ви бачите, як Хук і Джеб витягають з кросівки Стаса довгу шнурівку. Невеличка сутичка — і ось брати наближаються до гурту, тягнучи кожен на себе свій кінець вимірювальної мотузки. А судді хто? Хто вимірюватиме вуса? Цю відповідальність бере на себе самовисуванець Бубуляк. Громада згодна, громада підказує, що йому потрібні помічники. Помічників треба обрати. І Бубулякові допомагатимуть... Хто ж йому допомагатиме?.. Ага, я бачу, як кожна група висуває свого представника, а тоді ці представники обирають поміж себе двох до складу журі. І це буде Кларетта... ні, я помилився, це Маріетта.

Так, Маріетта. І Альбінос¹, цілковито білий кіт з незаплямованою репутацією. Що ж. Поки тривають приготування, ми поцікавимося прогнозами від — ну, от скажімо, від Пушинки. Як ти думаєш, Пушинко, хто може претендувати на перемогу? Хто з хлопців переможе?

.....
¹ Альбінос — істота, в якій відсутнє природне забарвлення.

— Що за питання? — обурилась Пушинка. — Яке неподобство! Чому одразу хлопці? Серед дівчат теж є власниці розкішних довгих вусів! Бажаю перемоги саме дівчатам! Фир-р!

Пушинка підстрибнула, зависнувши в повітрі на секунду-дві, м'яко опустилася на всі чотири лапки і пішла собі геть.

— А ми далі ведемо наш репортаж, — мовив Коментатор-Чорний кіт. — Першими вибувають зі змагання малюки. Їм поки що не до снаги міряться з дорослими. Що з цього приводу скаже Клаповух? Для нього змагання, як бачимо, вже закінчились.

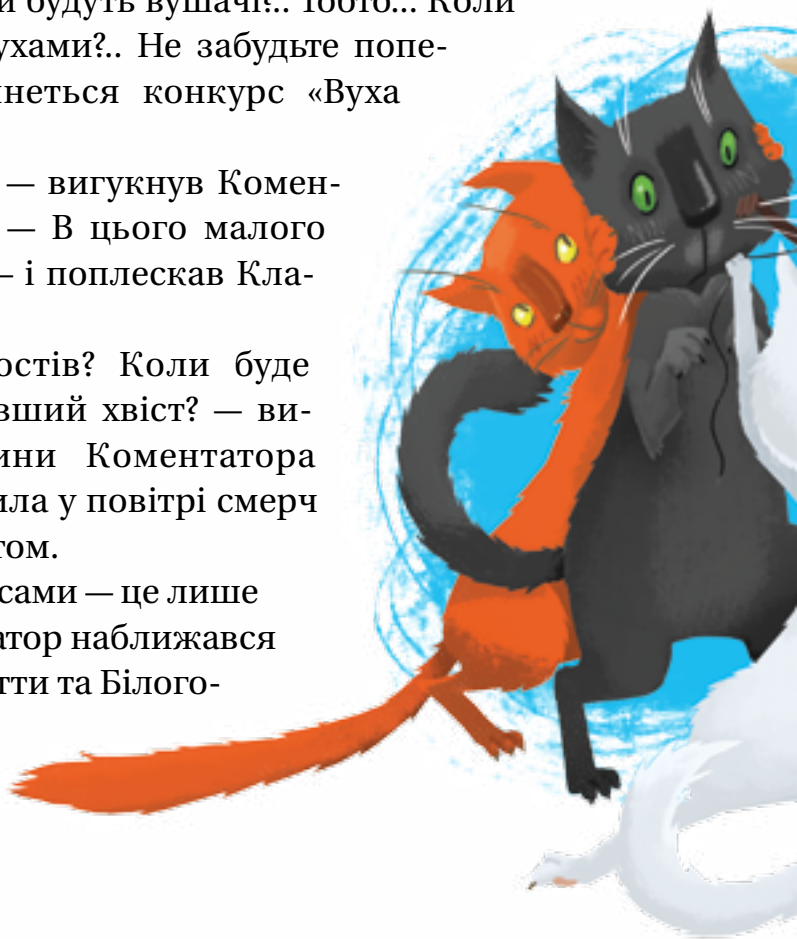
Вухастий малюк не виглядав пригніченим. Аніскільки.

— Вусячі змагання — не моя стихія, — зухвало виголосив він. — Коли будуть вушачі?.. Тобто... Коли будуть міряться вухами?.. Не забудьте попередити, коли почнеться конкурс «Вуха сезону».

— Ти ба який! — вигукнув Коментатор-Чорний кіт. — В цього малого бійцівська вдача, — і поплескав Клаповуха по спині.

— А щодо хвостів? Коли буде конкурс на найдовший хвіст? — визирнула з-за спини Коментатора Хвостуля й закрутила у повітрі смерч своїм чорним хвостом.

— Змагання вусами — це лише початок, — Коментатор наближався до Бубуляка, Марієтти та Білого-Альбіноса, які завзято виконували покладені на них обов'язки.

Несподівано Коментатор опинився у лещатах. Його вхопили й затисли йому лапами голову мордою догори. Усе відбулося блискавично. Марієтта підхопила його найдовший вус, натягнула струною, Альбінос приклав до нього шнурівку, Бубуляк перевіряв, чи все відбувається за правилами, і виніс вердикт: вуса Коментатора-Чорного кота є середніми за розміром. На вихід у фінал цей учасник претендувати не може. Наступний!

— Що відчуває кіт, почувши таке про свої вуса? — відходячи вбік, розмірковував вголос Коментатор-Чорний кіт. — Відверто кажучи, деяке розчарування... Але ця стороння оцінка не вплине на моє ставлення до власних вусів. У мене їх чотирнадцять! І кожен вус мені дорогий. Я залишаюся при своїй думці, і вона краща за оцінку журі. А змагання тим часом тривають. Ми бачимо, як лічильна комісія міряє вуса тепер уже одне у одного, і жоден з них — кхе-кхе — не потрапляє у фінал... Хто ж виходить на фінішну пряму? Хто ці вусатики? Авжеж, це Голота. Хто другий?.. Кутузов. Хто ж третій?.. Це Рудий! Ви теж здивовані? Ніхто ніколи не помічав його вусів. Може, тому, що вони руді? Варто придивлятися одне до одного уважніше, аби не пропустити чогось важливого... Отже — у Рудого теж довгі вуса, і у фіналі троє. Починається повторне вимірювання! Зараз ми дізнаємось ім'я переможця. Зараз серед трійки фіналістів визначиться лідер. Отже... терпіння... Хто буде володарем титулу «Вуса сезону»? Хто? Що? Що сталося?

Ви теж це бачите? Штовханина і шарпанна, крик і гвалт. Кутузов з Голотою не поділили першості. Здається, тут зараз буде бійка. Альбінос

щойно виголосив, що в усіх трьох котів вуса однакової довжини! У жодного ані на міліметр не довші! І це викликало вибух невдоволення. Варіант «перемогла дружба» Кутузова з Голотою не влаштовує. Ви чуєте ці крики? *«Прикуси язика! Я тобі твої вуса розтягну й зав'яжу на потилиці!!!»* — *«Все! Тобі гаплик! Карочі, твої вуса підкорочу, аби не пхав їх куди не слід!!!»* Сварка у фіналі змагань! Між потенційними переможцями! Який скандал! Зараз ці два учасники будуть дискваліфіковані¹, зараз їх знімуть зі змагань.

І перемога... дістається... Рудому! Цілком слушно, як на мене. Але що це? Кутузов з Голотою об'єднуються, стають пліч-о-пліч і йдуть у наступ. Вони знову разом. Ви чуєте їхні вигуки? *«Чому перемога Рудому? — Зараз ми перевіримо його вуса на міцність!»*

Який галас здійснюється в помешканні! Вже й не чути Коментатора-Чорного кота.

— Перемогу — Рудому! — волають коти. — Перемогу — Рудому!

А Кутузов з Голотою — проти.

— Ми — проти! — шкіряться обидва і лаються на всі заставки.

— Ви що, проти всіх? — кричать їм коти.

— Гей ви, противсіхи! — гукає з-під самої стелі оскаженілий Ковбасюк. Він розгойдується на люстрі. У цьому шарварку він знайшов під шафою ліки пані Крепової — пляшечку із залишками валер'янки², спорожнив її — і втратив контроль над собою. Щось із ним сталося: крізь Ковбасюка наче пропустили електричний струм. У нього навіть шерсть стала дибки. Він видерся шторою вгору мало не до стелі,

.....
¹ Дискваліфікація — визнання когось нездатним або негідним чимось займатися.

² Валер'янка — заспокійливий лікарський засіб.

перестрибнув на люстру і, розхитуючись на скляному ріжку, несамовито заволав:

— Поковбасимось!!! Бо ніц з того конкурсу не буде!

Відштовхнувся, перелетів через усю кімнату, зачепився за фіранки й гепнувся просто на братів Хука і Джеба. Спалахнула загальна бійка.

У розпал несамовитого гармидеру повернулася додому пані Крепова й з несподіванки випустила на порозі парасольку з рук. Спонтелічений Шпондермен виглядав з-за її плечей. Що тут скоїлося, поки його не було?

— Геть звідси, бандо котяча! Забирайтеся геть! — голос господині вмить привів котів до тями. Вона підхопила з підлоги парасольку, і котам здалося, що зараз вони всі дістануть тою довгою, мокрою, холодною парасолею.

Коти завмерли хто де, лиш чути було важке сапання. А тоді заходились обтрушуватись, пригладжувати шерсть та зализувати подряпини.

Із книжки: Галина Вдовиченко. 36,6 котів. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2015.

Ілюстрації Наталки Гайди.

Зірка Мензатюк

Колись малою я любила читати, сидячи на горісі. Гілля навколо було мов зелене шатро, я опинялася мовби в інакшому, таємничому світі. А ще, правду кажучи, я ховалася. Батьки не схвалювали мого читання-всього-підряд.

Тепер розумію чому. Книжки — як друзі. Є серед них надійні і справжні. Є й такі, на які просто марнуєш час.

Небилиці про рукавиці

Чи ви знаєте, чому восени жовтіє листя на деревах? Звичайно, через сонечко. Воно втомилося, стало сонне, блякле, неяскраве, а дні сірі, мов дикі гуси, а дощик довгий, плюскає й плюскає. Ось такої пори дерева вмикаються, наче жовті люстри, і світять, світять замість сонця. Навіть опавши, листя лягає долі, мов кружало світла під лампою.

З деревами трапляються й інші дива. Про одне я хочу розповісти.

Все почалося з того, що бабуся виплела Оксанці м'якенькі, гарненькі, пухнасті рукавички, а Оксанка їх загубила. Точніше, загубила тільки ліву. Але яка користь із правої, коли лівої нема? Сталося це перед Новим роком; сутеніло, вдома чекали ялинка й подарунки під ялинкою, тому Оксанка мовила: «Пошукаю рукавичку завтра».

А вночі випав чарівний новорічний сніг, от рукавичка під ним і заховалася. Вона лежала, лежала та й долежала до весни, а весною взяла й проросла. Ніхто з того не здивувався, бо весною все росте. Рукавичний пагінець спокійно собі виріс і зацвів, і з цього знову ніхто не здивувався, бо перед літом усе цвіте. Та коли деревце, що вирросло з рукавички, покрито плодами-рукавичками, м'якесенькими, гарнесенькими, ще й пухнастими, — тут уже здивувалися геть усі.

Спочатку здивувалася двірничка Фросина.

— Ото ще придумали! — мовила вона. — Хто тут збиратиме рукавичний урожай? Якби це був сад, то його би зібрали садівники та й відвезли до магазину садовині¹ й горбдини².

.....
¹ Садовина — плоди садових дерев.

² Горбдина — городні плоди та зелень.

Та тут був не сад, а масив Оболонь у Києві, до того ж рукавиці зроду не продавали в крамницях з городиною. Тому двірничка Фросина страшенно розгубилась і з тої розгубленості весь день не мела сходів, не мила коридорів, не поливала мальви під вікнами.

Другим здивувався професор Петро Петрович. Він вивів на прогулянку свого Бровко Бровковича, і той приніс у зубах рукавичку.

— Чиясь дитина загубила, — вирішив професор і поклав рукавичку на лавку під будинком.

Бровко Бровкович приніс другу рукавичку, а тоді третю, а тоді четверту.

— От неуважна дитина, губить рукавички, і всі ліві, — зітхнув Петро Петрович і поклав рукавичку на другу лавку, а тоді на третю, а тоді на четверту.

Раптом дмухнув вітер, і рукавички закружляли зграйкою, плавно опускаючись перед професоровим носом.

— Та тут ціле рукавичне дерево... — добачив нарешті Петро Петрович.

Вернувшись додому, він налив чорної кави у миску Бровкові Бровковичу, а сам погриз кістку, взув черевики — один сірий, а другий коричневий, зате обидва праві, — і пішов читати лекцію студентам-першокурсникам.

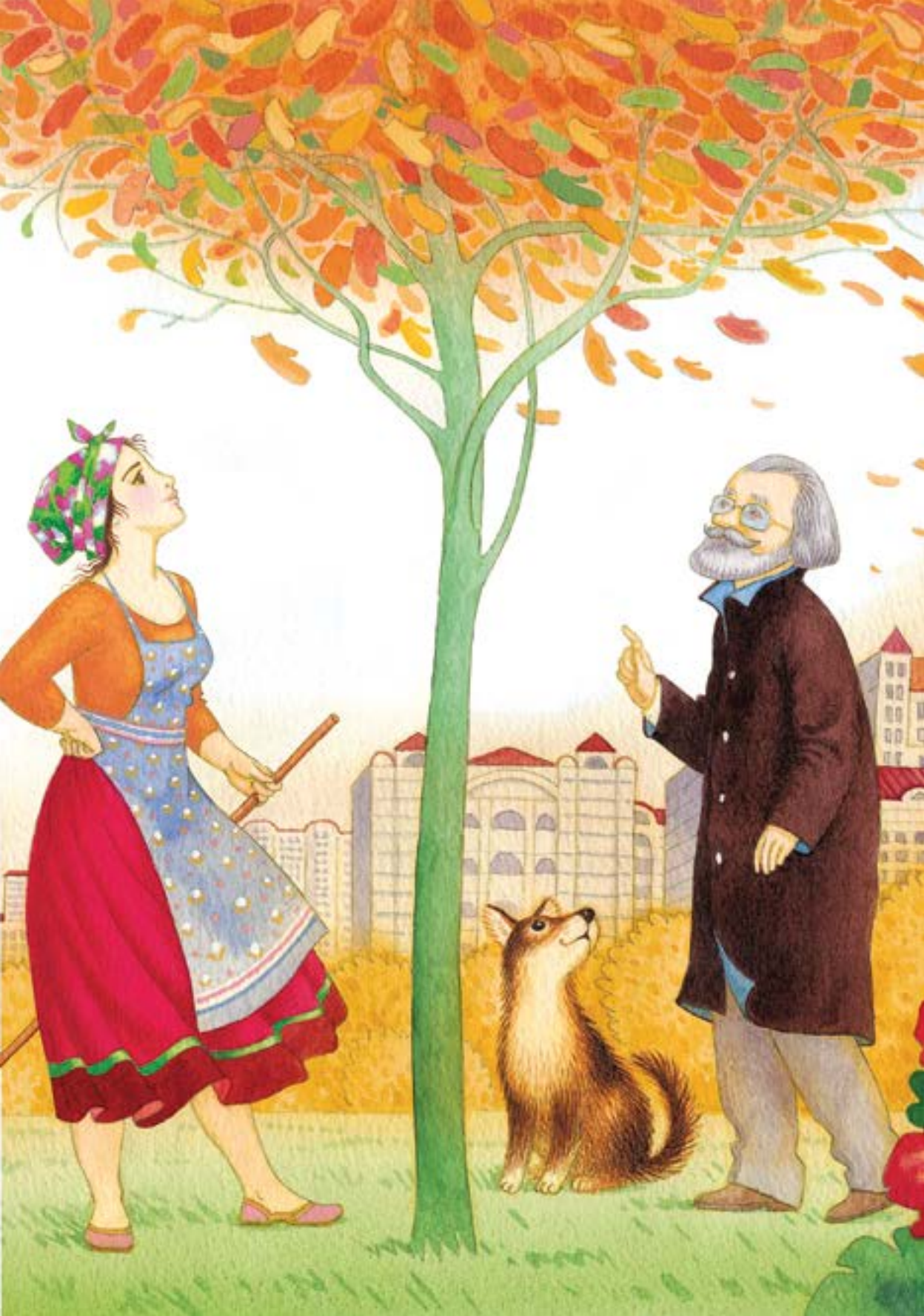
— Панове студенти! — сказав він. — Ви починаєте вивчати науку рукавицезнавство.

— А чому не шапкознавство? Або черевикоплавство? — спитали студенти.

— Тому що рукавиці літають, наче птиці! — пояснив Петро Петрович.

Студенти нічогосінько не второпали, зате заповідали Петра Петровича. «Ач, який мудрий! — подумали вони. — Відразу видно, що професор».

Та найдужче здивувалися з рукавичного дерева депутати міської ради.

— Питання рукавицевиростання треба без зволікання ставити на голосування! — загаласували вони, почавши своє засідання.

— Ні, питання рукавицезбирання вимагає доопрацювання! — загаласували інші.

І так вони галасували й голосували, голосували й галасували, а деревце стояло собі, і рукавиці з зелених поволі робилися жовтими, жовтогарячими, червоними, вишневими. Бо вже настала глибока осінь!

Щодень під деревце прибігали діти. Вони також дивувалися, а дужче раділи. Вони підскакували з утіхи, плескали в долоні й танцювали.

— У світі бувають хлібні дерева, динні дерева, залізні дерева! Якщо на деревах ростуть паляниці, то хай виростають і рукавиці! — приспівували вони, танцюючи.

Одне дітям було жаль: що всі рукавички — ліві. Тому діти бігли собі гратися в хованки, в класики, в резинки, справді-бо: навіщо їм рукавички геть усі ліві й жодної правої?

Тільки Оксанці придалася б саме ліва рукавичка. Вона лишалася коло деревця, коли інші діти було собі побіжать, і казала:

— Краще я не візьму цю рукавичку до пари до своєї правої! Краще я взимку загублю праву до пари! Хай тоді виростуть ще й праві рукавиці.

І тільки-но випав сніг, вона загубила другу рукавицю. То була ніч не новорічна, але однак чарівна (а треба сказати, що чарівних ночей є значно більше, ніж не чарівних). Отож усе трапилось, як і першого разу: рукавичка лежала, лежала, а потім взяла й проросла, а тоді взяла й зацвіла, а тоді нарешті вкрилася рукавицями. Правими, як і належало.

— Ото придумали! — мовила двірничка Фросина. — Може, тут справді заведуть рукавичний сад?

І вона знов увесь день не мела сходів, не мила коридорів, не поливала мальви під вікнами, бо якщо буде сад, то їй працювати випадає садівникам, а не їй, двірничці.

Депутати міської ради знову поставили це питання на голосування, професор Петро Петрович написав дуже мудру наукову працю «Про рукавиці, що літають, наче птиці». Одне тільки було прикро: тепер, коли виросло стільки правих рукавиць, не лишилося торішніх лівих! Куди вони поділися? Хтозна... А куди дівається опале осіннє листя? Чи відлітає у вирій? Чи губиться між сторінками книжок, куди його кладуть замріяні дівчата? Чи ховається в порожніх гніздах? Ліві рукавички теж кудись поділися, як торішнє листя. А праві з зелених потроху робилися жовтими, жовтогарячими, червоними, вишневими і — розвівалися за вітром.

На весну в місті не стало жодних рукавичних дерев. Мабуть, вони за одне літо витикаються, виганяються, родять і всихають. Тільки проростають надто рідко. А рукавичкам таки хочеться прорости, тож-то вони й губляться, і діти нітрохи в тому не винні.

Щоправда, чарівних дерев і так вистачає. Дерев, що вміють осяяти місто, засвітившись, мов люстри.

Із книжки: Зірка Мензатюк. Київські казки. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2006.

Ілюстрації Тетяни Семенової.

Катерина Бабкіна

Одна з книжок письменниці допомагає важкохворим дітям боротися за видужання.

Як? Частина коштів з продажу йде на благодійність. Загалом Катя часто бере участь у заходах, які покликані підтримати дітей у скрутних ситуаціях. «Благодійність — це допомагати тим, хто потребує, саме в тому, чого людина потребує. Це розуміння чужої потреби й осмислена робота. Моя улюблена благодійність — це придумувати кращі та веселіші шляхи допомогти людям усвідомити необхідність комусь допомагати».

Мсьє Жак та квітнева риба

Всі ми знаємо, що десь колись перед кимось точно завинили. Можливо, мимохіть чи випадково. Йдеться мені не про ті провини, за які сварить бабуся чи часом карає батько — розбиті шибки, подерті черевики, підбите око сусідського хлопчини, підстрижена лялька чи кепська оцінка з математики.

Бо найгірша провинка — скривдити когось, образити чи-їсь добрі почуття. Або ще — просто залишитися до когось байдужим, обійти своєю увагою. Коли я забуваю бути до людей уважною, чемною і доброю, мені щоразу пригадується мсьє Жак.

Мсьє Жак приїхав зі школи в паризькому передмісті. Впродовж цілого березня він замість нашого вчителя мсьє Анатоля навчав нас французької мови.

Він не був поганий чи прикрий, але сталося так, що цілий клас узяв собі за звичку постійно кепкувати з мсьє Жака. Старий і вайлуватий учитель французької був дуже добрий і лагідний до дітей. Його домашні завдання можна було відкладати тижнями, він дозволяв під час відповіді заглядати до підручника чи в зошит. Він ніколи не сварив нас за спізнення і ніколи не починав уроку, допоки всі-всі не зберуться. Тоді ми підводилися і мляво мимрили «бо-онжу-ур, мсьє-є Жа-ак»¹. І хтось обов'язково додавав щось на кшталт «старий їжак» чи «дірявий піджак». Мсьє Жак трішки недочував, та й мало що розумів українською, тому так кепкуючи з нього, ми нічим не ризикували.

.....
¹ Французькою мовою: «Доброго дня, пане Жак».

Він же замість диктантів і обридлих вправ охоче розповідав нам цікаві французькі казки та вірші, вчив пісеньок та ігор, що в них бавиться паризька малеча. І неодмінно на кожному уроці ставив комусь дванадцятку.

Наприкінці березня мсьє Жак розповів нам про одну цікаву французьку традицію. Напередодні першого квітня всі готують квітневих риб — вирізаних із паперу, розмальованих власноруч і описаних добрими жартами й щирими привітаннями. Рибу таку належить першого квітня непомітно почепити на спину тому, до кого почуваш симпатію, кого поважаєш і маєш за друга. Виходить одночасно і жарт, і вияв прихильності. Значно краще, ніж почепити комусь на спину табличку «Штурхни мене» абощо.

Ідея нам дуже сподобалася. Звісно, усі заздалегідь приготували таких риб для однокласників. А тридцять першого березня Мирослав приніс до школи картон і фломастери, які були лише в нього одного — цілих вісімдесят різних кольорів! Бо ми вирішили приготувати квітневу рибу для кожного з учителів.

Мсьє Жакові ми сказали, що не маємо охоти до французької мови. Він не заперечував, щоб цілий урок ми малювали й вигадували привітання, і всміхався, споглядаючи нашу веселу метушню. І тільки наприкінці уроку загадково попросив Мирослава залишити йому фломастери до завтра.

А наступного дня було перше квітня, день дотепів і бешкетів. Усім учителям на двері ми почепили красиво розмальованих картонних риб зі щирими вітаннями від 4-А класу, і вони, вчителі, були втішені й зворушені. Останнім уроком у нас була французька.

Цілий урок мсьє Жак розповідав нам французькі дражнилки та різні смішні віршики й скоромовки, і навіть не наполягав, щоб ми записали невідомі слова. А коли урок

скінчився, повернув Мирославові фломастери і подякував нам за спільну працю: наступного дня він відлітав до Парижа. Відтак поставив усім хороші оцінки, вислухав наше «оре-вуа-ар, мсьє-є Жа-ак»¹, забрав свого рудого портфельчика й вийшов із класу. Ми й собі заходилися збирати речі.

— Та в тебе риба на спині! — крикнула Галка Ігореві.

— І в тебе! — відказав їй Мирослав.

— І в тебе, поглянь, і в тебе, — загомоніли всі.

Мсьє Жак прилаштував крихітних паперових риб до спинок стільців, а до кожної причепив двосторонній скотч. Зовсім крихітний шматок, щоб не попсувати нашого одягу. Коли ми всідалися на початку уроку, риби поприклеювалися нам до спин.

Кожному він написав щось хороше, щось таке, що можна було сказати тільки про цю людину. Мабуть, він малював і вирізав їх до пізньої ночі. «Ти дуже гарна й розумна, та головне уважна, чуйна і добра, Катрін, — написав він на моїй рибі, — залишайся такою завжди». Мабуть, саме через ці завважені ним якості я перша помітила, що ми не приготували квітневої риби лише для мсьє Жака...

Наступного дня всі принесли з дому гарно розмальованих картонних риб. Усі раптом пригадали, як цікаво було слухати оповіді мсьє Жака, як багато він нас навчив. Про це й писали на рибках.

А ще — про те, що кепкували з нього і просимо за це вибачення.

А ще — що будемо сумувати за ним і дуже хочемо, щоб колись він прилетів ще.

Але мсьє Жак уже був у Парижі.

У мсьє Анатоля ми взяли адресу школи у Франції, де працював мсьє Жак. Моя мама купила великого конверта,

.....
¹ Французькою мовою: «До побачення, пане Жак».

і ми наліпили на нього всі-всі марки, необхідні для пересилання з України до Франції.

Після уроків ми цілим класом пішли на пошту і вкинули цього велетенського листа у скриньку. І нам зробилося легко, і ми перестали почуватися винними перед мсьє Жаком за те, що не були такими ж добрими, як і він.

І тільки коли я стала дорослою, то зрозуміла, що навіть у дуже великому конверті не можна переслати закордон тридцять одну велетенську картонну рибу. Такий вантаж уже потрібно відправляти міні-бандеролями. Той наш лист просто затримали на пошті десь між Францією і Україною. Принаймні це пояснює, чому мсьє Жак так і не відписав нам на листа з рибами. Бо я точно знаю — він відписував на усі листи, бо намагався нікого не кривдити і бути до всіх уважним. І нехай опосередковано, але мсьє Жак навчив цього і нас.

Лариса Денисенко

Крім манної каші та пінок в молоці, я не любила прибирати в кімнаті. Я була з тих дівчаток, у яких охайні красиві сукні, стильні комбінезончики — але завалені казна-чим полиці шафи і барикади на столі. А ще інколи я домальовувала кумедні личка геометричним фігурам та різки людям в підручниках, але — олівцем! Щоб потім витерти цей злочин! (Загалом краще, коли під рукою є кілька симпатичних блокнотиків.)

Як диварлики віднайшли у собі гідність

Жоден мандрівник поки що не натрапив на Країну Диварликів, хоча лежить вона в Україні, на звичайному островці в Чорному морі.

З неба острівець можуть помітити лишень гострозорі птахи та швидкісні літаки. Проте ні ті, ні інші нічого не повідають людям. А з глибин моря острів бачать тільки найуважніші риби, а також шпигунські підводні човни. Та вони теж тримають його існування у таємниці.

А тимчасом у Країні Диварликів живе дуже багато незвичайних істот. Звати це дивовижне плем'я диварликами. У кожного диварлика є своє ім'я — зовсім як у нас, у людей.

Звідки взялися диварлики? Їх колись вигадали діти — намалювали чи нафантазували. У кожного диварлика є своя особлива риса характеру. Вони не дуже лагідні, не надто симпатичні, багато хто з них страшенно вередливий! Може, тому що ніхто не дбає про їхнє виховання. Ніхто не бавиться з диварликами і не любить їх. Тож вони живуть так, як живеться. Сваряться диварлики щодня...

Діти вже й забули про них, а диварлики живуть собі на своєму острові та вірять у те, що їх коли-небудь хтось знайде.

Нещодавно в гості до диварликів завітала дівчинка Леся, яка спочатку потрапила в халепу. Її підхопив Велетенський Птах і довго не відпускав, аж поки Леся з допомогою диварликів не порозумілася з ним.

Так вона познайомилася з мешканцями островця. А ще розповіла їм про цінність життя. І залишилася погостювати на острові...

Якби не найбільший на острові сонях, який правив Сонцю за маяк, щоразу вказуючи, куди воно має світити, цього дня Сонце неодмінно заблукало б у хмарах і так і не визирнуло. Нарешті! Ось воно з'явилося і спрямувало своє світло та тепло на острів диварликів.

Шепотінник сидів на своєму улюбленому соняху і робив записи у своєму сонячно-соняховому щоденнику. Жуки сонечка час від часу всідалися на його капелюсі й підказували потрібні вислови. Тому саме Шепотінник помітив Леся, котра намагалася щось виловити з моря кривою гіллякою.

Нарешті Леся виловила пластикову пляшку. Біля неї крутилася Велика Мо, кудлата й весела собака. Леся вже хотіла віднести пляшку на смітник, коли побачила всередині якийсь папірець.

Дівчинка відкрутила кришечку, витягла папірець, розправила його на колінах і прочитала таке:

«Агов, диварлики! Всі ви дурбеліки. Потворні, жахливі, дурні, брехливі та слабкі. Навіть Сонце у вашій країні схоже на недопечений млинець, тому ви всі бліді нікчеми. Сирітки».

Леся аж підстрибнула від обурення, і в її сандалики набралось повно піску. Довелося його довго витрушувати. Тим часом Велика Мо, яка, метляючи хвостом, чатувала на пляшку, скористалась нагодою і вже тримала трофей у пащі.

Леся ж, упоравшись з піском, пішла шукати Мережану Жанну. Треба було з'ясувати, хто такі ці сирітки, котрі дозволяють собі ображати диварликів. Велика Мо супроводжувала дівчинку, несучи пластикову пляшку в зубах. Інколи собака зупинялася, щоб як слід потермосити пляшкою, бо собаки це обожнюють!

Шепотінник зрозумів: щось має відбутися, тож зіскочив із соняха і разом зі зграйкою цікавих веснянкуватих сонечок помчав наздоганяти Леся.

Мережана Жанна сиділа в затінку та плела вінки до Свята Червоних Квітів, яке диварлики завжди відзначали у серпні.

— Привіт! — гукнула Леся.

— Привіт! — озвалася Мережана Жанна. — Допоможеш плести вінки?

— Залюбки. Але пізніше.

Леся простягнула Мережаній Жанні папірець.

— Ось що припливло до нас у плящі. Ти тільки прочитай це!

Мережана Жанна прочитала листа вголос. Леся була дуже обурена, тому здивувалася, коли Мережана Жанна, прочитавши такого образливого листа, відклала папірець убік і спокійно продовжила плести вінки.

— Тебе це не обурює? — здивовано запитала в Мережаної Жанни дівчинка.

— Та ні. Подай мені, будь ласка, ту квітку!

Леся простягнула руку по квітку, на яку вказувала Мережана Жанна, але відсмикнула її, бо зрозуміла, що це — Хамелеося, котрий удавав із себе червону квіточку.

— Ти мене налякав!

— Я не хотів. Просто я краще відчуваю це свято, коли перетворююся на його символ, — пояснив Хамелеося, який уже знову став схожим на самого себе.

— Ти чув ці образливі слова?

— Чув. Але то нічого дивного. Це ж писали сирітки!

— Хто такі сирітки? Хто дав їм право принижувати нас?

— Сирітки живуть на третьому звідси острові. Вони народжуються щоразу, коли дітям або дорослим розповідають щось моторошне. Вони з'являються в них на руках, ногах і самі потім тікають від переляку на свій острів. Щоб більше не чути моторошних історій.

— Бідні. То вони дуже полохливі?

— Справжні боягузи. Саме так про них і написав Задирака. І відправив повідомлення однією з наших черепах. А ще пообіцяв напустити на них жахливу темряву!

— І що?

— Вони відписали, що ми злі нікчеми. Ти не хвилюйся. Треба віднести цього листа Задираці та Вередунці, вони обов'язково дадуть їм відсіч, — втішав Леся Хамелеося.

Мережана Жанна була тієї ж думки. Вона гукнула крука Маленького Бо, котрий грався з хмаринками, і попросила його покликати Вередунку та Задираку. Той радо полетів виконувати доручення.

До друзів доєднався захеканий Шепотінник, він не звик швидко бігати. Роззирнувся на боки, але не знайшов нічого такого, на що можна влізти, і трохи засмутився. Шепотінник любив за всім та всіма спостерігати згори.

— Що у вас тут відбувається?

— Леся знайшла в пляшці послання від сиріток. І засмутилася, — пояснила Мережана Жанна.

— А ми їй сказали, що Вередунка та Задирака хутко вигадують їм образливу відповідь, — додав Хамелеося.

— Гм. То ви щоразу обмінюєтеся з ними образами та кпинами? — запитала Леся.

— Саме так. А що?

— Як що? Вони принижують нашу гідність, ми принижуємо їхню гідність! Виплітаємо справжній ланцюг кривд, і це неправильно! — обурилася Леся.

— Гггг...ідність? Що? Що воно таке? — запитав Шепотінник. Він знайшов серед міцних стеблин цикорію сплетений з трави гамак і гойдався в ньому.

Тимчасом до друзів наближались Задирака та Вередунка. Вони бігли, штовхалися, обмінювались ідеями, як найкраще відповісти на обра́зи сиріток.

— Напишемо, що вони полохливі та потворні, наче медузи!

— Або вигдаємо жахливу історію, і вони не спатимуть три доби поспіль! А ми тим часом вигдаємо ще одну!

— Припиніть це, будь ласка! — попросила Леся.

— Га?

— Що? — здивувалися Задирака та Вередунка. — Та ми тільки почали!

— Леся хоче розповісти нам про одну річ... про гггг... про гггг, — Шепотінник не міг пригадати слово.

— Ти перетворився на жалюгідного Затинаку? — розреготалися Вередунка та Задирака.

— Та як вам не соромно знущатися з інших?! Хіба ви більше ні на що не здатні? — обурено мовила Леся.

— А ти здатна тільки всіх повчати. А нам це не подобається! Правда? — Вередунка окинула поглядом усіх, але погодився з нею лише Задирака. Мережана Жанна знизала плечима, вона й далі плела вінки. Маленький Бо дуже розхвилювався: він чекав, щоб йому доручили ще когось покликати. Не дочекавшись, малий крук принишк. Шепотінник образився на те, що його порівняли із Затинакою, — тому також мовчав. Хамелеося хотів на щось обернутися, бо дуже не любив сварок, але не міг вигадати на що саме, тому сховався між готовими вінками.

— Про що ти тут знову патякала? — зухвало запитав Задирака в Лесі.

— Мені йшлося про гідність.

— Ну і що це?

— Самоповага та повага до інших. Не можна залякувати тих, хто від природи створений дуже боязким. Не можна жбурлятися образами в інших. Не можна шукати болючі місця, щоб бити по них ногою або словом. Коли ти копаєш когось ногою, то завдаєш фізичного болю. А коли дошкуляєш образливим словом — то болю морального. Ви ж робите боляче, невже не зрозуміло?

— Тю. Вони також нас ображають! Ми тільки для сміху написали сиріткам, які вони боягузи, а вони почали відгавкуватися, наговорюють на нас казна-що! Ти сама це читала, — виправдовувалася Вередунка. Їй не подобалося, коли її сварили та не цінували її вміння вигадувати жахливі історії й дошкульні дражнилки.

— Саме так! — підтакнув Задирака. Він так сильно штовхнув трав'яний гамак Шепотінника, що той звалився на землю. Вередунка розсміялася.

— Ви умисно завдаєте іншим болю. Штовхаєтеся, ображаєте. Певно, думаете, що ви — сильні та круті? — гмикнула Леся.

— Так воно і є! — потвердила, пританцьовуючи, Вередунка.

Мережана Жанна помахала комусь рукою. До них ішли Затиная та Кульгавка, щоб допомогти плести вінки.

— О, йдуть наші калічки. Один кульгає на язика, інша — на ногу, — загіготів Задирака.

Леся взялася в боки. Вона дуже розлютилася через поведінку Задираки та Вередунки. Дівчинка дочекалася, поки Затиная та Кульгавка підійдуть ближче, і сказала:

— Одного разу я бачила, як дехто скиглив на гілці Пурпурової Шовковиці, я подумала: а що ж таке сталося? Можливо, хтось також боягуз і боїться висоти?

Задирака здригнувся. Він збагнув, що Леся має на увазі саме його, і боявся, що вона його викриє. А Леся вела далі.

— Можливо, тому цей дехто щоразу шпигає Шепотінника, котрий може мандрувати найвищими деревами, стовпами та квітами, бо заздрить йому. Хоч я можу помилятися. Я хочу сказати, що завжди знайдеться хтось, хто може допомогти побороти твій страх.

Леся замовкла, вона не дивилася на Задираку, підхопила на руки Маленького Бо і гладила його блискуче пір'ячко. Вередунка похмуро дивилася на приятеля, вона чекала на його відповідь, але Задирака мовчав, низько схиливши голову.

Леся повернулася до Вередунки.

— А ще хтось, хто вважає себе найсміливішою, зовсім не вміє плавати і страшенно боїться води.

Вередунка затремтіла, але нічого не сказала, щоб себе не виказати.

— Про кого ти кажеш? — пожвавився Шепотінник, котрий дуже любив пліткувати.

— Це неважливо, — сказала Леся. Дівчинка бачила, що і Вередунка, і Задирака впізнали себе. — У кожного з нас є болюче місце. І воно болить ще дужче, коли інші штрикають обра́зами, чи не так? Замість того, щоб підтримати та допомогти.

Всі схвально кивнули. Вередунка чи не перша. Шепотінник дослухався до гомону сонечок.

— Вони кажуть, що Сонцю також образливо чути, що його звать недопеченим млинцем. Так, воно іноді не таке яскраве, як хочеться всім, але чути про себе таке йому прикро.

— От бачите! — голосно сказала Леся. А Вередунці тишком пообіцяла, що неодмінно навчить її плавати. Та зашарілася й так само тихо подякувала.

— Я зрозумів, що негоже ображати інших. Але що ж тепер — так усе й залишити? Не відповідати на образи полохливих сиріткам? — поцікавився Задирака.

— Дружба краща за будь-яку сварку, — відповіла Леся.

— А давайте запросимо сиріток на наше Свято Червоних Квітів! — запропонувала Мережана Жанна.

— Та вони всього лякатимуться і зіпсують нам святковий настрій! — буркнув Задирака, але не дуже впевнено.

— А ми зробимо все, щоб прийняти їх гостинно! Я зможу перетворювати їхні страхи на щось маленьке та кумедне, — озвався Хамелеося.

— А ти, Задирако, можеш переказати всім іншим, щоб вони не лякали наших гостей, адже до тебе дослухаються! — запропонувала Задираці Леся. І той гордо всміхнувся.

— Шукаймо пляшку та папірець і складімо запрошення, — рішуче сказала Вередунка.

— Ні, краще зробимо миролюбного повітряного змія та запустимо його в небо, а сонечка та Маленький Бо вкажуть йому шлях, — мовила Леся й відчула, як Сонце лагідно торкнулось її плечей. — Та й Сонце допоможе не збитися з дороги! — і Сонце засяяло ще яскравіше від усвідомлення своєї потреби.

— До того ж не забувайте про репутацію нашої країни! — додала Леся.

— А що це? — здивувалися всі.

— Це те, як сприймають нашу країну в інших краях. За репутацію країни відповідають її мешканці. Якщо ми будемо всіх ображати, шпигати, лаяти та допикати, то й Країну Диварликів сприйматимуть як царство грубощів, образ, злості та кривди.

Почувши ці Лесині слова, навіть Велика Мо припинила гавкати, лишень мовчки крутила хвостом. Усі трохи помовчали, бо кожний ніби відчув відповідальність за Країну Диварликів.

— А як робиться повітряний змій? — поцікавився Шепотінник. Він ще ніколи не бачив повітряних зміїв.

— Мене тато навчив. Спочатку треба, щоб хтось зробив викрійку — намалював змія! Хтось уміє малювати?

— Так, — тихо озвалася Кульгавка, — я вмю.

— Ги-ги. В тебе вийде кульгавий малюнок! — загігикала Вередунка, але навіть Задирака шикнув на неї.

— Я кульгаю на ніжку, та руки в мене вправні! Але я не знаю, як малювати повітряних зміїв, бо ніколи їх не бачила, — сміливо заявила Кульгавка.

— Кого ббббудемо ззззображати? — поцікавився Зати-нака. І над ним цього разу ніхто не насміхався.

Аж тут щось гупнуло. Це був Рибозавро, який призем-лився біля друзів.

— Малювати будемо мене! З мене вийде гарний повіт-ряний змій. Я вкладуся на аркуш паперу, ви обведете мій контур, і все в нас вийде!

І в диварликів дійсно все вийшло. Кульгавка нама-лювала чудового повітряного змія. Він був подібний на Рибозавра, навіть мав таку саму щирю усмішку. Диварлики написали на тілі повітряного змія запрошення сиріткам,

у якому запропонували товаришувати і ніколи більше не сваритися.

Вони запустили повітряного змія в небо, а сонечка, Маленький Бо та веселі мартини допомогли йому дістатися адресатів. Яскраве Сонце зігрівало всім крильця, щоб летіти було приємно та затишно.

Того самого дня диварлики отримали відповідь, яку приніс великий біло-сірий мартин. Сирітки дякували за запрошення й обіцяли пригостити диварликів смачним напоєм, що його вони виготовляли з квіток цикорію.

Цьогорічне Свято Червоних Квітів пройшло мирно, весело та дивовижно! Диварлики й сиротинці в гарних квіткових віночках гралися, розповідали кумедні історії, гойдалися у трав'яних гамаках та твердо постановили ніколи й нікого не ображати. А Задирака навіть розповів, як боротися з моторошними жахіттями. Треба в уяві домальовувати їм усмішки. Сирітки обіцяли спробувати. Всі багато сміялися та обходилися без образ і кривд. Бо цього разу з допомогою Лесі вони віднайшли один в одному і в собі гідність, і навчилися її цінувати та поважати.

Із книжки: Лариса Денисенко. Збірник «Правобукварик» (додаток до журналу «Право України»). — Київ : Редакція журналу «Право України», 2012–2013.

Ілюстрації Марисі Рудської.

Оксана Караванська

Якщо людина багато читає, у неї формується гарна, багата мова. Слухати таку людину — насолода! Я почала читати десь у п'ять років. Взяла до рук велику старовинну книгу з красивими ілюстраціями, які любила подовгу розглядати, і вигукнула: «Дикі лебеді!». Це був Андерсен, видання 1935-го року. Відтоді читаю безперестанку. З книжок за короткий час можна познайомитися з неймовірними людьми, фантастичними історіями... Досвід, набутий людством упродовж багатьох століть, можна набути за лічені дні, а то й години, прочитавши «правильну» книжку.

Вишиванка

(уривок)

У багатьох українських родинах вишиванка передається від покоління до покоління. І в тебе, можливо, є сорочка, яку ти успадкувала від мами, а твоя мама — від своєї мами, твоєї бабці, а бабця — від своєї мами... Якщо ж такої родинної історії в тебе нема, її можеш започаткувати ти!

Вишиванка, що є родинною реліквією, зазвичай вишита вручну. Важливо знати, хто саме вишивав цю сорочку, бо вона здатна роками зберігати в собі енергетику, яку заклала вишивальниця. Добра енергетика вишиванки буде тобі оберегом.

У давнину найбільшою цінністю було мати таку вишиванку, якої нема ні в кого. Тому жінки й вигадували все нові й нові узорі та орнаменти. А також додавали все більше барв. Багатство і поєднання кольорів робило вишиванку унікальною.

Традиційна українська вишиванка буває різною. Особливості техніки вишивання залежать від регіону, в якому народилася сорочка. В Україні таких регіонів понад п'ятнадцять. Ось найколеритніші з автентичних вишивок:

Гуцульська

Така вишиванка рясно зашита, має геометричний рисунок. А ще в ній обов'язково є помаранчева барва.

Буковинська

Ці сорочки вирізняються квітковими мотивами. Вони теж рясно зашиті. До того ж їх часто вишивають бісером.

Бойківська

Найпоширеніші мотиви таких вишиванок — квіткові й рослинні. Вишивка найбільше нагадує природні лінії.

Подільська

Це важкі, найрясніше зашиті сорочки. Вирізняє їх діагональна смужка. Зазвичай їх зашивають вовною, що додає подільській вишиванці об'єму. А ваги додають бісер і пацьорки¹.

Полтавська

Особливість сорочок цього регіону — вишивка білим по білому. Цю виняткову техніку часто підкреслюють мережкою. Такі вишиванки — легкі й повітряні.

Чорно-червона вишивка набула популярності тоді, коли кольорові нитки були дефіцитом і жінки вишивали сорочки тими нитками, які мали, — найчастіше червоними та чорними. Такі вишиванки стали настільки поширеними, що втратили свою унікальність.

Щоб вишиванка мала сучасний вигляд, не завжди варто доповнювати її іншими елементами класичного українського строю — коралями, крайкою², віночком тощо.

1 Пацьорки — намисто, намистини.

2 Крайка — жіночий пояс із кольорової пряжі.

Варто мати не лише родинну вишиванку, яку одягаєш переважно на великі свята, а й ще одну — сучасну. Це дуже модно! Тому це може бути машинна вишивка або ж «вишиваний» принт¹.

Вишиванка дуже пасує до джинсів. Це так по-сучасному!

За свідченням давньогрецького історика Геродота, вишивкою був прикрашений ще одяг скіфів (VII–III ст. до н. е.).

Джинси

Перші джинси пошив Леві Страсс 1853 року у США — після того, як один із золотошукачів поскаржився йому, що знайти золото значно легше, ніж пару міцних та зручних штанів. Перші джинси нагадували комбінезон і були скроєні з коричневої тканини, з якої шили намети і тенти. Сучасну назву джинси отримали в середині XX століття, а до того їх називали «комбінезоном без верхньої частини».

.....
¹ Принт — зображення, надруковане на тканині.

Із книжки: Оксана Караванська.
Стильна книжка для панянки. — Львів :
Видавництво Старого Лева, 2015.
Ілюстрації Анастасії Стефурак.

Олеся Мамчич

Скажу по секрету: лише у дорослому віці в мене з'явився дуже чіткий критерій поганої книжки.

*Це книжка, якою я готова розпалити пічку!
Так, так! (ховаяюся від обурених вигуків) Коли в домі кількість томів стає значно більшою, аніж місткість полиць, доводиться робити вибір. Якщо книжка — лише шматок місяця, відібраного у кімнати, я відправляю її в пічку.*

Гаразд, а що таке хороша книжка? Це та, яку я прочитала один раз, і відтоді купую нові й нові примірники на подарунок друзям.

А одну обов'язково тримаю у себе вдома.

Будиночок із зірками

У будиночку з зірками
дві хмаринки заблукали.
Перша, схожа на гондолу,
припливла до краю столу —
там бабуся із зірками
її гостить пиріжками.

Друга, темна, ніби слива,
в спальні вікна затулила —
там малята із зірками
тихо сплять між подушками.

— Любий пане, маєм гості! —
стелить пані хмарам постіль.

Йде господар із зірками,
але хмари позникали...

Босо-взутий сніговик

Взувши правий черевик,
йшов по лісу сніговик:
трохи босим,
    трохи взутим
сніговик ходити звик.

В місто видибав:
    Овва!
Черевиків треба два!
Трохи босих,
    трохи взутих
в місті сла́внім не бува.

Позаходив до крамниць,
накупив собі дрібниць:
від смішного хула-хупа
до пахучих полуниць.

Того є,
і сього є,
кожен хвалить щось своє,
тільки лівих черевиків
аніхто не продає.

Правий зняв —
і на льоду
взув на ліву до ладу́.

— Я до міста йшов у правім,
а назад у лівім йду!

Скільки клунків! А валіз!
У маршрутку ледь уліз,
в право-лівім черевіку
вправо-вліво —
та й у ліс!

Про тиранозаврів та їжу

Була собі маленька
тиранозавр Оленка.

Вона усіх з'їдала,
з'їдаючи — страждала.

Захрумкотівши пташку,
жаліла бідолашку:

(не всі ж бо егоїсти,
хто любить попоїсти!)

Дід Андрій і лютий змій

Дід Андрій — сам не свій:
налетів на нього змій,
чорноокий,
лютий,
у кросівки взутий.

Каже змій: «Тепер Андрій
полоненик зовсім мій!»

«Ич який! — гукнув Андрій, —
маю кий — виходь на бій!
До страшного бою
стану із тобою!»

Як схопив Андрій кийка —
Битва сталася б'ючка.

Змій утік в таксівку,
загубив кросівку.

Вірші з книжки: Олесь Мамчич. Тиранозавр
Оленка. — Київ : Фонтан казок, 2016.
Ілюстрації Світлани Сови.

Саша Кочубей

Мій син дуже любить читати. Якось він пожалівся, що веселих книг мало. Він дуже полюбляв тоді книжки Кінні, Стронґа, Нестайка. І я задумалася: чому б не спробувати написати таку книгу мені? Почала занотовувати за ним кумедні вислови, згадала своє дитинство, спостерігала за іншими дітьми. Так крок за кроком виросла повість «Сім нескладух Говорухи» — про хлопчика, який потрапляє в різні кумедні халепи. Це несерйозна й неповчальна книга. Написана, щоб розрадити й повеселити читача. А тут ви прочитаєте мою трішки сумну історію.

Володарка лісу

Моя прабабуня — самосёлка. Вона живе сама в селі Залісся. Колись там мешкало багато людей. Але потім вибухнув Чорнобиль¹ і всіх вивезли.

Якийсь час прабабуня жила з нами в місті. А потім зібрала речі й повернулася назад. «У Заліссі народилася, в Заліссі й помру», — сказала мамі.

Мама дуже гнівалася, але нічого не могла вдіяти. Прабабуня — міцний горішок. Якщо вже вирішила щось, її ніхто не спинить.

Прабабуня каже, що приросла до Залісся. Там її дім, її коріння.

— Приросла, мов квітка барвінку? — уточнюю, згадуючи синій килим на її подвір'ї.

— Мов квітка барвінку, — всміхається прабабуня.

Раз на рік я приїжджаю в гості. Мені частіше не можна, «бо радіація»². У цей день час летить, мов шалений. Не встигає прабабуня показати мені своє господарство: ягоди, гриби, фрукти, овочі, — як час повертатися додому. А я ще навіть з її сусідами не познайомилася. Сусідами прабабуня називає ведмедів, лисиць, вовків, лосів і коней, які мешкають у лісі.

Настає вечір. Тато плескає по плечу, мовляв, час прощатися.

.....
¹ Чорнобиль — місто в Україні, де в 1986 році сталася екологічна катастрофа. Там і досі не можна мешкати людям.

² Радіація — випромінювання; виділення особливої енергії, яка у великій кількості дуже шкідлива для всього живого.

Я цілую прабабуню та сідаю в машину. Автівка рушає. Озираюся. Прабабуня стоїть у блакитній хустині посеред дороги й махає рукою. Віддаляючись, стає схожа на цяточку. На квітку барвінку посеред лісу.

Смокчу барбариску, але мені від того не солодко. Від гіркої миті перед очима все розпливається.

— Тату, спини! — кричу і б'ю у вікно.

Тато зупиняє автівку.

— Дивись під ноги, сонечко.

Я відчиняю дверцята й біжу щодуху. Так швидко, що починає поколювати в боку. Падаю в обійми, ледь не збиваючи прабабуню з ніг.

— Ба, мо-жна я за-ли-шу-ся на все лі-то? — мені перехоплює дихання від бігу й від хвилювання.

— Я б дуже хотіла цього, Марійко, — шепоче.

На мить мені здається, ніби це шепоче ліс: ягідка барбарису, що почервоніла від підглядання за нами, листя, що тремтить на деревах, лисиця, яка причаїлася за стовбуром дерева, ведмідь, який прийшов у Залісся аж із Білорусі.

— Ти пам'ятаєш про дім і коріння? — прабабуня зазирає мені в очі.

— Угу, — киваю головою.

— Тобі треба повертатися, — вона загортає за вухо неслухняне пасмо мого волосся, що вибилося на бігу. — Твоє коріння там, де ти народилася.

Поки ми їдемо до Києва, я думаю про неї. Зараз восьма вечора, а значить, прабабуня вечеряє. В кімнаті цокає годинник і про щось торохтить радіо, в якому ми замінили батарейки. В її вікна зазирають сусіди: лисиці, ведмеді, вовки, лосі, косулі, коні. І весь барбарис, весь барвінок лісу цвіте для неї.

Галина Ткачук

Мені завжди подобалося щось вигадувати, не тільки історії. Якось із моєю найкращою подружкою М. ми вирішили понавигадувати нових чудових ігор, щоб грати на вулиці удвох. Аби не забути їх, вирішили скласти по одній грі на кожну літеру абетки. Улюбленою була на літеру У. Правила такі: коли тобі сумно, треба ввечері вийти надвір, залізти на високе дерево, повернутися обличчям до місяця і тихенько завести: «У-у-у-у-у!». Ми жодного разу не грали в цю гру. По-моєму, ми жодного разу не грали у більшість вигаданих ігор. Але ж якою насолодою було саме вигадування!..

Нерозмінна монета

(уривок)

Минулого вечора кіт Роман, як і багато інших киян, був у кавунарні «Баштан» на вулиці Сагайдачного.

Того дня у Київ привезли перші кавуни, тому всі спрагли цього наїдку птахи та тварини потяглися до кавунарень, тимчасово забувши про існування всіх інших крамниць.

Кіт Роман прийшов у «Баштан» о п'ятій вечора, купив собі велику скибу кавуна за свою нерозмінну монету й сів за столик у кутку, смакуючи наїдком і чекаючи, аби монетка повернулася в кишеню.

У «Баштані» тоді було справді гамірно: сновигало багато незнайомців. Роман зауважив кількох чужих котів і великого сірого хом'яка.

Саме в ту секунду, коли монетка вкотре дивовижним чином опинилася в правій лапі Романа, яку кіт тримав у кишені, один із незнайомців підсів до нього.

Це був худий і довгий коричневий кіт у брилі з несправжньої соломи.

— Привіт, я тут новенький, приїхав лише сьогодні, — забалакав до Романа коричневий. — Поживу тут трохи. Хочу знайти київські чари.

Від такого нахабства Роман ледь не вдавився.

«Цей типок щойно приїхав, а вже має намір знайти наші чари! — Подумав Роман. — Він що, думає, ніби весь Київ отак просто відкриє йому свої таємниці?»

Але Роман вирішив не показувати свого обурення, лиш підвів погляд від свого наїдку і промуркотів:

— Гммррр...

Коричневий кіт, видно, подумав, що Роман просто не хоче балакати, тому повільно підвівся і пішов до іншого столика.

А Роман подався купити собі скибку дині.

Але коли він повернувся, незнайомий нахаба знову сидів за його столиком. Цього разу коричневий кіт сказав таке:

— Бачу, ти їси вже другу скибку! Купи й мені одну!

Замість відповіді Роман просто вивернув свої порожні кишені, аби нахаба бачив, що грошей немає. (Нерозмінна монета тоді ще не встигла повернутися на своє місце, і Роман про це добре знав).

Коричневий кіт розчаровано кинув «тю!» і пішов жебрати далі.

А до Романа підсів голуб Сергієнко з вулиці Пушкінської.

Голуб Сергієнко був художником. Найбільше він любив малювати не з натури, а з пам'яті. Сергієнко зазвичай літав над містом якнайвище, а потім малював усе побачене.

З такої висоти всі київські будинки та звірі, всі дерева та кущі, всі крамниці та трамваї здаються дуже маленькими. Тому, щоб їх намалювати, художнику потрібен дуже тонкий пензель. І голуб Сергієнко такий мав. Але настільки тонку річ можуть побачити тільки особи з чудовим зором. А ті, хто мав просто добрий зір, бачили тільки тримач від пензля — і більше нічого, жодної волосинки. Саме тому дивовижний пензель Сергієнка у Києві називали лисим пензлем.

Саме про нього голуб і став розказувати нашому котові.

А історія була така: Сергієнко від ранку не міг знайти цього пензля, тому і не малював сьогодні, тому й не мав спокою.

У відповідь наш кіт лише кивав з розумінням, але особливо не переймався. Адже Роман дуже добре знав звичку Сергієнка постійно щось губити. Це по-перше. А по-друге, голуб любив перебільшувати свої нещастя, аби про них цікавіше було розповідати.

Вислухавши історію зникнення лисого пензля, Роман знову підвівся, щоб купити чергову скибку.

А коли він з чудовою скибкою кавуна в лапах вертався до столика, за яким його чекав Сергієнко, сталося дещо дуже неприємне.

Роман відчув, ніби спину йому пропікає чийсь погляд. Озирнувся — і побачив у кутку того коричневого кота-нахабу, чії очі горіли, немов вуглинки. І це був недобрий вогонь. Роман одразу зрозумів, звідки взялася та злість. Адже коричневий бачив порожні кишені Романа, дістав відмову. А за півгодини став свідком того, як Роман із порожньої раніше кишені добуває монетку й платить за скибку кавуна.

Голуб Сергієнко зауважив, що Роман дивиться у куток, і сказав:

— Цей коричневий мені теж не подобається. Він або дурень, або я не знаю хто. Назвався мені Баррухом.

— Га? — не зрозумів Роман.

— Ну, цей кіт, на якого ти дивишся, сказав мені, ніби його звати Баррух. Але я йому не вірю.

— Гм... — тільки й відповів на те Роман.

Із книжки: Галина Ткачук. Вечірні крамниці вулиці Волоської. — Київ : Темпора, 2015.

Ілюстрація Іветти Ключковської.

Іван Малкович

Іноді мені затишніше залишати вірші в собі. Щоправда, згодом вони вивітрюються. Але буває, так сильно просяться на папір, що я здаюся. Бували й дивніші випадки... Коли писав вірша «Із янголом на плечі» — чи не найвідомішого з моїх творінь, то десь на половині раптом відчув, що вірш буде популярний. І мені перехотілося писати. Ледве пересилив себе, щоб таки його завершити — адже я зашвидко побачив його всього, до рядка...

Молитва до ангела

(за дитячою молитвою)

Ангелику мій,
охоронцю мій!
Рано, ввечір, вдень, вночі
будь мені до помочі.

Свічечкою
присвіти,
а крилами
захисти.

Понад Дніпро гуде метро

(колискова для сина)

Понад Дніпро гуде метро,
і рибоньці не спиться.
І журиться старий Дніпро,
і сон Дніпрові сниться,

що є у водах дивна Січ,
де рибки
шабельками
видзвонюють як день, так ніч,
неначе плавничками.

Вони готуються в похід,
щоб річку захистити,
бо всі забруднюють її,
і рибкам ніде жити.

Бо знай, моя дитино, знай,
ти знати це повинна:
Дніпро для рибок — рідний край,
це їхня Україна...

Тепер тебе питаю я,
мій хлопчику чудовий:
чи гостра шабелька твоя,
чи коник твій готовий,

щоб захистити ліс від сліз,
і рідну нашу річку,
і те подвір'я, де ти зріс,
і зайчика, й лисичку?..

Ну що ж: я бачу, ти — козак,
ти — серденько хоробре.
Ти підростеш, твій коник — теж,
і все в нас буде добре.

А поки — спатоньки лягай:
вже рибка засинає,
і сині сни старий Дніпро
на хвилях колихає.

Свічечка букви «ї»

Хай це можливо і не найсуттєвіше
але ти дитино
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічечку букви «ї»

а також
втягнувшись на пальчиках
оберігати місячний серпик
букви «є»
що зрізаний з неба
разом із ниточкою

бо кажуть дитино
що мова наша — солов'їна

гарно кажуть
але затям собі
що колись
можуть настати і такі часи
коли нашої мови
не буде пам'ятати
навіть найменший
соловейко

тому не можна покладатися
тільки на солов'їв
дитино

* * *

якщо дерево
яке дасть мені
останній рятунок
вже ось-ось догризатимуть
ба́би-я́ги
і отруйні змії —
чи хоч одне-єдине
літачення
на криля мене
візьме?

Вірші з книжок: Іван Малкович. Абетка. — Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 1999–2016.

Іван Малкович. Улюблені вірші. 2-й том. — Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2012–2016.

Ілюстрація Катерини Штанко.

Мар'яна і Тарас Прохаськи

Ідея написати історію про родину кротів настільки давня, що вже важко визначити точно — коли і як вона з'явилася. Ми знали десять років тому, що мусимо це зробити. Інакше щось дуже важливе з того, що ми знаємо, що ми можемо, пропаде, зникне. Ми належимо до тих, хто вірить, що книжка може не тільки зафіксувати, але й оживити, дати життя. Ми хотіли, аби наші герої отримали шанс пожити. Головними прототипами є ми самі.

Самостійне життя

(уривок)

Після пудингу зовсім не хочеться бігати. Мартіна лежала у гамаку і дивилася, як Повз і Муркавка поливають орхідеї. Вирощування орхідей було одним із захоплень їхньої мами — ще перед тим, як її цілковито поглинула ідея з виноградником. Поливати орхідеї було другим пунктом у списку обов'язкових справ, який батьки написали крейдою на великій чорній дошці. Першим пунктом було вважати на себе.

— Ми так швидко все робимо, — розмірковувала вголос Мартіна. — Я вважаю на себе, ви поливаєте орхідеї... Що там ще?

— Ще треба не їсти забагато солодкого, — сказав Повз, поглянувши на список.

— Ой, цього ми вже сьогодні зробити не зможемо! — занепокоїлася Муркавка.

— Ну нічого, зробимо завтра! — Мартіна вміла легко розплутувати складні ситуації.

Також вона вміла поєднувати життя в коротчій сім'ї з тим, чим переважно займаються зайці. Ще взимку Мартіна почала бігати щодня. Просто гасала Буковим лісом — і це робило її щасливою. Часом вона мчала аж до узлісся і зустрічалася зі своїми старшими братами — зайцями Бамбулом і Мартіном. Разом вони виходили в поле, і брати вчили її бігати наввипередки.

Тепер, коли діти залишилися самі, їхні дні починалися з того, що Мартіна вибігала на ранкову прогулянку. В цей час Повз і Муркавка готували сніданок на трьох. Повз запарював зелений чай з пелюстками жасмину для себе і для Муркавки. Муркавка варила каву для себе і для Повза. Мартіна пила молоко. Все точнісінько так, як вони бачили у тата з мамою. Але непорушно дотримуватися традиції їм вдалося лише кілька днів. Пити каву і зелений чай виявилось дуже-дуже по-дорослому. Повз і Муркавка вирішили себе не мучити і перейшли на молоко. А щоб помалу звикати до самостійного життя, додавали собі в молоко кілька крапель кави і називали цей напій кавою з молоком.

Час від часу Муркавка брала кошик і йшла до Німої Куниці. У Німої Куниці можна було купити все. Муркавка любила, щоб її кошик з продуктами виглядав гарно, — тому вибирала довгий хрумкий багет, грудку сиру з великими дірками, червоні помідори на гілочці, квасолю з різними візерунками, ясно-зелене листя салату і кілька апельсинів.

Одного разу в крамниці Муркавка зустріла пані білку, приятельку їхньої мами. Вони трохи побалакали як справжні господині. Білка була фанаткою зуп, тому й говорила найбільше про зупи. Ще її цікавило, що їдять діти без мами, чи варять вони собі щось гаряче й корисне, і запрошувала приходити на обід. В кінці вона зауважила, що її донечки, Ержіка і Жужіка, не були би такими спритними та розумними, якби щодня не їли зупи.

«Ми й справді їмо самі канапки, — подумала Муркавка, повертаючись додому. — Треба сьогодні ж зварити якийсь обід».

Мамин записник з рецептами лежав там, де й завжди. Муркавка гортала сторінки й міркувала, що би таке вибрати, щоб здивувати Повза і Мартіну. Кілька сторінок займали рецепти під загальним заголовком «Зупи від білки».

— Пропускаємо, — сказала сама собі Муркавка, — треба приготувати щось більш кротяче... О! Картопляна запіканка! Потрібно картоплі, цибулі... зверху

посипати тертим сиром... Так, сир я принесла, а картоплі і цибулі у нас ціла купа.

Невдовзі мали повернутися Повз і Мартіна. Вони пішли до Ріки дізнатися, чи вода вже трохи нагрілася. Муркавці треба було поспішати. Вона почистила картоплю і цибулю, подивилася в записник, тоді порізала картоплю і цибулю на кружальця, витерла сльози, які потекли від цибулі, поскладала все у величезну глиняну миску і знову подивилася в записник. Довелося висипати все на стіл, змастити миску олією і засипати все назад. Далі в рецепті було сказано додати приправ на свій смак.

— Що значить «на мій смак»? — Муркавка дивилась на полицку з маминими приправами. — Отак пишуть, пишуть, а найголовніше доводиться вирішувати самій...

Далі було просто — залишалося додати тертого сиру і спекти все в печі.

Коли Мартіна і Повз повернулися з Ріки, вся нора пахла розмарином.

— Нарешті! Дивіться, що я зробила! — Муркавка з гордістю оглядала паруючу запіканку.

— Класно! — сказав Повз. — Це що, все нам? А чого так багато?

— Багато? — здивувалася Муркавка. — Але ж я робила так, як написала мама!.. Точно, це ж її рецепт на цілу сім'ю, а нас тільки троє.

— Наварила, напекла, а для кого — для Петра! — Мартіна знала кілька давніх приповідок і намагалася їх влучно використовувати. Вона набралася їх від свого брата Мартіна, а той завжди говорив приказками, коли шпортався під час бігу або коли не знав, що сказати.

— Може, покличемо гостей? — запропонував Повз.

— Суперідея! Я мчу всіх кликати! — зраділа Мартіна і вистрибнула з нори.

Зайченяті вдалося запросити п'ятьох друзів. Найпростіше було з білками. Вони були на своєму дубі. Ержіка читала «Пригоди Тома Соєра», а Жужіка крутила обруч довкола талії.

— Біжіть до нас! А я ще до Загати! — Мартіна так поспішала, що навіть нічого не пояснювала.

До Загати треба було бігти зовсім в інший бік, до Ріки. Муркавка і Повз подружилися з нею минулого літа, коли Муркавка вчилася плавати. Загата була бобренятком і жила на острівці посеред Ріки. Мартіна кликала її з берега, але Загати вдома не було. Тоді Мартіна взяла палицю й кілька разів траснула по воді. Бобренятко відразу випірнуло.

— Іди до нас! А мені ще до сов! — Мартіна помчала далі.

На жаль, совенята міцно спали і взагалі не відгукувалися. Проте Мартіні пощастило: вона привела до нори своїх братів, яких навіть не сподівалася зустріти. Мартін і Бамбул ніколи не сиділи на одному місці.

З того всього обід вийшов ще кращим, ніж планувала Муркавка. Запіканка так смакувала, що діти не могли спинитися, поки не виїли страву до останньої крихти.

Надворі загриміло. Почалася сильна злива. Така, як буває лише наприкінці весни. Господарі та їхні гості пили какао і розмовляли про життя.

— А вам не страшно самим жити в норі? — запитала Жужіка, коли грім ударив особливо гучно.

— Мені зовсім не страшно, — сказала Мартіна, затискаючи вуха лапами. — Ну добре: не страшно, коли не гримить...

— А я трохи боюся, як стає темно, а ми засинаємо, — пригадувала Муркавка.

— Коли темно, мені і з батьками буває деколи страшно, — зауважила Жужіка.

— Я вам скажу таке: єдине, що мене лякає, — це коли ніби точно чуєш, що в далеких тунелях щось шурхотить, — сказав Повз про себе.

— Може, це миші? — припустила Загата.

— Або вітер, — додав Бамбул.

— Або миші і вітер, — фантазував Мартін.

— Вітер хай собі буде, — вів далі Повз, — але тато казав, що миші, щурі, тхори або горностаї можуть захоплювати кротячі нори.

— Скажіть, що ще й бобри! — розвеселилася Загата. — Це все страшилки для кротів!

— І взагалі, якщо таке колись і трапляється, то вже точно не влітку, а тоді, коли стає холодно, — пояснила Ержіка. — А ваші батьки з братами восени повернуться.

— Ага, і привезуть купу родзинок! — втішилася Мартіна.

— Дощ закінчився, — Бамбулові вже було досить гостини, — ходімо погуляємо, поки ще є калабані.

— Муркавка, це було незабутньо! — подякував Мартін за обід, цілючи Муркавку в обидві щоки.

Із книжки: Мар'яна Прохасько і Тарас Прохасько. Куди зникло море. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2014.
Ілюстрації Мар'яни Прохасько.

Ірен Роздобудько

Фантазувати й розповідати вголос різні історії я почала ще в дитячому садку, коли не вміла писати. А записувати — у шість років. Коли вперше в цьому ж віці випадково потрапила до бібліотеки, була вражена полицями з книжками, здивована тим, що ці книжки написали люди, і вирішила, що моя книжка теж колись стоятиме на такій полиці. Але про те, що книги пишуть «письменники», я тоді ще не знала.

Я зніматимуся в кіно!

У нашому дворі всі мріяли про кіно. Ми захоплено дивилися фільми й гадали: як у них потрапляють діти? Сусідка, котра працювала в театрі вахтеркою, якось сказала, що режисéri¹ часом самі бігають вулицями і вишукують дітей для своїх фільмів.

Щомиті, блукаючи нашим маленьким містом, я очікувала на запитання: «Дівчинко, хочеш зніматися в кіно?»

Я знала, що відповім не одразу. З індійських фільмів я навчилася «чарівного погляду», вартото майбутньої кінозірки, — цим поглядом я маю подивитися на режисера!

Головне — не квапитись. Стоячи вдома перед люстерком я тренувала цей погляд: заплющувала очі й рахувала: «Один, два, три...» — і тільки на «п'ять» повільно піднімала повіки та округлювала очі до неймовірних розмірів. От якщо я погляну саме так, кожний режисер одразу зрозуміє, що перед ним — талановита актриса й справжня красуня. А головне, подумає він, як вона вміє тримати паузу!

— Я зніматимусь у кіно! — повідомила я всім у своєму дворі.

«Всім» — це моїй подружці Ольці, її братові-близнюкові Сашку та Язикатій Куці (Кукою цю старшу дівчинку називали вдома, а вже у дворі до неї приліпилося ще й прізвисько).

— Та ти що?! — захоплено вигукнули брат з сестрою й, немов флюгери, одночасно повернулися до мене.

.....
¹ Режисёр — творчий керівник спектаклю, кінофільму, вистави тощо.

— Ну то й що? — зневажливо знизала плечима горда Кука. — А мені мама скоро купить золоту сукню!

Аргументів проти золотої сукні у мене не знайшлося, а Ольга та Сашко з таким самим захватом повернулися до Куки:

— Ух ти! Справді — золоту?!

А я пішла з подвір'я на вулицю. Туди, де великою чередою бродили безпритульні режисери. Я йшла і думала, що запросто зіграю і Попелюшку, і дівчинку-розвідницю, і Герду...

— Дівчинко... — раптом почула я над своєю головою приємний баритон.

«Ось воно — почалося! Режисер! Нарешті... — промайнула думка. — Отже, не забути про чарівний погляд! Один, два...»

Я відраховувала миті й не квапилася підіймати голову. Ще, ще хвильку, і він збагне, кого зустрів на своєму режисерському шляху!

— Дівчинко! — знову покликав голос.

Яку ж роль мені запропонують? — міркувала тим часом я, не підводячи очей і рахуючи: три, чотири...

Ще мить, і я погляну так, як дивляться красуні з листівок, котрі збирала моя мама. Ось зараз!

Мої щоки палали, дихання майже зупинилося, серце калатало так гучно, що я не чула вуличного гомону.

— Дівчинко, — голос посуворішав. — Та ти що, спиш на ходу?! Ну й діти пішли — ніякого виховання! Паска добрячого на вас нема! Як пройти до овочевого магазину?!

— Ну що ви причепилися до дитини? — почула я інший голос, і лагідна жіноча рука погладила мене по голові. — Бачите, в неї щось з очима. Бідолашна дитина! І хто ж її так злякав? Може, вона сирота, може, їсти хоче...

— Біжи, нехай мама тобі носа витре! І не тиняйся вулицями! — сказав хтось третій. — А то бабай забере...

Потім усі розійшлися.

А я зрозуміла, що то був не режисер...

Я повернулась у двір.

Близнюки й Язиката Кука все ще обговорювали переваги золотої сукні перед химерною мрією про кіно. Я гордо їх оминула й пішла додому.

Вже перед дверима свого під'їзду озирнулась і голосно свиснула крізь дірку в зубах.

З голуб'ятні здійнялися голуби.

Близнюки і Кука завмерли та здивовано глянули на мене.

— Я зніматимуся в кіно! — ковтаючи сльози, заявила я і зникла в під'їзді...

Підкидьок

У мене була найбільша мрія: знайти підкидька. Адже мама категорично відмовлялася подарувати мені братика.

Ну й не треба, думала я, сама його знайду і принесу додому!

Мені здавалося, що немовлята-підкидьки лежать на кожному кроці, на кожній лаві у парку чи на порозі дитячої поліклініки.

Що таке буває, я дізналась із жалісної історії, яку мені колись прочитала бабуся. А ще я подивилася фільм, який так і називався — «Підкидьок». Отже, це правда!

О, мріяла я, мій малюк, якого я знайду, буде рум'яним та розумним, він одразу обхопить мене за шию, а я понесу його не в міліцію, а додому, мамі.

Ми купатимемо його, варитимемо йому кашу. А ще краще — я буду віддавати йому свою порцію, я ж манної каші все одно терпіти не можу.

А потім я гратимусь із ним у дворі на заздрість усім, хто бавиться неживими ляльками.

Ось так я мріяла, нишпорячи очима по лавах, порогах і кущах.

І нарешті трапилося диво! На міській алеї я знайшла те, чого так довго шукала. На лаві самотньо сиділа маленька дівчинка з великим рожевим бантом на голові. Я пильно роздивилася навколо: поруч нікого не було. Бідна дівчинка! І така гарненька! Так ось, якими вони бувають, ці підкидьки... Як добре, що я знайшла її першою!

Я підняла малу. Вона була доволі важка. Але я, сопучи й зупиняючись на кожному кроці, понесла її додому. Дівча всміхалося та щебетало щось мені на вухо.

Я ледве дісталася нашого третього поверху і штовхнула двері ногою.

— Мамо, мамо, йди швидше! Я знайшла дівчинку! — радісно закричала я. — Давай будемо її купати!

З кухні, витираючи руки об фартух, вийшла мама.

— О, господи... — тільки й змогла вимовити вона та повільно опустилася на стілець, тримаючись за серце.

Тут дівчинка голосно заревіла й почала смикати мене за коси.

Мама хутко зняла фартух, підхопила її на руки і суворо звернулася до мене:

— Де ти її взяла?

Я пояснила. Мама разом із дитиною миттю вибігла з хати. Я — слідом.

На алеї метушилася якась жінка, навколо неї зібрався натовп на чолі з міліціонером.

Мама щось довго пояснювала і перепрошувала. Натопт гудів, дехто сміявся, показуючи на мене пальцем. Жінка притискала до себе мого підкидька і сварила маму.

...Додому ми поверталися мовчки.

— Ну невже ти не розумієш, — згодом сказала мама, — що малюки — не гриби й не ростуть на кожному кроці?

Я все розуміла. Та все ж перед тим, як піднятися на сходи, зазирнула під лаву в дворі: може, хоч там причаїлося нічче немовля?..

Як зрозуміти хлопців?

На уроці вчителька довго розповідала про те, як мають себе поводити хлопці та дівчата. Виявилось, що мені багато чого не можна! Наприклад, битися, мов на шаблях, на лінійках з Олегом та Костиком! Плюватися з трубочки пожованим папірцем! Не можна бігати коридорами і з розгону ковзатися на слизькій підлозі! Сидіти на підвіконні. Їсти на уроці бутерброд. І малювати в зошиті з математики цифри у спідничках і бантиках. Ну, багато чого не можна.

Дізнавшись про це, я засумувала, адже дуже кортіло мати відзнаку за поведінку, якої не мала ще ні разу. Але я старалася.

Старались і хлопці. Адже вчителька оголосила «місяць чемної поведінки». Вони теж мали купу обов'язків. І теж зробили для себе купу відкриттів. Наприклад, вчителька розповіла, що ознакою справжнього чоловіка є те, що він носить портфель дівчини і навіть може провести її зі школи додому.

Краще б вона цього не говорила! Всі одразу захотіли показати себе справжніми чоловіками. Особливо Юра — хлопчик, що сидів за останньою партою.

Наступного ж дня він чекав мене біля виходу зі школи. Я вийшла, розмахуючи портфелем і міркуючи, де б його подіти, доки ловитиму метеликів на клумбі. Юра зненацька підскочив до мене й вихопив портфель.

А вихопивши, почервонів мов рак, і помчав уперед.

| Ілюстрація Олесі Магеровської.

Володимир Рутківський

На зустрічах із юними читачами, смію думати, не лише я відчуваю щось на зразок душевної спорідненості, а й вони. Цікава деталь: дівчатка на таких зустрічах куди активніші. Їх цікавить усе: і чим відрізняється лук від арбалета, і що носили в ті часи їхні ровесниці, і чи живуть у наш час їхні нащадки... Хлопці цим переймаються менше, зате вони — відданіший народ. Знаю одного прихильника, який ходить на мої виступи навіть тоді, коли я виступаю не в його школі. Маємо вже своєрідний тандем: якщо я забуваю ім'я якогось героя, він мені підказує.

Угода

(уривок)

— Отаке-то життя, — сумовито докінчив Аристарх, вступившись у сонячну пляму, що повільно піднімалася по стіні льоху. — А от у вас, людей, кажуть, їжа зовсім інакша. Це правда?

— Правда, — не вагаючись погодився Степан.

— От ти, наприклад, що з'їв би у першу чергу?

Степан замислився.

— Багато чого... Для початку я, мабуть, випив би кухоль молока.

— Молока? — перепитав Аристарх і жадібним поглядом впився в Степанове обличчя. — Я чув, що це неймовірна смакота, але ні разу ще не куштував. А яке воно хоч на вигляд, те молоко?

— Звичайнісіньке, — відказав Степан. — Біле і смачне. Можна пити його відразу ж після доїння. Таке молоко називається парним.

— Зрозуміло, — сказав Аристарх і збуджено облизався.

— А ще є пряжене молоко, — продовжував Степан. — Це коли воно вистоїться в печі і на ньому з'явиться така бура шкуринка.

Язик Аристарха пропелером заходив навколо писка.

— А ще є просто холодне молоко, — вів далі Степан, мимоволі захоплюючись. — З льоху. То найсмачніше молоко. Особливо в таку спеку, як зараз.

— Ня-ав! — вихопилося з Аристархової пащеки.

Проте Степан так захопився спогадами, що навіть не помітив цього.

— Ні, я, мабуть, почав би не з молока, — заперечив він сам собі. — Я, мабуть, спочатку приготував би бутерброд. Або цілих два.

— Бутерброд?

— Атож. Відбатував би добрячий кусень хліба, потім намазав би його маслом...

— Маслом... — мрійно промуркотів Аристарх. — Яке смачне слово!

— Що там слово! — відмахнувся Степан. — Саме масло ще смачніше... А на бутерброд з маслом я поклав би ще й добрячий шмат ковбаси!

— Мня-уу! — вирвалося з Аристарха. — А це ще що таке?

Він так схилився над лядою, що, здавалося, от-от звалиться до Степанових ніг.

— Так ти ж ковбасу вже їв, — зауважив Степан. — Батько тобі, мабуть, з півкільця відрізав. Невже забув?

— Ні! — вигукнув Аристарх і глитнув слинку. Обрубок його хвоста застукотів по землі кулеметною чергою. — Нічого я не забув. Якби забув, то зараз розмовляв би з тобою інакше... Отже, поклав ти на масло ков... — він знову глитнув слинку, — ковбасу. А що далі?

— Нічого особливого, — відказав Степан. — Узявся б за того бутерброда і почав би його їсти.

— І все?

— А що ще?

— Маю на увазі той, другий, бутерброд.

— Який другий? — здивувався Степан.

— Ну, той самий... ти ж казав, ніби в тебе є одразу два бутерброди...

— А-а... З'їв би й другий. А потім запив би це все молоком.

— Парним, з печі? — жваво поцікавився Аристарх. — Чи з льоху?

— Мабуть, більше смакуватиме з льоху, — подумавши, відказав Степан.

Аристарх надовго замовк. Його збуджений погляд блукав, здавалося, далеко звідси. Час від часу чаклунський кіт

нервово здригався і облизував писк рожевим, завбільшки з дитячий копачик, язиком.

— І багато їх у вас? — нарешті подав він голос.

— Чого? — не зрозумів Степан.

— Який же ти нетямущий, — поморщився Аристарх. — Ну, бутербродів з ковбасою. І молока.

— Скільки завгодно! — вигукнув Степан. — Ет, мені б тільки опинитися вдома! А там...

Аристарх знову надовго замовк. Степанові навіть здалося, ніби кіт заснув.

— А що... мабуть, я зміг би тебе відпустити, — озвався він. — Тільки, зрозуміло, ненадовго. Але за це ти мені маєш принести побільше бутербродів і молока.

Степан відчув, як серце в грудях забилося частіше. Здається, його хитрощі починають діяти!

А кіт з острахом озирнувся в бік самотньої сторожки.

— Мабуть, влетить мені від хазяйки, якщо довідається, — вагаючись, муркнув він. — Та що вдієш, коли їсти хочеться... Значить так, — звернувся він до Степана. — Я тебе

ненадовго відпускаю додому, а ти мені за це принесеш по-більше того, що обіцяв. Домовилися?

Неймовірна радість охопила Степана. Ось воно! Та за те, аби хоч на хвилю опинитися в Горобцях, можна пообіцяти гору бутербродів і річку молока! А там нехай-но хтось спробує витягти його звідтіля! Та ні, він сюди повернеться, ще й хутко, — але вже не сам. З батьком прийде. З міліціонером дядьком Дмитром. З усіма горобцівськими чоловіками. Отоді вже баба-яга і цей страхітливий котяра заплатять за все!

І, хоч як йому було важко, Степан вдав, ніби вагається. Зрештою хлопець махнув рукою і сказав:

— Гарзд. Домовилися.

Аристарх почав опускати драбину до льоху, проте тут же висмикнув її назад.

— Е-е, ні, так не годиться, — сказав він. — Знаю я вас, людей! Спочатку ми зробимо ось що...

Він щез і за хвилину повернувся з кухлем у лапах.

— Пий, — наказав він.

— Що це?

Аристарх задоволено ворухнув вусами.

— Не впізнаєш? Та це ж те саме зілля, яким моя хазяйка напоїла вас, коли ви прийшли сюди вперше! Називається воно забудькуватим зіллям. Вихилив кухля — і з твоєї голови вилітає все, що може нам з хазяйкою зашкодити.

Степан розгубився. Тільки забудькуватого зілля йому бракувало!

— Так я вже його пив! — сказав він. — І не тільки його. Скільки можна!

— Скільки треба, стільки й вип'єш, — відрізав Аристарх. — Пий, кажу тобі, а то не випущу! До дна! Ось так. Тепер можеш вилазити... Ні, зачекай ще трохи!..

Аристарх, пильно дивлячись Степанові в очі, почав щось швидко-швидко бубоніти. По тому двічі крутнувся на

правій задній лапі і раз — на лівій. Тоді стрибонув у повітря, ніби його вшпигнули, приземлився і з полегкістю видихнув:

— Ху-ух... Оце, мабуть, і все. Відтепер ти будеш не сам. Тепер з тобою йтиме мій внутрішній голос

— Внутрішній? — отетерів Степан. — А це що таке?

Писок Аристарха розплився у вдоволеній усмішці.

— Можеш вважати, що внутрішній голос — це те ж, що і я сам, — сказав він. — Хіба що він буде при тобі.

— А навіщо він мені потрібен, той голос?

— Щоб нагадувати про моє існування. Весь час, щохвилини, зрозумів? А тепер чеши звідсіля, поки хазяйка не вийшла з хати. І гляди мені, не скупися!

По приставленій драбині Степан вибрався з льоху і щосили рвонув у напрямку Горобців. Та вже за кілька кроків з голови йому вилетіло все, про що він збирався розповісти. В ній снувалася одна-однісінька жаліслива думка: «Бідний, нещасний Аристарх! Він ще ніколи в житті не пив молока! Він майже не куштував ковбаси! Він жодного разу не ласував бутербродами з маслом...»

* * *

Аристарх провів хлопчика поглядом, доки той не сховався за кущами. Після цього поклав важку голову на лапи і заплющив очі. Уві сні він час від часу солодко зітхав, і щаслива котяча усмішка світилася на його подряпаному, брудному писку. Не інакше, Аристархові снилися гори бутербродів та ріки молока.

Прокинувся кіт від голосу баби-яги.

— То як там наш бранець? — спитала вона, сходячи з ганку.

Аристарх роблено потягнувся, позіхнув і байдужим голосом відказав:

— Бранець? А ніяк. Сидить собі та нудьгує. Вітання тобі переказує.

Кіт сподівався, що після цих слів баба-яга схвально кивне головою і піде далі у своїх справах. Проте Ядвіга Олізарівна підійшла до льоху і схилилася над лядою.

— Як ти там? — гукнула вона. — Ще не замерз?

Відповіді не було. Ядвіга Олізарівна схилилася нижче. Тоді різко випросталася і втупилася підозрілим поглядом в Аристарха.

— Слухай, так його ж тут немає! — вигукнула вона.

— Звісно, немає, — відповів вірний кіт. Він уже визирав з-за рогу сторожки. — І бути не може. Він виконує моє завдання.

— Яке ще завдання?

— Дуже важливе. Я його послав до села по молоко та бутерброди.

Ядвіга Олізарівна остовпіла.

— Ти його відпустив? Без мого дозволу?

Герлига, випущена вправною рукою, зі свистом розітнула повітря і здійняла пилюку в тому місці, де щойно перебував Аристарх. Проте той визирав уже з-під куща бузини, що ріс у протилежному кінці дворища.

— Якою ж ти стала нестриманою, — докірливо зауважив звідтіля. — Нерви в тебе нікудишніми стали. Лікуватися треба.

— Зараз ти в мене дізнаєшся, кому з нас треба лікуватися! — розлючено вигукнула Ядвіга Олізарівна. — Ану, вилазь звідтіля!

Та Аристарх уже спішно займав нову позицію за терновими кущами.

— Зачекай, не гарячкуй, — замуркотів він з-під них. — Ти ж навіть не дослухала мене! А я дав йому півтори порції забудькуватого зілля! І свій внутрішній голос теж послав з ним. Вже хто-хто, а він не дасть йому думати про те, що хоч трохи зможе нам з тобою нашкودити.

Ядвіга Олізарівна з недовірою втупилася в те місце, де переховувався її завбачливий вихованець.

— Ти правду кажеш? — запитала вона.

Аристарх вибрався з-під кущів і вдарив себе у груди так, що аж виляски пішли:

— Та ти що? Хіба я ворог собі?

Ядвіга Олізарівна прикрила ляду і поглянула в бік Горобців.

— Взагалі ти маєш рацію, — сказала вона. — І так з цією дівчинкою мороки купа, а тут ще й хлопчиська треба стерегти. Мабуть, нехай переночує у себе вдома, а там видно буде.

— А я? — зарепетував Аристарх. — А моє молоко? А бутерброди?

— Нікуди вони від тебе не дінуться, — заспокоїла його баба-яга. — Ми з тобою теж підемо до села. Що-що, а обережність ніколи не завадить. — Вона важко зітхнула і додала: — Ох, відчуває моє серце, що цей хлопчисько ще завдасть нам клопоту!

— Нічого, нам не вперше... А що робитимемо з нею? — запитав Аристарх і кивнув на вікно, за яким миготіли тьмяні полиски вогню.

— А ми нашу хату замуруємо, — сказала Ядвіга Олізарівна. — І стане вона без вікон і дверей.

Баба-яга повернулася до хати, тричі плеснула в долоні і голосно промовила:

— Тибельканес-цвібель-клопсс!

Стіни будинку затремтіли. Двері жалібно скрипнули і стали покриватися блідою матовою пеленою. Через хвилину від них і від вікон не лишилось і сліду.

— Ось так! — вдоволено проказала Ядвіга Олізарівна. — А тепер, котику, гайда до села. І по дорозі вирішимо, що нам там робити.

— О, це інша справа, — згодився Аристарх.

Юля Смаль

*У дитинстві я читала всюди і постійно...
А головне, коли думали, що я роблю уроки, готуюся
до контрольних, іспитів чи олімпіад, то у моєму
підручнику завжди лежала художня книжка.
Оце часи! У голові завжди була «каша» з формул
і міжзоряних перельотів, хотілося спати.
Але мене хвилювало тільки те, що там далі
в книжці. Правда, під ковдрою так і не довелося
почитати — там душно.*

Хімія і їжа

Ти, мабуть, і не здогадуєшся, що вже став справжнісіньким хіміком-експериментатором? Тож слухай сюди. Якщо людина хоч раз у житті підсмажила або зварила яйце, приготувала м'ясо чи картоплю, навіть посолила суп чи забула на ніч на столі склянку молока і воно скисло, — то вже здійснила справжнє хімічне перетворення. Неймовірно, правда?

Перший, хто запік на вогні дикого кабана, запарив узвар, змісив тісто та спік запашний хліб, і був справжнім першим хіміком. Бо суть хімічної реакції, хімічного перетворення полягає у зміні властивостей речовини.

Атоми¹, об'єднані одним способом, змінюють своє розташування та оточення і стають іншими речовинами з інкшою структурою та зовсім інкшими властивостями! Не віриш? А спробуй!

Твердість картоплі в ході варіння зменшується в десять разів! А як змінюється її смак? Варячи картоплину, ми можемо спостерігати хімічну реакцію за зміною властивостей речовини: смаку, запаху, твердості, навіть кольору.

Видатні хіміки, автори відомих теорій в цій галузі, часто займалися кулінарією, досліджували, чим же вони, науковці, які знають таємниці розчинів, структури молекул² та кристалів³, можуть допомогти у мистецтві куховарства.

.....
¹ Атом — найдрібніша хімічно неподільна частинка. З атомів складається Всесвіт.

² Молекула — частинка матерії Всесвіту, яка зберігає її властивості. Складається з атомів.

³ Кристал — тверде тіло, що має форму багатогранника.

Антуан Лоран Лавуазьє, один із засновників вчення про розчини, дослідив залежність якості м'ясного бульйону від його густини (напевно, це він перший сказав, що чим густіший бульйон, тим він смачніший). Його співвітчизник, Огюст Пармантьє, батько сучасного

хлібопечення, навчив людей консервувати овочі й запропонував користуватися справжнім рослинним цукром (буряковий цукор, яким ми солодимо чай та манку, — саме такий).

Учений Юстус фон Лібіх, автор учень, теорій та правил, якими хіміки та фізики послуговуються донині, вивчаючи склад м'ясного бульйону, винайшов так званий «м'ясний екстракт», який ми тепер називаємо бульйонними кубиками. Він першим розробляв молочні суміші для немовлят. Звісно, це далеко не всі досягнення хіміків у кулінарії, але тепер ти можеш упевнено сказати: «Все на світі є хімією, навіть варіння яйця».

Приготування їжі вдома — справжній хімічний процес, реакція, яку можна охарактеризувати за цілою низкою ознак. До прикладу, варіння яйця — це процес денатурації¹ білка, коли прозорий колбідний² розчин перетворюється на білий затверділий «білок». Структура, зовнішній

.....
1 Денатурація — позбавлення природних властивостей.

2 Колбідний — стан, у якому частинки однієї речовини рівномірно розташовані між частинками іншої. Наприклад, як туман: краплинки води не розчиняються в повітрі.

вигляд, хімічні властивості та склад речовин змінюються і в ході варіння буряка, картоплі та капусти. Навіть їдкі й пекучі ефірні олії¹ цибулі та часнику змінюють свій склад і властивості.

Кольорова хімія. Таємниці хіміка-криміналіста

Відкрию тобі одну маленьку таємницю. Наше око — складна система, і вчені ще не дійшли згоди у формулюванні єдиної теорії кольору. Насправді ніхто не знає, чому ми бачимо всі кольори так, а не інакше. Ми з тобою відштовхнемося від того, до чого звикли. Коли синє — це синє, а жовте — жовте. Гарзд? Адже самі кольори, їхня зміна й від чого ця зміна залежить — здавна цікавить допитливих людей. Чому листя зелене? А чому стає жовтим або червоним?

Не існує єдиної теорії кольору. Проте ми знаємо, що колір предмета залежить від того, яку саме частину світлового променя здатен цей предмет відбивати і як на цей сонячний промінь реагують електроні² атомів, з яких складається предмет. Тобто знову все залежить від електронів, найдрібніших, але важливих цеглинок Всесвіту!

З часом люди навчилися створювати чорнила, варили їх із різних плодів, добували шляхом підкислювання чи настоювання, вчилися писати глиною чи на глині, а в XVI столітті вперше виготовили простий олівець. Звичайний простий олівець, яким ти малюєш кола на математиці і підкреслюєш підмет з присудком на українській мові.

.....
¹ Ефірна олія — рідка летка суміш, що виробляється рослинами і надає їм запаху.

² Електрон — складова атома.

Отже, в XVI столітті в Борроудейлі (Англія) виявили поклади невідомої речовини, схожої на вугілля, але не горючої. На різних поверхнях вона лишала характерний чорний масний слід з металевим блиском, що легко стирався навіть пальцем. Знайдений мінерал¹ назвали *плюмбаго* («схожий до свинцю»). «Нічого собі!» — напевно, подумали тодішні хіміки, і вигадали, як і з чим змішати плюмбаго (а по-нашому *графіт*), щоб тодішні художники, школярі, математики, астрономи² та королі могли користуватися таким безцінним матеріалом.

Узяли мінерал, дослідили всіляко, вивчили його здатність до малювання тонкими лініями, понагострювали тоненьких стержнів, одягли їх у дерев'яні одешинки і... Відомий швейцарський природознавець Конрад Геснер задокументував першу згадку про дерев'яний олівець у своєму знаменитому трактаті про мінерали. Проте лише два століття по тому шведський хімік Карл Вільгельм Шеєле зробив історичне відкриття: плюмбаго не мав жодного стосунку до свинцю, а виявився модифікацією карбону³, близьким родичем діаманта (коштовного каменю) і був названий *графітом* (від грецького слова *графо*, γραφω — «пишу»).

1790-го року чеський виробник лабораторного посуду Йозеф Гармат випадково виявив властивості білої глини, змішаної з дрібно помеленим графітом. Виявилось, що такий графіт тривкіший, не крихкий і не ламається від найменшого удару. Ну от, власне, відтоді простий олівець взагалі не змінився, якщо не вважати за зміну форму, розмір і спосіб зафарбовування його дерев'яного «кожушка».

.....

1 Мінерал — природна речовина, тверді частинки поверхні нашої планети (земної кори).

2 Астроном — учений, який досліджує зорі, космос.

3 Карбон — хімічний елемент, основа всіх живих організмів.

Цікаво, що стержень простого олівця виготовляють із «тіста» — білої глини та дрібно помеленого графіту, замішаних із водою. Це «тісто» пропускають через тоненьку трубку, отриману паличку сушать, нарізають на стержні потрібної довжини, вмочують у розплавлений віск чи парафін, а потім вкладають у дерев'яні половинки, які після склеювання й перетворюються на олівці.

Як малює графіт? Внутрішня будова його кристалу — шарувата (атоми розташовані шарами, один над одним). І коли ведеш графітом по аркуші, то шари карбону один за одним стираються, залишаючись на папері. Таким чином лінія виходить неперервною, а ми бачимо сірий блискучий слід, який доволі легко стерти гумкою.

Кольорові олівці відрізняються від простих і за принципом малювання, і за складом суміші, з якої готують стержні. Уяви, що ти — середньовічний аптекар (саме вони колись були хіміками та алхіміками¹, вивчали й винаходили все нові й нові речовини та суміші). Як думаєш, із чого б ти виготовляв кольорові олівці та фарби? Згадай, що це були часи розквіту високого мистецтва, коли славетні живописці творили свої найвідоміші твори?

Роззирнися довкола. Дивись: буряк — червоний, морква — оранжева, баклажан — фіолетовий, а з маленьких бульбашок-галів — невеликих наростів-паразитів на листі дуба, можна наварити насиченого бурого пігменту², підкисливши рідину оцтом. Це природні органічні барвники. Вони навіть

.....
¹ Алхімік — учений давніх часів, який міг виготовляти ліки, займався хімічними дослідженнями, вважався чарівником, магом.

² Пігмент — речовина, яка надає забарвлення.

годяться для косметичних засобів, але не для малювання, якщо малюнок планує зберегти надовго.

Що ж тоді? Як давали собі раду тогочасні хіміки та художники, не знаючи всіх тих таємниць науки, які сьогодні знаємо ми? Природа подбала і про це.

Існує безліч сполук, які мають найрізноманітніше забарвлення. Один тільки хром зі своїми сполуками чого вартий (до речі, назва елемента походить саме від давньогрецького слова *хрома*, χρῶμα — «колір»). Його було виявлено як елемент, коли в поле зору західного світу потрапив червоний кристалічний мінерал крокоїт, знайдений 1761 року. Спочатку його використовували в якості пігменту для утворення дуже стійкої та яскравої фарби, але потім із цієї речовини зуміли добути металічний хром, з якого почалася його художня слава. Завдяки йому малювали яскраво-блакитним, насиченим коричневим, зеленим, смарагдовим, жовтим, як яєчний жовток, помаранчевим, як апельсин.

Інші елементи теж відомі людству з давніх-давен. Наприклад, сполуки кобальту¹ ще в Стародавньому Єгипті та Ассирії використовували для отримання синьої фарби, якою обливали керамічні вироби. Ї дотепер ці сполуки використовують для виготовлення фарби яскраво-синього, сапфірового кольору.

Тепер ти знаєш, що барви твоїм акварелям та кольоровим олівцям надають пігменти із солей різних металів, а також їхніх сумішей та розчинів. Та не лише для художників важлива кольорова хімія.

Її здобутками користуються складуви (ти ж любиш яскраві ялинкові іграшки?), керамісти, виробники тканин та одягу, біжутерії. Колір важливий у біології для маркування²

.....
1 Кобальт — важкий метал сріблястого кольору з рожевим відтінком.

2 Маркування — позначка.

клітин і мікроорганізмів, а ще... без кольорової хімії дуже важко було б детективам-криміналістам¹.

Як дізнатися про склад розчину, розлитого на підлозі на місці злочину? А як визначити, де відбулася подія, маючи тільки черевик, заляпаний брудом? І таке інше. Цей розділ хімії називається «Якісний аналіз». І саме за кольірними реакціями, здатністю речовин змінювати колір розчину, випадати в осад, зависати красивими яскравими пластівцями-сніжинками або навіть здатністю забарвлювати полум'я в різні кольори — детективи-криміналісти дізнаються такі непомітні, але важливі деталі. Бо знаючи склад ґрунту на черевиках, ми можемо точно сказати, звідки саме той ґрунт (звісно, якщо маємо попередні дані про його унікальність). А вмюючи визначити склад розчину, можемо визначити отруту, активну діючу речовину-розчинник² тощо.

Зрозуміло, що якісний аналіз використовують не лише у криміналістиці, але й у різних галузях хімії, фізики, фармацєвтики³, біології, геології⁴, археології⁵ та медицини. І це надзвичайно захоплива робота — віднаходити заховане і розгадувати потаємне.

- .....
- 1 Криміналіст — фахівець, який розслідує злочин, обстежуючи докази з місця події.
  - 2 Речовина-розчинник — речовина, яка спонукає хімічні реакції.
  - 3 Фармацєвтика — наука, що вивчає питання винайдення, виготовлення, зберігання та поширення ліків.
  - 4 Геологія — наука про тверду оболонку Землі (земну кору).
  - 5 Археологія — наука, яка вивчає давній побут і культуру людства на підставі викопаних речових пам'яток минулого.

Із книжки: Юлія Смаль. Цікава хімія. Життєпис речовин. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2016.
Ілюстрації Андрія і Діни Нечаєвських.

Інші книжки авторів

Літературне читання. 3 клас

Іван Андрусяк. «Усе солодший сад / Чупакабра та інші зайчики», «М'яке і пухнасте», «Магазин невидимих речей», «Звіряча абетка», «Третій сніг», «Як подружитися з Чакалкою», «Стефа і її Чакалка», «Кабан дикий — хвіст великий. Друга історія Стефи і Чакалки», «Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли з дому».

Катерина Бабкіна. «Шапочка і кит», «Гарбузовий рік».

Галина Вдовиченко. «Мишкові миші», «Ліга непарних шкарпеток», «Засинай. Прокидайся».

Валентина Вздутьська. «Вертихвіст», «Подорож листа», «Плутон».

Лариса Денисенко. «Ліза та цюця П.», «Ліза та Цюця П. зустрічаються», «Лариса Денисенко про Анжеліну Ісідору Дункан, Максима Рильського, Ігора Стравінського, Астрід Ліндгрєн, Джонні Хрістофера Дєппа II» (пізнавальні біографії).

Анатолій Качан. «Листи з осіннього саду».

Дмитро Кузьменко (Кузько Кузякін). «Кожен може стати принцесою», «Кожен може поцілувати принцесу», «Біла трошки чорна-пречорна книжка», «Росли груші на вербі».

Зірка Мензатюк. «Казочки-куцохвостики», «Зварю тобі борщику».

Мар'яна Савка. «Чи є в бабуїна бабуся?», «Тихі віршики на зиму», «Босоніжки для стоніжки», «Лапи і хвости».

Тетяна Стус (Щербаченко). «Іжак Вільгельм», «Біла, Синя та інші», «Як не заблукати в Павутині», «Панночка».

Літературне читання. 4 клас

Юрій Бєдрик. «Тьотя Бєгємотя».

Саша Кочубєй. «Сім нескладух Говорухи».

Іван Малкович. «Мєд для мами», «Золотий павучок», «Вовченятко, якє запливлє далєко в морє».

Олеся Мамчич. «А на нас упав ананас».

Мар'яна та Тарас Прохаськи. «Хто робить сніг», «Як зрозуміти козу».

Ірен Роздобудько. «Коли оживають ляльки», «Пригоди на острові Клаварен».

Галина Ткачук. «Вікно до собаки», «Великодній пікнік», «Тринадцять історій у темряві».

Ресурси, де можна знайти додаткову інформацію про авторів та їхні твори

Проект підтримки дитячого читання
«БараБука. Простір української
дитячої книги» (barabooka.com.ua)

«Краща Література Юним Читачам» — КЛЮЧ,
веб-сторінка Національної бібліотеки України
для дітей (www.chl.kiev.ua/key)

Освітній проект «EdEra» (ed-era.com)

Блог «Казкарка» (kazkarka.com)

Культурно-видавничий проект «Читомо» (chytomo.com)

Сайт «Букмоль» (bokmal.com.ua)

Онлайн-бібліотеки: «Читанка» (chytanka.com.ua)
та «Весела абетка» (abetka.ukrlife.org)

Сайт «ЛітАкцент» (litakcent.com)

ЛітАкцент

Сайт «Центру дослідження літератури
для дітей та юнацтва» (urccyl.com.ua)

Зміст

Привіт, любі книгодрузі!	3
Дорогі вчителі, мами, тати й усі-усі-усі дорослі читачі!	3
Олександр Положинський	5
Руслана	6
Пісня «У ритмі серця»	7
Іван Андрусяк	12
Пісня	13
Рибалки.	14
У морі жаби не живуть	16
Лякація	17
Про вміння читати	17
Тринадцятий трамвай.	18
Як подружитися з Чакалкою	20
Тетяна Стус (Щербаченко)	32
Як пасує краватка, або Чому не всі поросята брудні.	33
Анатолій Качан	42
Гойдалка біля Дунаю	43
Рідні береги	44
Після бурі	46
Білі ночі в Одесі.	48
Райські дні	49
Валентина Вздульська	50
Потяги	51
Василь Голобородько.	56
Рукавичка.	57
Спека	57
Після дощу	57

	Великий дощ	57
	Коник	58
	Дружимо з деревцем	58
Леся Воронина	. . . . .	60
	Пригоди голубого папуги (<i>скорочено</i>)	61
Мар'яна Савка	. . . . .	74
	Казка про Старого Лева (<i>скорочено</i>)	75
Оксана Луцевська	. . . . .	80
	Півонія, Аль і я	81
	Пташка	84
	Літо	86
	Я — мов зайчик	86
Дмитро Кузьменко (Кузько Кузякін)	. . . . .	88
	Чим корова не собака (<i>уривок</i>)	89
Михайло Григорів	. . . . .	92
	«у привечірніх борознах...»	93
	«веселі дзвоники криниць...»	93
	«озирнулися дощі...»	94
	«розливає тишу...»	94
	«грається сніг...»	95
	«в затишинах білого сяйва...»	95
	«наввипередки з дощем...»	95
Сашко Дерманський	. . . . .	96
	Мрія Маляки (<i>уривок</i>)	97
Галина Вдовиченко	. . . . .	100
	Найдовші вуса (<i>уривок</i>)	101
Зірка Мензатюк	. . . . .	106
	Небилиці про рукавиці	107
Катерина Бабкіна	. . . . .	112
	Мсьє Жак та квітнева риба	113

Лариса Денисенко	118
Як диварлики віднайшли у собі гідність . .	119
Оксана Караванська	130
Вишиванка (<i>уривок</i>)	131
Олеся Мамчич	134
Будиночок із зірками	135
Босо-взутий сніговик	136
Про тиранозаврів та їжу	138
Дід Андрій і лютий змій	139
Саша Кочубей	140
Володарка лісу	141
Галина Ткачук	144
Нерозмінна монета (<i>уривок</i>)	145
Іван Малкович	148
Молитва до ангела	149
Понад Дніпро гуде метро	149
Свічечка букви «ї»	152
«якщо дерево...»	153
Мар'яна і Тарас Прохаськи	154
Самостійне життя (<i>уривок</i>)	155
Ірен Роздобудько	162
Я зніматимуся в кіно!	163
Підкидьок	166
Як зрозуміти хлопців?	168
Володимир Рутківський	170
Угода (<i>уривок</i>)	171
Юля Смаль	178
Хімія і їжа	179
Кольорова хімія.	
Таємниці хіміка-криміналіста	181

Інші книжки авторів	186
Літературне читання. 3 клас	186
Літературне читання. 4 клас	186
Ресурси, де можна знайти додаткову інформацію про авторів та їхні твори.	187

Укладач, автор передмови *Тетяна Стус*

ХРЕСТОМАТІЯ

сучасної української дитячої літератури

для читання в **3,4** класах

серії «Шкільна бібліотека»

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

(наказ Міністерства освіти і науки України від 01.11.2016 №1304)

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено.

Відповідальний редактор *Ольга Горба*

Художній редактор *Назар Гайдучик*

Коректор *Оксана Антонів*

Макетування *Дмитро Подолянчук*

Підписано до друку 18.11.2016. Формат 70×100/16.

Папір офсетний. Гарнітура «Heuristica».

Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 15,48.

Наклад 320 000 прим. Зам. №

видавництво
СТАРОВОГО ЛЕВА

Свідоцтво про внесення до Державного
реєстру видавців ДК № 4708 від 09.04.2014 р.

Адреса для листування:

а/с 879, м. Львів, 79008

lev@starlev.com.ua, www.starylev.com.ua

Львівський офіс:

вул. Лемківська, 15-А
тел./факс: (032) 240-47-98,
моб. тел.: (067) 502-75-12
zbut@starlev.com.ua

Київський офіс:

© Контрактова площа
вул. Нижній Вал, 3-7
тел: (044) 425-63-93
моб. тел.: (067) 341-03-10
kiev-office@starlev.com.ua

Віддруковано ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»

вул. Різдяна, 11, м. Харків, 61052

Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011

www.globus-book.com